

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 10/2'2018

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328 (економічні науки), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 № 353/10 (фахове видання з обліку та аудиту).

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus*.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Таврійським національним університетом ім. В.І. Вернадського та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 26 від 11

жовтня 2018 року) та Вченою Радою Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського (Протокол № 33 від 16 жовтня 2018 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 29.10.2018

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої
справи

© "Аналітик", 2018
© "Економіка. Фінанси. Право",
2018

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес
центр"

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, головний науковий співробітник Наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ м. Київ

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бондар Валерій Петрович, професор кафедри аудиту КНЕУ, директор аудиторської фірми "HLB UKRAINE", член Аудиторської палати України

Величко Олена Георгіївна, Радник Першого віце-прем'єра міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України, член Аудиторської палати України

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Даций Олександр Іванович, д.е.н., професор, Заслужений працівник освіти України

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор.

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., професор

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Редько Олександр Юрійович, д.е.н., перший проректор з науково-педагогічної роботи, професор, академік НАСОНА, член Аудиторської палати України

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., доцент, виконуючий обов'язки ректора Вищого навчального закладу «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, Заслужений економіст України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джужа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент

Кононенко Леонід Миколайович, к.ю.н., професор

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Технічний редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

Випусковий редактор:

Туманян Анна Оганесівна

ЗМІСТ

Л.О. МАСІНА. Система стратегічного контролінгу в державному регулюванні макроекономічного середовища	4
Ю.І. МЕЛЬНИКОВА. Особливості логістизації підприємницької діяльності в Україні	10
В.Ю. ОНІСІФОРОВА, Л.О. ОСТАПЕНКО. Корпоративне медичне страхування як інструмент соціального розвитку колективу підприємства	15
О.Є. ДАХНОВА, Т.С. КРЮКОВА. Аналіз виконання місцевих бюджетів України	18
В.Г. ЯРЕМЕНКО, К.М. ПЕЛЕХАТА. Аналіз фінансових результатів діяльності підприємств України ...	21
І.Ф. ЯСІНОВСЬКА, Т.П. ВЕРХОЛЯК, С.З. ХМІЛЬ. Актуальні проблеми ведення бізнесу в Україні	24
В.Ю. ФАБІЯНСЬКА. Контроль земельних ресурсів в Україні та шляхи його удосконалення	29
С.В. ШЕВЧУК. Митна безпека та митні інтереси держави: особливості економіко-правового регулювання	36
Д.О. ВІТЬКО. Детермінанти зовнішньої конкурентоспроможності компаній на аграрних ринках ЄС	40

АНОТАЦІЇ, КОМЕНТАРІ, КОНСУЛЬТАЦІЇ

А.О. ТУМАНЯН. Як покупцю-платнику ПДВ захистити своє право на податковий кредит у разі відсутності реєстрації податкової накладної? Аналіз судової практики	44
А.О. ТУМАНЯН. Порядок здійснення оптової реалізації пального	47
Коментар щодо змін до порядку ведення особових справ працівників	50

МАСІНА

Людмила Олександрівна
lydmilamasina@gmail.comстарший викладач,
Одеський національний
університет імені
І.І. Мечникова

УДК 351.81:338.24

СИСТЕМА СТРАТЕГІЧНОГО КОНТРОЛІНГУ В ДЕРЖАВНОМУ
РЕГУЛЮВАННІ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩАTHE SYSTEM OF STRATEGIC CONTROL IN THE STATE REGULATION OF
THE MACROECONOMIC ENVIRONMENT

У статті досліджено теоретичні та практичні питання формування системи стратегічного контролінгу в державному регулюванні макроекономічного середовища. Обґрунтована доцільність застосування системного підходу у державному регулюванні національної економіки. Визначено теоретико-методологічні проблеми, які потребують розробки наукових підходів щодо формування системи стратегічного контролінгу. Розроблена структура системи стратегічного контролінгу в державному регулюванні, яка включає основні елементи та методичні підходи. Визначені пріоритетні завдання стратегічного контролінгу в системі державного регулювання національної економіки. Досліджені суб'єкти стратегічного контролінгу та їх функціональні аспекти в системі державного регулювання національної економіки. Визначені основні напрями та завдання органів державного регулювання.

* * *

В статье исследованы теоретические и практические вопросы формирования системы стратегического контроллинга в государственном регулировании макроекономической среды. Обоснована целесообразность применения системного подхода в государственном регулировании национальной экономики. Определены теоретико-методологические проблемы, требующие разработки научных подходов по формированию системы стратегического контроллинга. Разработана структура системы стратегического контроллинга в государственном регулировании, которая включает основные элементы и методические подходы. Определены приоритетные задачи стратегического контроллинга в системе государственного регулирования национальной экономики. Исследованы субъекты стратегического контроллинга и их функциональные аспекты в системе государственного регулирования национальной экономики. Определены основные направления и задачи органов государственного регулирования.

* * *

The article deals with theoretical and practical questions of the formation of a system of strategic control in the state regulation of the macroeconomic environment. The expediency of using the system approach in the state regulation of the national economy is substantiated. The theoretical and methodological problems that require the development of scientific approaches to the formation of strategic control system are determined. The structure of the strategic control system in the state regulation is developed, which includes the main elements and methodical approaches. The priority tasks of strategic control in the system of state regulation of the national economy are determined. Investigated subjects of strategic control and their functional aspects in the system of state regulation of the national economy. The main directions and tasks of state regulation bodies are determined.

The strategic development of the national economy requires the use of more advanced state regulation technologies that take into account the trends of globalization of economic processes and the direction of social needs. The functioning of the controlling system enables the use of modern methods for solving the problems of state regulation, taking into account the conditions of globalization of the macroeconomic environment. The study of strategic control as a holistic effective system requires the coverage of individual elements, namely: substantiated strategic objectives and tasks of controlling, functions, entities and objects of controlling, principles of strategic control and methodical aspects.

The modern system of strategic control in the state regulation of the macroeconomic environment should ensure the effective functioning of state regulation of financial and economic processes through the appropriate information and analytical basis. The research showed that the formation and functioning of the system of strategic control at both the micro-and macro level involves observing the principles of consistency of goals, the uniform development of structural elements, including subjects and objects, with the desire for synergy effect. The research of the role of strategic control in the system of state regulation and analysis of interrelations between segments, taking into account the modern methodology, maybe precisely by means of a system approach. The realization of the goal of strategic control is carried out by the entities of provision and conduct, which are represented mainly by state regulatory bodies and whose activities affect the financial, social and economic spheres, using the relevant information.

Ключові слова: стратегічний контролінг, національна економіка, державне регулювання, обліково-аналітична система

Ключевые слова: стратегический контроллинг, национальная экономика, государственное регулирование, учетно-аналитическая система

Keywords: strategic controlling, national economy, state regulation, accounting and analytical system

ВСТУП

Стратегічний розвиток національної економіки потребує застосування більш розвинених технологій державного регулювання, які би враховували тенденції глобалізації економічних процесів та спрямованість суспільних потреб. Функціонування системи контролінгу дає можливість використання сучасних методів щодо

вирішення задач державного регулювання, враховуючи умови глобалізації макроекономічного середовища.

Дослідження стратегічного контролінгу як цілісної дієвої системи потребує висвітлення окремих елементів, а саме: обґрунтовані стратегічні цілі і завдання контролінгу, функції, суб'єкти та об'єкти контролінгу, принципи стратегічного контролінгу та методичні аспекти.

Проблемам визначення та функціонування системи контролінга присвячені роботи зарубіжних вчених, а саме: А. Беккера, Ю. Вебера, А. Дайле, К. Друрі, Є. Майєра, Р. Манна, А. Прайснера, Е. Уткіна, С. Фалько, Х. Фолльмута, П. Хорвата, Д. Шнайдера, а також вітчизняних науковців: Л. Батенко, І. Бланка, М. Бутко, С. Голова, Г. Григор'єва, І. Давидовича, І. Маркіна, Є. Масленнікова, В. Оліфірова, С. Петренко, Й. Петровича, О. Побережець, М. Пушкаря, Н. Селіванової, І. Стефанюка, І. Цигилика, М. Чумаченко та інші.

МЕТА РОБОТИ

Мета роботи полягає у дослідженні системи стратегічного контролінгу в державному регулюванні макро-економічного середовища.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною та методологічною основою дослідження є джерела навчальної, монографічної та періодичної літератури з контролінгу, а також нормативно-правові документи, які регулюють систему контролінгу у процесі державного регулювання національної економіки.

При написанні роботи були використані наступні методи: метод спостереження, методи аналізу та синтезу, монографічний метод, діалектичний метод, метод порівняння, методи індукції та дедукції, а також метод узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Дослідження стратегічного контролінгу як цілісної дієвої системи державного регулювання потребує висвітлення окремих елементів, а саме: обґрунтовані стратегічні цілі і завдання контролінгу, функції, суб'єкти та об'єкти контролінгу, принципи стратегічного контролінгу та методичні аспекти.

Використання системного підходу дає можливість здійснювати дослідження процесу управління, враховуючи не тільки індивідуальність кожного елемента, але й функціонування їх у взаємозв'язку та під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Аналізуючи визначення поняття «система» і враховуючи ряд інших ознак, можна визначити, що найбільш істотними рисами системи є такі:

- а) наявність різних елементів, складових системи;
- б) наявність взаємозв'язку елементів системи;
- в) наявність мети, що є початком системи, що пов'язує і визначає взаємодію елементів.

Таким чином, під системою розумітимемо сукупність взаємно пов'язаних і в той же час різних виокремлених елементів, створену для досягнення певної мети у державному регулюванні. Формування та функціонування системи стратегічного контролінгу як на мікро-, так і на макрорівні передбачає дотримання принципів узгодженості цілей, рівномірного розвитку структурних елементів, у тому числі суб'єктів та об'єктів, з прагненням синергетичного ефекту. Дослідження ролі стратегічного контролінгу в системі державного регулювання та аналіз взаємозв'язків між сегментами, враховуючи сучасну методологію, можливо саме за допомогою системного підходу.

Доцільність застосування системного підходу обумовлена наступним;

- організація системи контролінгу є досить склад-

ним процесом;

- особлива увага приділяється встановленню цілей впровадження контролінгу і шляхів до їх досягнення;
- системний підхід дозволяє більш ефективно застосовувати знання і досягнення різних сфер науки для вирішення конкретних завдань.

В результаті здійснення саме процесу управління досягається стратегічна мета відповідної системи управління. Враховуючи класичні наукові підходи до управління з урахуванням системного підходу, процес управління здійснюється у два етапи: формулювання мети і розробка стратегії та з урахуванням обраної стратегії ефективна реалізація досягнення стратегічної мети.

Використання системного підходу дозволяє комплексно обстежити об'єкт управління, сформулювати основні задачі процесу управління з обов'язковим визначенням послідовності виконання та побудувати ефективну систему управління доходами та витратами. За умови поєднання системного і ситуаційного підходів значно підвищиться ефективність та результативність управління на основі аналізу відповідних чинників та показників діяльності підприємства [1].

Зокрема, систему стратегічного контролінгу можна представити, як сукупність елементів і відповідних зв'язків між ними, що дає можливість дослідити функціонування кожного елемента від стратегічної мети до очікуваного результату.

Структура системи стратегічного контролінгу в державному регулюванні, яка включає основні елементи та методичні підходи, представлена на рис. 1.

Враховуючи представлену систему, метою стратегічного контролінгу в системі державного регулювання національної економіки є забезпечення інформаційно-аналітичного базису для прийняття стратегічних рішень щодо планування та реалізації державних соціально-економічних програм розвитку макроекономічного середовища, з урахуванням формування бюджетів всіх рівнів та факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Пріоритетними завданнями стратегічного контролінгу в системі державного регулювання національної економіки є:

- розробка альтернативних стратегій щодо державного регулювання розвитком національної економіки;
- виявлення та облік макроекономічних процесів та явищ;
- діагностика та аналіз ефективності прийнятих рішень щодо фінансово-економічної та соціальної сфери на макро- та мезорівнях;
- створення інформаційно-аналітичного базису для прийняття державними органами відповідних стратегічних рішень;
- формування на основі стратегій державного регулювання перспективних планів соціально-економічного розвитку суспільства та національної економіки;
- профілактика порушень та усунення впливу негативних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища на стан розвитку національної економіки;
- моніторинг інноваційно-інвестиційної політики держави з урахуванням векторіальності спрямованості національної економіки.

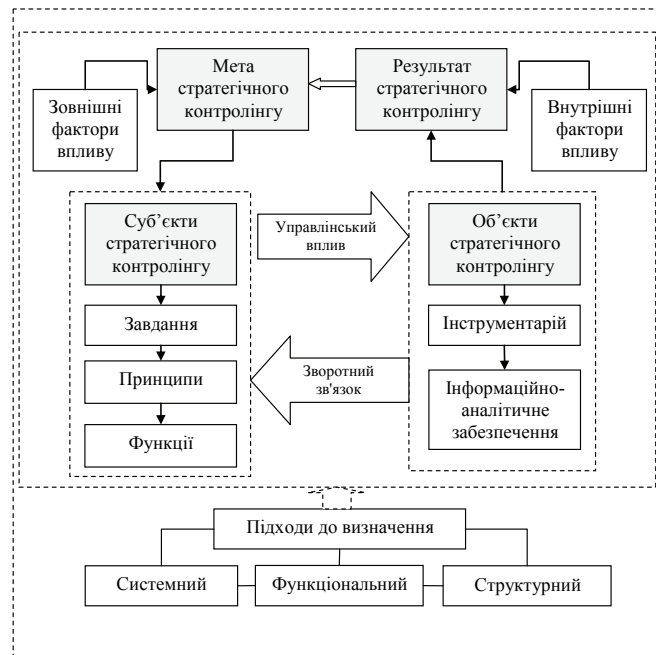

Рис. 1. Система стратегічного контролінгу в державному регулюванні

Рис. 2. Суб'єкти стратегічного контролінгу в системі державного регулювання національної економіки

Реалізація мети стратегічного контролінгу здійснюється суб'єктами забезпечення та проведення, які представлені здебільше органами державного регулювання та діяльність яких впливає на фінансову, соціальну та економічну сфери, використовуючи відповідну інформацію. Структура суб'єктів стратегічного контролінгу представлена на рис. 2.

Суб'єктами стратегічного контролінгу в системі державного регулювання національної економіки виступають перш за все спеціалізовані Департаменти, Управління та Сектори, які входять до відповідних Міністерств та служб, а саме: Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства фінансів України, Міністерства інформаційної політики України, а також Державної фіскальної служби України та Державної аудиторської служби України. Департаментом економічної стратегії та макроекономічного прогнозування при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України було розроблено «Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2019-2021 роки», який передбачає формування окремих сценаріїв розвитку національної економіки на 2019-2021 рр. та визначення кількісних орієнтирів їх реалізації, що суттєво впливатиме на процес прийняття управлінських органами державного регулювання.

В основі даного Прогнозу лежить аналіз впливу факторів зовнішнього та внутрішнього впливу, а також детальне дослідження стану макроекономічного середовища. При розробленні Прогнозу на 2019-2021 рр. було враховано положення низки основних стратегічних документів, зокрема Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 р. та ряду інших галузевих стратегічних програм, зокрема Експортної стратегії: Дорожня карта стратегічного розвитку торгівлі на період 2017-2021 рр., Стратегії подолання бідності, Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 р. тощо.

Крім того, Департамент економічної стратегії та макроекономічного прогнозування проводить аналіз стану окремих галузей економіки за відповідні періоди, результатом є інформаційно-аналітичні матеріали, які можуть бути використані не тільки для діагностики соціально-економічних процесів та явищ, але з метою планування діяльності органів державного регулювання. Під час проведення спільних заходів, які спрямовані на проведення необхідного контролю за міжнародним рухом товарів, здійснюється взаємозв'язок органів експортного контролю, центральних та інших органів виконавчої влади, що в свою чергу, формує ефективну систему державного експортного контролю, яка відповідає за окремий сегмент національної безпеки України та уможливує досконале виконання міжнародних стандартів. Основними завданнями Державної служби експортного контролю України є:

- реалізація державної політики у галузі державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, подвійного використання та інших товарів, що не внесені до списків товарів, які підлягають державному експортному контролю та щодо яких відповідно до законодавства можуть бути застосовані процедури державного експортного контролю, а також внесення пропозицій щодо її формування;
- захист національних інтересів та зміцнення між-

народного авторитету України під час здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів шляхом забезпечення виконання міжнародних зобов'язань України, пов'язаних із нерозповсюдженням зброї масового знищення, засобів її доставки та обмеженням передач звичайних видів озброєння для недопущення їх застосування у терористичних та інших протиправних цілях;

- сприяння розвитку міжнародного співробітництва та взаємодії з відповідними органами іноземних держав і міжнародними організаціями з питань нерозповсюдження та експортного контролю.

На нашу думку, для підвищення ефективності діяльності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України пропонуємо створити Департамент стратегічного контролінгу економічного розвитку, основними функціями якого є:

- формування обліково-аналітичної інформації щодо стану розвитку національної економіки та ступеню досягнення стратегічних цілей;
- аналіз впливових чинників на результативні показники державного регулювання, виявлення негативних факторів, які перешкоджають досягненню поставленої мети;
- розробка стратегічних планів щодо державного регулювання якісного економічного зростання, враховуючи європейський вектор;
- контроль за виконанням відповідних управлінських рішень щодо реалізації стратегії економічної незалежності.

Важливим суб'єктом стратегічного контролінгу в системі державного регулювання національної економіки виступає Міністерство фінансів України, яке за допомогою бюджетної політики забезпечує умови для розвитку національної економіки та реалізації державних соціальних, екологічних, культурних та інноваційних програм.

У свою чергу, діяльність Державної служби фінансового моніторингу України спрямована на реалізацію засобів щодо профілактики порушень, пов'язаних з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом.

На Державну службу фінансового моніторингу покладаються наступні завдання:

- реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;
- збирання, оброблення та проведення аналізу (операційного і стратегічного) інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції або інформації, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- забезпечення функціонування та розвитку єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом;
- проведення національної оцінки ризиків;
- налагодження співпраці, взаємодії та інформаційного обміну з державними органами, Національним банком, компетентними органами іноземних

держав та міжнародними організаціями у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Наступним суб'єктом стратегічного контролінгу в системі державного регулювання національної економіки виступає Міністерство інформаційної політики України, основними завданнями якого є ефективне забезпечення формування та функціонування системи інформаційного потенціалу держави в межах інформаційної безпеки країни. У свою чергу, Сектор з питань впровадження Доктрини інформаційної безпеки:

- проводить діагностику інформаційних ресурсів щодо реалізації державної політики в сфері інформаційної безпеки;

- виявляє за допомогою системи методів зовнішні та внутрішні загрози національним інтересам і національній безпеці в інформаційній сфері, з обов'язковим представленням варіантів усунення негативних чинників на процеси державного регулювання;

- координація діяльності органів виконавчої влади щодо питань інформаційної безпеки за допомогою відповідних ефективних рішень;

- представлення органам державного регулювання національної економіки необхідної інформації щодо стану окремих об'єктів управління.

Основними завданнями Сектору стратегічних комунікацій даного Міністерства є:

- створення умов для впровадження елементів системи стратегічних комунікацій в органах державної влади України;

- розробка концептуальних документів та інших типів проектів актів з розвитку системи стратегічних комунікацій в Україні, включаючи національні, регіональні та міжнародні комунікації;

- забезпечення міжвідомчої координації: розробка принципів та політик співпраці у сфері стратегічних комунікацій;

- розробка системи професійної підготовки у сфері стратегічних комунікацій;

- підтримка співпраці України з експертами, які мають відповідний досвід у галузі стратегічних комунікацій, вивчення досвіду відповідних держав-партнерів;

- забезпечення створення механізмів моніторингу відкритих джерел інформації для потреб стратегічних комунікацій.

На нашу думку, можливо порекомендувати створення в межах Міністерства інформаційної політики України Сектора стратегічного контролінгу, основною метою якого повинні бути збір, аналіз та оцінка стану інформаційного поля системи державного регулювання окремими процесами в країні, що дасть можливість підвищити ефективність процесу прийняття якісних та своєчасних управлінських рішень органами державного регулювання.

Державна фіскальна служба України та її структурні елементи, а саме: Департамент моніторингу доходів та обліково-звітних систем, Регуляторно-правовий департамент та Департамент аудиту здійснюють збір, систематизацію, оцінку та контроль інформації щодо реалізації податкової та митної політики в країні, що у свою чергу, забезпечує виконання функцій інституційного контролінгу.

Крім того, Департамент моніторингу доходів та

обліково-звітних систем здійснює:

- моніторинг виконання доходів бюджету у розрізі платежів та надходжень єдиного внеску; визначення та оцінку виконання індикативних показників доходів і зборів по регіонах;

- організацію ведення обліку та складання звітності щодо стану розрахунків платників з бюджетом та сплати єдиного внеску; аналіз податкових наслідків економічної діяльності учасників кластерних груп та супроводження реєстру великих платників податків;

- моніторинг виконання показників розрахунків з бюджетом та державними цільовими фондами, затверджених фінансовими планами державних підприємств, господарських організацій, у статутному капіталі яких є корпоративні права, що належать державі, їхніми дочірніми підприємствами;

- моніторинг фінансово-господарських операцій платників податків з метою виявлення податкових ризиків.

Основними завданнями Державної аудиторської служби України є діагностика та контроль за використанням бюджетних коштів та коштів спеціальних фондів, аналіз економічної доцільності окремих операцій та управлінських рішень в межах макроекономічного середовища. Відповідні структурні елементи вказаної служби на основі отриманої інформації здійснюють стратегічне планування щодо державної політики у сфері регулювання відповідних соціально-економічних процесів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, сучасна система стратегічного контролінгу в державному регулюванні макроекономічного середовища повинна забезпечувати ефективне функціонування державного регулювання фінансово-економічних процесів за допомогою відповідного інформаційно-аналітичного базису. Дослідження показало, що формування та функціонування системи стратегічного контролінгу як на мікро-, так і на макrorівні передбачає дотримання принципів узгодженості цілей, рівномірного розвитку структурних елементів, у тому числі суб'єктів та об'єктів, з прагненням синергетичного ефекту. Дослідження ролі стратегічного контролінгу у системі державного регулювання та аналіз взаємозв'язків між сегментами, враховуючи сучасну методологію, можливо саме за допомогою системного підходу. Реалізація мети стратегічного контролінгу здійснюється суб'єктами забезпечення та проведення, які представлені здебільше органами державного регулювання та діяльність яких впливає на фінансову, соціальну та економічну сфери, використовуючи відповідну інформацію.

Список використаних джерел

1. Побережець О.В. Теоретико-методологічні та практичні засади дослідження системи управління результатами діяльності промислового підприємства. Херсон. Видавництво: Гринь Д.С., 2016. 500 с.

2. Масленников С.І. Концептуальна модель контролінгу в системі управління фінансовою стійкістю промислового підприємства. Економіка. Фінанси. Право. 2014. № 11/1. С. 42-45.

3. Григор'єв Г.С. Теоретико-методологічні засади державного регулювання фінансово-економічних процесів в

умовах глобалізації. Херсон: Олді-плюс, 2017. 380 с.

References

1. Poberezhets O.V. *Theoretical-methodological and practical principles of the research of the system of management of the results of activity of an industrial enterprise*. Kherson: Publishing house: Hrin D.S., 2016. 500 p. (in Ukrainian)
2. Maslennikov E.I. *Conceptual model of controlling in the*

system of management of financial stability of an industrial enterprise. *Economics. Finance. Law*. 2014. № 11/1. pp. 42-45. (in Ukrainian)

3. Hrihoriev H.S. *Theoretical and methodological principles of state regulation of financial and economic processes in the conditions of globalization*. Kherson: Oldi Plus, 2017. 380 p. (in Ukrainian)

МЕЛЬНИКОВА

Юлія Ігорівна
yulaskripa@gmail.com

УДК 164:338.1

ОСОБЛИВОСТІ ЛОГІСТИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УКРАЇНІ

PROBLEMS OF BUSINESS ACTIVITY LOGISTIZATION IN UKRAINE

старший викладач, НТУ
"Дніпровська політехніка"

У статті проаналізований процес логістизації економіки України. Виявлені як позитивні, так і негативні тенденції цього процесу. В роботі визначено місце логістики в українській економіці. Доведено, що найбільш ефективним шляхом скорочення витрат є впровадження в діяльність підприємств науково-практичного інструментарію логістики. Досліджено теоретичні підходи до визначення нової категорії «логістизація». Приведені причини уповільнення процесу логістизації в Україні.

* * *

В статье проанализирован процесс логистизации экономики Украины. Выявлены как позитивные, так и негативные тенденции данного процесса. Доказано, что наиболее эффективным путем сокращения расходов является внедрение в деятельность предприятий научно-практического инструментария логистики. В работе определено место логистики в украинской экономике. Исследованы теоретические подходы к определению новой категории «логистизация». Представлены причины торможения процесса логистизации в Украине.

* * *

The article provides the analysis of Ukrainian economics logistization. There is shown current Ukrainian market from the viewpoint of implementation of logistic approaches in home economy. Defined the role of logistics in Ukrainian economy. Revealed both positive and negative trends of the process. Today Ukraine has more «contra» than «pro» as to logistization of business processes. It should be noted that implementation of logistic principles and managerial methods at Ukrainian enterprises is very slow process. There are shown reasons of the slowdown process in Ukraine. Thus, annually Ukraine loses its industrial and competitive potential. The undervaluation of importance of logistics by Ukrainian entrepreneurs, and misunderstanding its practical application context are identified. This problem can be solved only by way of motivation of implementation of logistic approaches in real sector of economy. Now scientists have not completed shaping theoretical bases of logistics yet. Investigated the theoretical approaches for of a new category «logistization». Theoretic approaches to the new «logistization» category originated within postSoviet countries while implementing logistic approaches in business processes are studied. Progress of modern logistics becomes crucial chain for uninterrupted and fast growth of national economy of the country. There are shown advantages of implementation of logistic approach. The article revealed by logistization as important for success of particular enterprise, branch and the whole country.

Ключові слова: логістизація, логістичний підхід, бізнес-процеси, конкурентоспроможність

Ключевые слова: логистизация, логистический подход, бизнес-процессы, конкурентоспособность

Keywords: logistization, logistic approach, business processes, competitiveness

ВСТУП

В умовах економічної кризи відбувається особливо жорстка конкурентна боротьба. Тому підприємства шукають будь-які шляхи скорочення витрат. Нажаль, керівники вітчизняних підприємств в першу чергу використовують вже всім відомі шляхи: скорочення штату, використання більш дешевої і, як правило, менш якісної сировини тощо. Однак одним з найбільш ефективних шляхів скорочення витрат є впровадження в діяльність підприємств науково-практичного інструментарію логістики. Якщо за кордоном застосування логістики є звичним процесом, то вітчизняні менеджери як правило тільки освоюють логістику як новий ефективний інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємства.

МЕТА РОБОТИ

Метою роботи є дослідження теоретичних засад логістизації бізнес-процесів та практичних особливостей її реалізації в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інформаційною основою роботи є наукові праці,

ресурси Internet та офіційні статистичні дані. При проведенні дослідження використано методи логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Логістика є відносно молодого наукою, яка була заснована в 60-70 рр. XX ст.. А в 80-х рр. XX ст. європейськими підприємцями вона була визнана одним з ключових факторів конкурентної переваги комерційної діяльності.

У вітчизняних підприємств логістика, в першу чергу, асоціюється з виконанням комплексу операцій (транспортування, складування тощо). Таке трактування веде до недооцінки значення логістики і нерозуміння сенсу її практичного застосування.

Необхідно визнати, що в сучасній літературі до теперішнього часу вченими не проведено комплексного завершення формування теоретичних засад логістики. В.В. Щербаков вважає: «Не остаточно сформульовані концептуальні положення і повні комплекси задач, оскільки процес формування логістики як науки триває» [1]. І.В. Сіренко розглядає логістику як «науково-практичну концепцію управління потоко-

вими процесами, що відбуваються при проходженні потоків матеріальних ресурсів і відповідної їм інформації від джерела їх виникнення до кінцевого споживання з оптимальним співвідношенням сукупних логістичних витрат і задоволення споживачів» [2]. Л.В. Фролова розглядає логістику «як науку про економічні відносини формування та інтеграції різних бізнес-процесів, пов'язаних з рухом матеріальних цінностей і їх фінансовим, інформаційним та сервісним забезпеченням, і як механізм господарювання – інтегровану систему форм, методів та інструментів формування комплексу процесів закупівлі ресурсів, виробництва, розподілу і реалізації готової продукції і послуг» [2].

Логістика в значній мірі визначає успіх не тільки окремого підприємства чи галузі, а й країни цілому.

У західних країнах близько 93 % часу руху товару від джерела сировини до кінцевого споживача припадає на його проходження по різних каналах постачання, збуту і, головним чином, на зберігання. Власне виробництво товарів займає лише 2 % сумарного часу, а зовнішнє транспортування – 5 % [3]. Основними витратами в логістичній системі є витрати на фізичне забезпечення і розподіл. В американській промисловості вони становлять приблизно 20 % ВВП [4].

Статистичні дані країн світу свідчать про те, що логістичні витрати стають вагомою складовою витрат на виробництво. У країнах ЄС і США логістичні витрати становлять 12-16 % внутрішнього валового продукту, у Китаї – 26 %, у Японії – 6 %. Місце України у цьому списку приблизно між Китаєм і Європою. За підрахунками експертів, в Україні на перевезення,

зберігання продукції та сировини компанії витрачають близько 15 % ВВП [5]. Як показує світовий досвід, найважливішим фактором економічного зростання є формування інтегрованих логістичних систем, що охоплюють різні сфери підприємництва. Масштаб логістичного ринку Китаю вже досяг 240 млрд. юанів, передбачається, що в майбутньому він буде збільшуватися із середньорічним приростом на 30-40 %. Усвідомлення необхідності розвитку логістики відбулося на державному рівні деяких країн [6].

У своїй праці П. Клауз доводить, що країни, економічні системи яких розвинуті у напрямку глобальної інтеграції, мають високі логістичні витрати [7].

Особливо гостро стоїть питання застосування інструментів логістики на вітчизняних підприємствах.

Розвиток економіки країни характеризують макроекономічні показники, які представлені у табл. 1 [8]. Дані свідчать про те, що стан української економіки можна охарактеризувати як нестабільний. Необхідно відзначити, що різке падіння ВВП у 2015 р. (на 9,8 %) пояснюється скороченням реального сектора економіки за рахунок зниження економічної активності підприємств. При цьому темп зростання ВВП змінюється непропорційно темпам зростання державного боргу, що свідчить про незбалансовану і суперечливу державну політику. Висока залежність від зміни кон'юнктури на зовнішніх ринках в умовах нерозвиненого внутрішнього ринку є основним ризиком для розвитку українських підприємств. Наслідком перелічених вище тенденцій в Україні є безробіття (9,5-9,9 % за останні три роки) та інфляція (перевищує 10 %).

Таблиця 1

Макроекономічні показники розвитку України 2005-2017 рр.

№	Показники	2005	2010	2015	2016	2017
1	Приріст ВВП, %	2,7	4,2	-9,8	1,5	2,5
2	Вантажооборот до попереднього року, %	97,7	106,4	94	102,4	105,8
3	Сальдо, млн. дол. США	-1854,3	-9309,4	610,7	-2888,1	-6342,4
4	Індекс інфляції, %	10,3	9,1	43,3	12,4	13,7
5	Рівень безробіття, %	3,2	8,8	9,5	9,7	9,9
6	Індекс промислового виробництва по відношенню до попереднього року, %	103,1	111	98,4	102,4	97,1
7	Дефіцит державного бюджету, млн. грн.	-1,8	-64,3	-45,2	-70,1	-47,8
8	Державний борг, млрд. грн.	78,1	432,2	1572,2	1929,8	2141,7

Україна всі роки незалежності прагне бути експорторієнтованою країною, але останнім часом все більше стає імпортозалежною. Спостерігається переважно негативне сальдо, у 2017 р. воно склало 6342,4 млн. дол. США.

Неефективна структура і висока енергомісткість промислового виробництва в Україні, зростання цін на енергоносії, високий рівень конкуренції підштовхує підприємств до пошуку нових способів підвищення ефективності господарської діяльності. Як правило, підприємці, не обтяжуючи себе пошуком резервів технологічної модернізації виробництва, в більшості галузей вдалися до підвищення цін. Таким чином, Україна, щорічно втрачає свій виробничий і конкурентний потенціал.

Для стабілізації соціально-економічного стану України уряду необхідно прийняти ряд заходів. Одним з

таких заходів є стимулювання впровадження логістичних підходів в реальний сектор економіки.

Останнім часом все більше вчених визначення терміну «логістика» пов'язують з виконанням функції менеджменту потоків. Можна зробити висновок, що логістика представляє системний підхід в управлінні господарською діяльністю підприємства, що дозволяє досягати раціональної організації поточкових процесів з метою виявлення і реалізації потенційних резервів управління і отримання додаткового прибутку. При цьому основним критерієм логістики є мінімізація сумарних витрат і максимізація задоволеності споживача.

Тому все більше уваги приділяється логістизації бізнес-процесів. Впровадження логістичного підходу надає наступні вигоди підприємству:

- підвищення рівня ефективності виробництва. Це

досягається через дотримання вище наведених правил логістики:

- а) зниження матеріаломісткості продукції;
- б) скорочення втрат робочого часу;
- в) скорочення транспортних витрат;
- підвищення ефективності використання виробничих фондів (в т.ч. площ) і зменшення їх пасивної частини;
- скорочення чисельності промислово-виробничого персоналу;
- скорочення витрат і підвищення рентабельності виробництва;
- повернення коштів з обсягів запасів;
- збільшення обсягу продажу продукції;
- «втрачений» прибуток (різниця результатів роботи до і після впровадження логістичного підходу).

З вищесказаного можна зробити висновок, що пріоритетним напрямком логістики є підвищення ефективності використання всіх ресурсів підприємства.

У 2008 р. Міжнародним центром перспективних досліджень у партнерстві з Conference Board of Canada була проведена оцінка потенціалу України. За категорією «Ресурси і ефективність їх використання» Україна посіла 39 місце з 46. Перші три місця відповідно у США, Канади та Ірландії. На Заході більш інтенсивно ведеться пошук і впроваджуються різні шляхи підвищення ефективності логістичної діяльності. Тому саме логістика є перспективою поліпшення своїх позицій на ринку для багатьох вітчизняних підприємств. Процес логістизації в Україні проходить дуже повільно. Для модернізації економіки і інфраструктури, за оцінками профільних експертів, Україна потребує інвестицій на суму 250 млрд. дол. США [9].

Поняття «логістизація» нове і має російське походження. Деякі вчені не сприймають цей термін і використовують «впровадження логістичного підходу». Дані категорії не є такими, що суперечать один одному, але необхідно зазначити, що категорія «логістизація» має більш широкий зміст. На думку А.І. Семенко логістизація – це «тотальна організація логістичних систем і ланцюгів на основі теорії логістики» [10]. А.В. Мельников пропонує інше визначення – «процес реорганізації існуючої системи управління потоками, заснований на застосуванні загальних принципів логістики, інтеграції та координації функцій всіх учасників ланцюга «поставка сировини – виробництво – збут – розподіл»» [11]. Останнє визначення є більш повним. В даному випадку логістизація передбачає не тільки впровадження принципів класичної логістики у процес управління, а й адаптацію успішного зарубіжного досвіду до ситуації вітчизняної системи управління. Логістизація спрямована не на руйнування існуючої системи управління, а на її перетворення. Необхідно зрозуміти, що логістизація – це глобальний процес, який охоплює всі ланки економіки країни.

Повільний процес логістизації бізнес-процесів в Україні ускладнений через безліч причин:

- скептичне ставлення керівників підприємств до впровадження нових методів управління. В першу чергу, це пов'язано з небажанням прийняти фундаментальні зміни, які відбулися в філософії формування матеріальних, фінансових, інформаційних потоків. Ще однією причиною скептичного сприйняття логі-

стизації є відсутність єдиного методологічного підходу оцінки ефективності логістизації підприємства. Тобто керівнику дуже складно об'єктивно оцінити результати застосування логістичних підходів в управлінні;

- кадровий дефіцит фахівців. Логістизація представляє собою соціально-економічний проект, в рамках якого здійснюється навчання, адаптація, формування кадрів логістики. Саме тут міститься найвищий інноваційний потенціал логістизації бізнесу. В Україні відсутня фундаментальна школа, в якій буде розроблятися широке коло проблем в даній сфері. Найбільш вагомий внесок у популяризацію логістики як науки в Україні здійснив викладацько-професорський склад Державного університету «Львівська політехніка» та Національного авіаційного університету. Хоча неможна не відзначити роботу таких вчених як Т.М. Скоробогатова, А.Г. Кальченко, Є. Крикавський та ін.. За останнє десятиліття ситуація змінилася в кращу сторону, перспектива отримати спеціалізовану логістичну освіту стала можливою. І все більша кількість вищих навчальних закладів намагається вводити логістику в перелік основних спеціалізацій. Але, не дивлячись на ці позитивні зміни, можливість отримання цієї спеціальності все ще обмежена;

- відсутність в Україні повного всебічного моніторингу логістизації бізнес-процесів в країні. Аналіз вітчизняних спеціалізованих періодичних видань показав, що коло проблем, що досліджуються, звужено. В основному розглядаються проблеми перевезень, експедиційних і навантажувально-розвантажувальних робіт. Використання даних, які побічно характеризують процес логістизації, не дозволяє виявити тенденції, що склалися в Україні, а також не дає можливості побачити і оцінити об'єктивну картину;

- відсутність налагодженого нормативно-правового поля, високий рівень корупції та бюрократії. Україна серед лідерів за рівнем корупції: 1 місце за версією EY Fraud Surveys. Погіршення позицій країни у рейтингу пов'язано з політико-правовим середовищем та його низькою здатністю впливати на глобальні процеси у світі. Це обумовлено поглибленням соціальної та економічної кризи, військовими подіями в країні [12]. Особливо гостро ця проблема хвилює фірми, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю (митне оформлення тощо);

- недооцінка сфери обігу в порівнянні з виробничою сферою. Так як логістичні витрати в першу чергу асоціюються з витратами на транспортування, то більшість управлінців вважають недоцільним приділяти увагу цій сфері як потенційній можливості скорочення витрат. Але якщо підсумувати витрати на перевезення, здійснення навантажувально-розвантажувальних робіт, митне оформлення тощо, то багато управлінців переглянуть свої погляди. Так логістична складова у вартості виробленої продукції в Україні досягає 30-35 %, а логістичні витрати в США не перевищують 10 % ВВП, в Європі – 9-11 %, в Японії – 11-12 % [13];

- обмеженість фінансових ресурсів вітчизняних підприємств. Як правило, більшість змін організації господарського процесу вимагають певних вкладень. Не кожне підприємство може вишукати необхідну суму для цього. Україна є недостатньо привабливою для інвестиційних потоків, але має перспективи за умови

усунення наявних проблем щодо залучення інвестицій. За даними Європейської Бізнес Асоціації індекс інвестиційної привабливості України у першій половині 2018 р. становив 3,1 з п'яти можливих балів, що означає позитивні зрушення. Цей показник вийшов з негативної площини та перейшов в нейтральну, але для значного покращення ситуації цього недостатньо [14];

- низький рівень розвиненості логістичної інфраструктури. В Україні виробники практично не звертаються до спеціалізованих логістичних фірм, тоді як в країнах Європи і Америки до 60 % замовляють ці послуги. На вітчизняному ринку існує безліч фірм, які виконують послуги з транспортування, складування тощо, а логістичні фірми, що надають повний спектр послуг практично відсутні. Кількість фірм, інфраструктура яких відповідає інфраструктурі фірм країн Західної Європи, налічує не більше 20. Більшість з них це філії найбільших зарубіжних компаній. У діяльності логістичних компаній України основна ставка робиться на автотранспортну складову [15].

Перелічені вище негативні чинники свідчать про те, що в Україні склався несприятливий клімат для прискореної логістизації бізнес-процесів. Але Україна має низку переваг, якими може скористатися вітчизняний підприємець. До них відносяться:

- вигідне географічне розташування країни. Україна знаходиться на перетині основних напрямків транспортних потоків (коефіцієнт транзитності дорівнює 3,75) [16]. Дана перевага стимулює країну до економічної інтеграції. Можливість створення прозорого економічного середовища та удосконалення митної політики країни прискорить процес логістизація бізнесу в Україні;

- можливість використання вдалого досвіду зарубіжних країн щодо застосування логістичних підходів в управлінні. Це дозволить уникнути вже зроблених помилок;

- ресурсний потенціал країни. На даний час, коли ресурси стають все більш дорогими і обмеженими, Україна відрізняється відносною доступністю і дешевизною своїх ресурсів (трудових, матеріальних, природних тощо);

- усвідомлення підприємцями гострої необхідності застосування нових ресурсозберігаючих підходів в управлінні. З кожним днем підвищується інтерес і проявляється ініціативність до впровадження нових для вітчизняних менеджерів підходів до управління.

ВИСНОВКИ

Таким чином, розвиток сучасної логістики став критично важливою ланкою для безперервного і швидкого розвитку національної економіки країни. Нажаль, на сьогоднішній день в Україні для логістизації бізнес-процесів більше «проти» чим «за». Але навіть така песимістична картина залишає надію на розвиток логістизації української економіки. Багато в чому розвиток подій залежить від поведінки українських підприємців. Підприємство, яке не застосовує логістичних принципів при управлінні своєю діяльністю, приречене на збій в системі руху потоків, втрату часу і ресурсів.

Список використаних джерел

1. Щербак В.В. Основы логистики. СПб.: Питер,

2009. 432 с.

2. Сиренко І.В. Управління матеріальними потоками промислового підприємства на основі логістичного підходу: автореф. дис. на здобуття канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами». Хмельницький, 2002. 17 с.

3. Бажин І.І. Логистика: компакт-учебник. Харьков: Консум, 2003. 181с.

4. Осмоловец С.С. Оценка и анализ транзакционных издержек на предприятии: Управление затратами. Справочник экономиста. 2005. № 11. С. 41-46.

5. Бережанський А. Ринки та компанії. Український діловий тижневик «Конtrakти». 2008. № 47. С. 31-35.

6. Accessibility for All: Good practices of accessibility in Asia and the Pacific to promote disability inclusive. United Nations ESCAP URL: http://www.unescap.org/ttdw/ct2010/Russian/CTR2_2R.pdf

7. Klaus P. Logistics Research: a 50 Years' March of Ideas, Logistics. Research. 2009. Vol. 1. № 1. pp. 53-65.

8. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

9. Амелін А. Потенціал України: впечатляющие цифры. Новое время. 2015. № 22. URL: <https://nv.ua/opinion/amelin/skolko-deneg-nuzhno-ukraine-chtoby-stat-uspeshnoy-51127.html>

10. Семенко А.И., Сергеев В.И. Логистика. Основы теории. СПб.: Издательство «Союз». 2006. 544 с.

11. Мельников А.В. Оптимизация товарных потоков регионального логистического центра: автореф. дис. на соискательство канд. екон. наук: спец. 08.00.05 «Економіка и управление народным хозяйством (логистика)». Екатеринбург, 2004. С. 14.

12. Україна у глобальних рейтингах 2017-2018 років. 06 бер. 2018. URL: <https://nabu.ua/ua/ukrayina-u-globalnih-reytingah-2017-2018.html>

13. Жарик Т.І. Логістика в контексті сталого розвитку України. Формування ринкових відносин в Україні. 2010. №11 (114). С. 19-22.

14. ЄБА: Інвестиційний клімат в Україні вийшов з негативної площини. 11 липня 2018. URL: <http://agroportal.ua/ua/news/ukraina/eba-investitsionnyi-klimat-v-ukraine-vyshel-iz-otritsatelnoi-ploskosti/>

15. Ключко Р. Логистика в Украине. Финансовая консультация. 2005. № 17. С. 13-14.

16. Приходько Ю. Транзитный потенциал Украины: проблемы и пути их решения. Логистика. 2008. № 7-8. С. 16-20.

References

1. Shcherbakov V.V. Foundations of Logistics, Saint Petersburg: Piter. 2009. 432 p. (in Ukrainian)

2. Sirenko I.V. Management of Material Flows of Industrial Enterprise in the Basis of Logistic Approach: Synopsis of Thesis of Ph.D. in Economics: 08.06.01 «Economics, organization and management of enterprises». Khmelniyskiy. 2002. 17 p. (in Ukrainian)

3. Bazhyn Y.Y. Logistics: Compact manual. Kharkiv: Konsum. 2003. 181 p. (in Russian)

4. Osmolovets S.S. Evaluation and analysis of transaction costs at the enterprise: cost management. Guide for Economist. 2005. № 11. pp. 41-46 (in Russian)

5. Berezhanskyy A. Markets and companies. Ukrainian business weekly Kontrakty». 2008. № 47. pp. 31-35. (in Ukrainian)

6. Accessibility for All: Good practices of accessibility in Asia and the Pacific to promote disability inclusive. United Nations ESCAP URL: http://www.unescap.org/ttdw/ct2010/Russian/CTR2_2R.pdf

7. Klaus P. Logistics Research: a 50 Years' March of Ideas, Logistics. Research. 2009. Vol. 1. № 1. pp. 53-65.

8. Official site of the State Statistics Committee of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (in Ukrainian)

9. Amelin A. The potential of Ukraine: impressive numbers.

New time. 2015. № 22. URL: <https://nv.ua/opinion/amelin/skolko-deneg-nuzhno-ukraine-chtoby-stat-uspeshnoy-51127.html> (in Russian)

10. Semenko A.I., Serheev V.I. *Logistics. Foundations of the Theory.* Saint Petersburg: Publishing House «Soyuz». 2006. 544 p. (in Russian)

11. Melnykov A.V. *Optimization of Flows of Commodities of Regional Logistic Center: Synopsis of Thesis of Ph.D. in Economics: 08.00.05 «Economy and management of national economy (logistics)».* Ekaterinburg. P. 14. (in Russian)

12. *Ukraine in the global ratings 2017-2018.* 6 March, 2018. URL: <https://nabu.ua/ua/ukrayina-u-globalnih-reytingah-2017-2018.html> (in Ukrainian)

13. Zharyk T.I. *Logistics in the Context of Stable Development of Ukraine. Shaping Market Relations in Ukraine.* 2010. №.11(114). pp.19-22. (in Ukrainian)

14. EBA: *Investment climate in Ukraine has come out of a negative plane.* July 11, 2018. URL: <http://agroportal.ua/ua/news/ukraina/eba-investitsionnyi-klimat-v-ukraine-vyshel-iz-otritsatelnoi-ploskosti> (in Ukrainian)

15. Klochko R. *Logistics in Ukraine. Financial Consultation.* 2005. №.17. pp. 13-14. (in Russian)

16. Prykhodko Yu. *Transitive potential of Ukraine: problems and Solving Methods.* Logistics. 2008. № 7-8, pp. 16-20. (in Russian)

ОНІСІФОРОВА

Валентина Юрїївна
Valentinaonisiiforova@gmail.com

УДК 331.47

КОРПОРАТИВНЕ МЕДИЧНЕ
СТРАХУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ
СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
КОЛЕКТИВУ ПІДПРИЄМСТВАк.е.н., доцент, Харківський
національний автомобільно-
дорожній університетTHE CORPORATE HEALTH
INSURANCE AS AN INSTRUMENT OF
SOCIAL DEVELOPMENT OF THE
ENTERPRISES COLLECTIVE

ОСТАПЕНКО

Леонід Олександрович
leoauto14@gmail.comстудент, Харківський
національний автомобільно-
дорожній університет

В сучасних реаліях управління підприємствами все більше уваги з боку менеджменту приділяється питанням ефективного управління персоналом та кадровій безпеці підприємства. Однак, проблема соціального розвитку колективу, як одного з ключових напрямів підвищення рівня кадрової безпеки підприємства, була мало дослідженою, а сам інструмент мало вживаним в умовах вітчизняних підприємств. Мета роботи полягає у визначенні напрямків соціального розвитку колективу підприємства та обґрунтуванні ефективності корпоративного медичного страхування, як інструмента додаткового компенсаційного пакету працівника підприємства.

* * *

В современных реалиях управления предприятиями все больше внимания со стороны менеджмента уделяется вопросам эффективного управления персоналом и кадровой безопасности предприятия. Однако, проблема социального развития коллектива, как одного из ключевых направлений повышения уровня кадровой безопасности предприятия, была мало исследована, а сам инструмент мало применяем в условиях отечественных предприятий. Цель работы заключается в определении направлений социального развития коллектива предприятия и обосновании эффективности корпоративного медицинского страхования как инструмента дополнительного компенсационного пакета работника предприятия.

* * *

In modern management's realities management pays more attention to the effective staff management and personnel security of the company. However, the problem of the collective's social development, as one of the general way of raising the level of company's personnel security, wasn't investigated enough. And the tool was bad applied in the Ukraine's enterprises conditions. The purpose of the work is to determine directions of social development of the company's staff. The work deals with substantiate the effectiveness of corporate medical insurance as an instrument of an additional compensation package of the employee. Personnel security embodies all the issues of enterprise management associated with personnel, with their effective management, planning, productivity and labor efficiency. The modern directions of raising the level of company's personnel security are follows: an effective personnel policy in the areas of recruitment, employment, division of labor, control of labor relations, guaranteeing safe working conditions, building an effective system of labor motivation, management of personnel's professional development, management of collective's social development. Managing the social development of a team is the most promising and extremely effective in practice tool for increasing the level of an enterprise's personnel security. It positively affects to the level of trust between the employer and the employee and significantly increases productivity. The tools of the collective's social development management are: provision of social guarantees, the formation of a compensation package taking into account the specifics of the enterprise, the formation of an additional compensation package, non-material measures. These increase the level of employee's loyalty to the enterprise, associated with working conditions, psychological climate in the team. In the conditions of the implementation of medical reform in Ukraine, the voluntary medical insurance of the employee by the employer (corporate medical insurance) receives a large motivating influence. However, implementation of corporate insurance practice has revealed a number of factors which significantly reduce it volume and adversely affect on the prospects of further spread. These negative effects are associated with unregulated legislative process and lack for an employer motivation by a state.

Ключові слова: кадрова безпека підприємства, соціальний розвиток, медичне страхування, ефективність, корпоративне страхування

Ключевые слова: кадровая безопасность предприятия, социальное развитие, медицинское страхование, эффективность, корпоративное страхование

Keywords: enterprises security personnel, social development, health insurance, efficiency, corporate insurance

ВСТУП

В сучасних реаліях управління підприємствами все більше уваги з боку менеджменту приділяється питанням ефективного управління персоналом та кадровій безпеці підприємства. Це зрозуміло, бо саме персонал є тим ресурсом, який визначає ефективність використання усього наявного виробничого потенціалу та функціонування підприємства в цілому. Однак, не зважаючи на очевидну значимість, проблема соціального розвитку колективу, як одного з ключових

направів підвищення рівня кадрової безпеки підприємства, була мало дослідженою, а сам інструмент мало вживаним в умовах вітчизняних підприємств.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні напрямків соціального розвитку колективу підприємства та обґрунтуванні ефективності корпоративного медичного страхування, як інструмента додаткового компенсаційного пакету працівника.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під час проведення дослідження використані методи

узагальнення, методи аналізу та синтезу, метод логічного аналізу. Інформаційною базою дослідження є наукові праці, електронні інформаційні ресурси та матеріали періодичних видань.

РЕЗУЛЬТАТИ

Говорячи про економічну безпеку підприємства, слід розглянути її головні складові, які прийнято виділяти вітчизняними науковцями, бо саме це надасть можливість побачити місце та важливість кадрової безпеки у цій системі. Традиційно, серед головних складових економічної безпеки, незалежно від галузевої специфіки підприємства та вживаного підходу ідентифікації, прийнято виділяти технічну, технологічну, інформаційну, фінансову, правову, ресурсну, корпоративну, екологічну, кадрову тощо [1-5]. Слід зауважити, що перелік таких складових у різних дослідників відрізняється, однак, не зважаючи на це, кожен з них обов'язково виділяє складову економічної безпеки, пов'язану з ефективністю використання персоналу, тобто кадрову безпеку. Тому важливість її для сучасного підприємства не підлягає сумніву. Отже, кадрова безпека уособлює в собі усі питання управління підприємством, пов'язані з персоналом, ефективним управлінням ним, плануванням, продуктивністю та ефективністю праці [3].

Розглянемо сучасні напрями підвищення рівня кадрової безпеки підприємства. Зазвичай, серед них прийнято виокремлювати наступні [2]: ведення ефективної кадрової політики у розрізах підбору кадрів, найму, розподілу за посадами, контроль трудових відносин, гарантування безпечних умов праці, побудова ефективної системи мотивації праці, управління професійним розвитком персоналу, управління соціальним розвитком колективу тощо.

Серед вище зазначених напрямків управління кадровою безпекою підприємство окремо слід відзначити напрям соціального розвитку колективу. Саме цей напрям в сучасних умовах України є одним з найменш застосовуваних через знижений рівень уваги з боку роботодавців. Це обумовлене, головним чином, особливістю ринку праці, високим рівнем безробіття та плинністю кадрів на підприємствах. Однак саме управління соціальним розвитком колективу є перспективним та надзвичайно ефективним на практиці інструментом підвищення рівня кадрової безпеки підприємства, який позитивно впливає на рівень довіри між роботодавцем та працівником та суттєво підвищує продуктивність праці.

Однак, не зважаючи на очевидну значимість, проблема соціального розвитку колективу, як одного з ключових напрямів підвищення рівня економічної безпеки підприємства, була мало дослідженою, а сам інструмент мало вживаним в умовах вітчизняних підприємств. Це пояснювалось незацікавленістю роботодавців в тривалій співпраці з найманими працівниками через значний рівень безробіття в країні та постійну наявність значної кількості претендентів на кожне робоче місце на підприємстві без додаткових матеріальних витрат для роботодавця.

Однак, останні тенденції розвитку ринку праці дозволяють зробити висновок про поширення більш уважного ставлення роботодавців до персоналу підприємств. Стає зрозумілим, що навіть в умовах безро-

біття плинність кадрів є негативною тенденцією для підприємства, яка призводить до негативних наслідків та втрат, які в сукупності перевищують витрати на соціальний розвиток працівника та колективу підприємства.

Розглянемо, які саме інструменти підвищення рівня кадрової безпеки підприємства передбачає реалізація напряму управління соціальним розвитком колективу. Серед таких можна виокремити наступні: забезпечення соціальних гарантій, тобто так званий соціальний пакет, а саме гарантування працівникові усіх передбачених законодавством напрямів державного соціального захисту; формування компенсаційного пакету з врахуванням специфіки діяльності підприємства, до якого можуть бути включені представницькі витрати, додаткові відпустки, доплати за стаж роботи на підприємстві; формування додаткового компенсаційного пакету, який може включати виплати на оздоровлення, безвідсоткові кредити, медичне страхування; формування нематеріальних заходів для підвищення рівня лояльності працівника до підприємства, пов'язаних з умовами праці, психологічним кліматом в колективі тощо.

Як бачимо, сучасна практика управління персоналом передбачає формування певного компенсаційного пакету для працівника, який містить в собі різні форми компенсацій та виплат. Одні з таких форм є обов'язковими та встановлюються і контролюються законодавством, зокрема, мінімальний розмір оплати праці, обов'язкове соціальне страхування, виплати, пов'язані з особливими умовами праці тощо. Інші ж встановлюються та виплачуються підприємством за власним розсудом і формують додатковий компенсаційний пакет.

Формування додаткового компенсаційного пакету є непростим процесом, бо під час його складання мають бути враховані наступні аспекти: складові додаткового компенсаційного пакету мають враховувати специфіку діяльності конкретного працівника та форми отриманого від нього результату, що дозволить встановити прямий зв'язок між результатами та застосовуваними матеріальними стимулами; запропоновані інструменти додаткового компенсаційного пакету повинні відповідати інтересам працівника та бути ефективними засобами мотивації за цією ознакою; інструменти додаткового компенсаційного пакету повинні стимулювати працівника до професійного розвитку; структура компенсаційного пакету повинна бути прозорою та відповідати принципам соціальної справедливості; система додаткових компенсаційних пакетів повинна бути ефективною для підприємства з точки зору витрат та отримуваних результатів.

В умовах реалізації медичної реформи в Україні все більший мотивуючий вплив отримує такий елемент додаткового компенсаційного пакету, як добровільне медичне страхування працівника роботодавцем, тобто корпоративне медичне страхування.

Розглянемо, що саме представляє собою корпоративне медичне страхування більш докладно [6, 7, 8]. Отже, добровільне медичне страхування працівника – це страхова програма, яка оплачується роботодавцем та дозволяє працівникові отримати певні медичні послуги у випадку настання страхового випадку. Саме корпоративна форма добровільного медичного стра-

хування є найбільш ефективною, бо вона надає суттєві переваги як працівнику, так і роботодавцю: працівник отримує медичне обслуговування, роботодавець отримує здорового, а відповідно, ефективного працівника з високим рівнем лояльності до підприємства.

Корпоративна форма добровільного медичного страхування надає можливість отримати наступні переваги: доступ до якісного медичного обслуговування, здійснення профілактики захворювань на підприємстві, можливість врахування професійних ризиків та захворювань, можливість складання договору на медичне обслуговування з врахуванням статеві та вікової структури персоналу підприємства, суттєве зниження вартості страхового полісу у порівнянні з індивідуальним добровільним медичним страхуванням.

Однак, така форма медичного забезпечення має переваги не лише для працівника, але й для самого роботодавця, бо дозволяє йому отримати наступні позитивні ефекти: скорочення рівня захворюваності в трудовому колективі, зменшення кількості днів тимчасової непрацездатності, а відповідно і скорочення обсягів виплат по них, скорочення обсягів доплат за виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника, підвищення рівня продуктивності праці, підвищення рівня лояльності працівників до підприємства.

Однак, в практичних умовах реалізації програм корпоративного медичного страхування виник певний перелік негативних факторів, а саме: роботодавець не має права відносити вартість послуг такого страхування до складу витрат, тобто фактично має сплачувати його за рахунок прибутку підприємства, що не сприяє його зацікавленості у здійсненні такого виду соціального захисту працівників; отримання від роботодавця полісу добровільного медичного страхування вважається отриманням додаткової вигоди і тягне за собою сплату працівником податку на доходи фізичної особи; в окремих випадках отримання компенсаційних виплат від страхової компанії може бути трактоване як додатковий дохід працівника і вимагати сплати податку на доходи; невелика кількість медичних закладів, які мають право надавати платні медичні послуги та низка правових суперечностей при цьому; незацікавленість у поширенні страхової медицини з боку фармацевтичних компаній та аптечних мереж.

Однак, практика реалізації корпоративного страхування у вітчизняних умовах виявила низку факторів, які суттєво скорочують обсяги добровільного медичного страхування та негативно впливають на перспективи подальшого його поширення. Ці негативні явища пов'язані насамперед з законодавчою неврегульованістю процесу та відсутністю мотивації для роботодавця з боку держави [9, 10]. Тому проблема створення умов для розвитку корпоративного медичного страхування є надзвичайно актуальною, та вимагає вирішення не лише на рівні окремого підприємства та власника, але й на рівні держави.

ВИСНОВКИ

Проблема управління кадрової безпекою підприємства є надзвичайно актуальною в сучасних умовах функціонування підприємства. Однак, особливості вітчизняного ринку праці обумовили значне скорочення

використання більшості ефективних матеріальних стимулів, окрім прямих, а саме заробітної плати. Це призводить до зниження ефективності праці найманого працівника та значно знижує рівень його лояльності до підприємства та налаштованість на довготривалу співпрацю, що в свою чергу, негативно впливає на рівень кадрової і, як результат, економічної безпеки підприємства.

Список використаних джерел

1. Дмитрієв І.А., Близнюк А.О. Визначення переліку складових економічної безпеки підприємства. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво. Збірник наукових праць. Луганськ, 2011. №23(1). С. 220-225.*
2. Дмитрієв І.А., Близнюк А.О., Онисіфорова В.Ю. Управління економічною безпекою автотранспортного підприємства: монографія. Харків: ХНАДУ, 2014. 216 с.
3. Козаченко Г.В., Пономарьов В.П., Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія. Київ: Лібра, 2003. 280 с.
4. Кириченко О.А., Денисенко М.П., Сідак В.С., Лаптев С.М. Економічна безпека суб'єктів господарювання в умовах глобальної економічної кризи (теоретико-методологічний аспект): монографія. Київ: ІМБ Університету «КРОК», 2010. 412 с.
5. Донець Л.І., Ващенко Н.В. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 240 с.
6. Форишурер – медицинское страхование. URL: <http://med-insurance.com.ua>.
7. Лукьянчук Е. Медицинское страхование в ЕС, или на вкус и цвет товарищей нет. URL: <http://www.apteka.ua/article/116897>.
8. Форишурер – страхование. URL: <http://forinsurer.com>.
9. Закон України «Про страхування». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws>.
10. Конституція України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws>.

References

1. Dmitriev I.A., Bliznyuk A.O. Determination of the list of components of the economic security of the enterprise. *Economy. Management. Entrepreneurship. Collection of scientific works. Lugansk, 2011. № 23(1). pp. 220-225. (in Ukrainian)*
2. Dmitriev I.A., Bliznyuk A.O., Onisiforova V.Yu. Management of economic safety of motor transport enterprise: monograph. Kharkiv, 2014. 216 p. (in Ukrainian)
3. Kozachenko H.V., Ponomaryov V.P., Lyashenko O.M. Economic security of the enterprise: the essence and mechanism of support: monograph. Kyiv: Libra, 2003. 280 p. (in Ukrainian)
4. Kirichenko O.A., Denisenko M.P., Sidak V.S., Laptev S.M. Economic security of economic entities in the conditions of the global economic crisis (theoretical and methodological aspect): monograph. Kyiv, 2010. 412 p. (in Ukrainian)
5. Donets L.I., Vaschenko N.V. Economic security of the enterprise. Kyiv, 2008. 240 p. (in Ukrainian)
6. For insurance - medical insurance. URL: <http://med-insurance.com.ua>. (in Russian)
7. Lukyanchuk E. Medytynskoe insurance in the EU, or there's no accounting for taste. URL: <http://www.apteka.ua/article/116897>. (in Russian)
8. Forinsurer – insurance. URL: <http://forinsurer.com>. (in Russian)
9. The Law of Ukraine "About insurance". URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws>. (in Ukrainian)
10. The Constitution of Ukraine. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws>. (in Ukrainian)

ДАХНОВА

Олена Євгенівна

elenadakhnova@gmail.com

УДК 336.146

КРЮКОВА

Тетяна Сергіївна

АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВИХ
БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИANALYSIS OF THE IMPLEMENTATION OF
LOCAL BUDGETS OF UKRAINE

к.е.н., доцент, Харківський
інститут фінансів
Київського національного
торговельно-економічного
університету

студент, Харківський
інститут фінансів Київського
національного торговельно-
економічного університету

У статті проаналізовано виконання місцевих бюджетів України за період 2015-17 рр. Зокрема, розраховані показники, що відображають динаміку виконання місцевих бюджетів України і структуру видатків місцевих бюджетів. Результати дослідження свідчать про надмірну централізацію бюджетних ресурсів, недосконалість механізму їх розподілу, недостатнє забезпечення місцевих бюджетів коштами на проведення видатків розвитку, що суттєво стримує повноцінне функціонування інституту місцевого самоврядування. Пріоритетним напрямком вдосконалення бюджетної політики на місцевому рівні має бути досягнення оптимального рівня розподілу ресурсів між державним та місцевими бюджетами для забезпечення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування.

* * *

В статье проанализировано выполнение местных бюджетов Украины за период 2015-17 гг. В частности, рассчитаны показатели, отражающие динамику выполнения местных бюджетов Украины и структуру расходов местных бюджетов. Результаты исследования свидетельствуют о чрезмерной централизации бюджетных ресурсов, несовершенство механизма их распределения, недостаточном обеспечении местных бюджетов средствами на проведение расходов развития, что существенно сдерживает полноценное функционирование института местного самоуправления. Приоритетным направлением совершенствования бюджетной политики на местном уровне должно быть достижение оптимального уровня распределения ресурсов между государственным и местными бюджетами для обеспечения финансовой состоятельности органов местного самоуправления.

* * *

Introduction. Ensuring effective socio-economic development of the administrative-territorial entities of the country of any level is objectively limited by the state of its financial resources, the balance of revenue and expenditure parts of local budgets. Therefore, it is extremely important to consistent and continuous monitoring of implementation of local budgets.

The **purpose** of the article is to study of the implementation indicators of local budgets of Ukraine in the modern economic conditions.

Results. The indicators of dynamics of implementation of local budgets of Ukraine and the structure of expenditures of local budgets by economic classification are calculated in the article. The results of the analysis of actual indicators for the period 2015-2017 showed that the implementation of local budgets of Ukraine was carried with a surplus. Official transfers have the largest share in the structure of revenues of local budgets. This indicates the essential dependence of local budgets on additional funds coming from the state budget of Ukraine. The composition of local budget expenditures of Ukraine shows priority funding for the simple reproduction of production and provision of public services (because 85 percent of it is for current expenses and only 15 percent for capital expenditures).

Conclusion. Excessive centralization of budgetary resources, imperfection of the mechanism of their distribution, insufficient providing of local budgets for development spending, are substantially restrained by the full functioning of the local self-government institution. Therefore, the priority direction of improving fiscal policy at the local level should be to achieve an optimal level of resource allocation between the state and local budgets to ensure the financial ability of local governments.

Ключові слова: місцеві бюджети, офіційні трансферти, видатки місцевих бюджетів, поточні видатки, капітальні видатки

Ключевые слова: местные бюджеты, официальные трансферты, расходы местных бюджетов, текущие расходы, капитальные расходы

Keywords: local budgets, official transfers, local budget expenditures, current expenditures, capital expenditures

ВСТУП

Сучасні трансформаційні процеси в Україні характеризуються посиленням ролі місцевих органів влади в економічному і соціальному розвитку територій. Забезпечення ефективного соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних утворень країни будь-якого рівня об'єктивно обмежується станом його фінансових ресурсів, збалансованістю доходної та видаткової частин місцевих бюджетів. Тому надзвичайно важливим є аналіз виконання місцевих бюджетів.

Дослідженню теоретичних та практичних аспектів формування та виконання місцевих бюджетів присвячено чимало праць вітчизняних науковців. Серед останніх публікацій викликають інтерес дослідження Ю.А. Глущенко [2], З. Лободіної [4], Н.Б. Татарин, В.І. Голік [5]. В той же час необхідно здійснювати послідовний та постійний моніторинг показників виконання місцевих бюджетів, що дасть змогу своєчасно відкоригувати допущені при плануванні бюджету похибки поточного бюджету та закласти реальну базу для бюджету наступного періоду.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні показників виконання місцевих бюджетів України у сучасних економічних умовах.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою дослідження виступають наукові праці вітчизняних фахівців у бюджетній галузі, а також звітність Державної казначейської служби України. При проведенні дослідження використані методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Виконання місцевих бюджетів є однією з найбільш важливих стадій бюджетного процесу. Відповідно до Бюджетного кодексу України [1] виконання місцевих бюджетів забезпечується місцевими органами самоврядування. Від ефективності та рівня виконання місцевого

бюджету залежать якісні показники соціально-економічного розвитку території, необхідний рівень соціального захисту населення, забезпечення фінансування пріоритетних галузей економіки.

На думку багатьох фахівців сьогодні в Україні фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування характеризується критично низьким рівнем самостійності. Така ситуація виникла у зв'язку з існуванням низки проблем, пов'язаних зі значною централізацією бюджетних ресурсів, обмеженням фінансових повноважень місцевих органів самоврядування, нестачею фінансових ресурсів та нестабільністю доходних джерел на місцевому рівні, високим показником дотаційності місцевих бюджетів [5, с. 72].

Отже, проаналізуємо динаміку фактичних показників виконання місцевих бюджетів за період 2015-17 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка фактичних показників виконання місцевих бюджетів України за 2015-2017 роки, млн. грн.

[розраховано за даними [3]]

Показник	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Відхилення (+; -)	
				2016 р. / 2015 р.	2017 р. / 2016 р.
Доходи (без урахування міжбюджетних трансфертів)	120480,2	170747,8	229495,3	+50267,6	+58747,5
Офіційні трансферти	173980,0	195395,3	272603,0	+21415,3	+77207,7
Разом доходів	294460,2	366143,1	502098,3	+71682,9	+135955,2
Видатки	280084,0	350515,2	496090,7	+70431,2	+145575,5
Дефіцит (-) / профіцит (+)	+14376,2	+15627,9	+6007,6	+1251,7	-9620,3

Наведені у табл. 1 дані свідчать про те, що протягом аналізованого періоду спостерігається виконання місцевих бюджетів України з профіцитом. Так, у 2015-2016 рр. він складав 14376,2 млн. грн. до 15627,9 млн. грн., проте у 2017 р. профіцит скоротився до 6007,6 млн. грн. Також варто відмітити той факт, що більшу частку в структурі доходів місцевих бюджетів займають офіційні трансферти. Це вказує на суттєву залежність місцевих бюджетів від додаткових коштів, які надходять із державного бюджету України.

Як справедливо зазначають Н.Б. Татарин, В.І. Голік, самостійність місцевих бюджетів забезпечується наявністю власних доходних джерел територіальної одиниці, за рахунок яких з'являється можливість вирішення питань комплексного фінансового забезпечення економічного та соціального розвитку даної території [5, с. 73].

В рамках реалізації процесів децентралізації фінансових ресурсів особливої уваги потребує розгляд динаміки обсягу видатків за економічною класифікацією: капітальних видатків та поточних за визначенням їх відносного показника у структурі видатків місцевих бюджетів.

Отже, проаналізуємо структуру видатків місцевих бюджетів за 2015-17 рр., яка представлена у табл. 2.

Аналіз видатків за економічною класифікацією передбачає їх поділ на поточні та капітальні. Поточні видатки будь-якого бюджету фінансуються із загального та спеціального фонду бюджету. Фінансування капітальних видатків передбачено лише із спеціального фонду.

Відповідно до Бюджетного Кодексу України [1] поточні видатки – це видатки, пов'язані з утриманням бюджетних установ, що діють на початок бюджетного року, фінансування заходів соціального захисту насе-

лення та інших поточних заходів.

Капітальні видатки – це інвестування коштів бюджету в основні фонди і нематеріальні активи, а також видатки пов'язані зі створенням державних запасів і резервів. Вони включають затрати на нове будівництво, інвестиційні субсидії, довгострокові бюджетні кредити і гарантії інвесторам, що фінансують високоефективні інвестиційні проекти.

На підставі даних табл. 2 можна зробити висновок, що місцеві бюджети є бюджетами «проїдання» [2, с. 143]. Як зазначає З. Лободіна, такий склад видатків місцевих бюджетів України свідчить про пріоритетне фінансування простого відтворення виробництва і надання суспільних послуг, зниження інвестиційної складової зазначених бюджетів та сповільнення темпів оновлення обладнання довгострокового користування, внаслідок чого не тільки знижується якість надання суспільних послуг, а й, наприклад, у галузі охорони здоров'я – виникають загрози для життя і здоров'я людей [4, с. 75].

У 2016-17 рр. структура видатків місцевих бюджетів за економічною класифікацією дещо змінилась порівняно з 2015 р., адже частка капітальних видатків збільшилась на 3,5 %. Отже, у структурі видатків 85 % припадало на фінансування поточних видатків та 15% – на фінансування капітальних видатків.

Як свідчать наведені у табл. 2 дані, у структурі поточних видатків найбільшу питому вагу займають видатки на оплату праці, на другому місці за питомою вагою знаходяться видатки на соціальне забезпечення, потім йдуть видатки на товари і послуги та поточні трансферти. Протягом досліджуваного часу відбувались деякі коливання питомої ваги різних видатків, але це не вплинуло на загальну структуру видатків.

Таблиця 2

Структура видатків місцевих бюджетів за 2015-2017 рр. [розраховано за даними [3/]]

Показник	2015 рік		2016 рік		2017 рік		Відхилення (+, -)	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	2016/2015	2017/2016
Поточні видатки:	247907,6	88,5	297857,5	85,0	421749,1	85,0	-3,5	0,0
Оплата праці і нарахування на заробітну плату	105711,1	37,7	116312,7	33,2	128930,2	26,0	-4,6	-7,2
Використання товарів і послуг	55370,6	19,8	61831,9	17,6	125822,2	25,4	-2,1	+7,7
Обслуговування боргових зобов'язань	1675,7	0,6	312,9	0,1	112,7	0,0	-0,5	-0,1
Поточні трансферти	18341,8	6,5	19150,3	5,5	35253,3	7,1	-1,1	+1,6
Соціальне забезпечення	66359,5	23,7	99802,0	28,5	131063,4	26,4	+4,8	-2,1
Інші поточні видатки	449,0	0,2	447,6	0,1	567,3	0,1	-0,1	0,0
Капітальні видатки:	32176,5	11,5	52657,7	15,0	74341,6	15,0	+3,5	0,0
Придбання основного капіталу	24138,3	8,6	36913,8	10,5	41772,6	8,4	+1,9	-2,1
Капітальні трансферти	8038,1	2,9	15744,0	4,5	32569,1	6,6	+1,6	+2,1
Усього	280084,0	100,0	350515,2	100,0	496090,7	100,0	x	x

Існує необхідність забезпечувати чітке розмежування видатків місцевих бюджетів на видатки, пов'язані з розвитком, і поточні. Витрати, як інвестиційні, так і поточні, що виникли внаслідок прийняття рішень вищестоящими державними органами й фінансуються з місцевих бюджетів, можуть бути віднесені до групи видатків з реалізації окремих державних повноважень і повинні розглядатися окремо. Необхідною умовою є відповідність доходів кожній категорії видатків, адже поточні видатки місцевого бюджету повинні покриватися звичайними доходами, а надзвичайні видатки покриваються надзвичайними доходами.

ВИСНОВКИ

За результатами аналізу показників виконання місцевих бюджетів України за період 2015-17 рр. можна зробити наступні висновки:

- 1) протягом аналізованого періоду спостерігається виконання місцевих бюджетів України з профіцитом;
- 2) більшу частку в структурі доходів місцевих бюджетів займають офіційні трансферти, що вказує на суттєву залежність місцевих бюджетів від додаткових коштів, які надходять із державного бюджету України;
- 3) склад видатків місцевих бюджетів України свідчить про пріоритетне фінансування простого відтворення виробництва і надання суспільних послуг, адже 85 % припадає на поточні видатки, і лише 15 % – на капітальні видатки.

Отже, надмірна централізація бюджетних ресурсів, недосконалість механізму їх розподілу, недостатнє забезпечення місцевих бюджетів коштами на проведення видатків розвитку суттєво стримують повноцінне функціонування інституту місцевого самоврядування. Тому пріоритетним напрямком вдосконалення бюджетної політики на місцевому рівні має бути досягнення оптимального рівня розподілу ресурсу між державним та місцевими бюджетами для забезпе-

чення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws> (дата звернення 15.10.2018).
2. Глуценко Ю.А. Оптимізація видатків місцевих бюджетів України в системі місцевого самоврядування. Теорія та практика державного управління. 2015. Вип. 3. С. 140-149.
3. Звітність про виконання бюджетів. Державна казначейська служба України. URL: <http://www.treasury.gov.ua> (дата звернення 18.10.2018).
4. Лободина З. Трансформація видатків місцевих бюджетів у контексті бюджетної децентралізації. Світ фінансів. 2015. № 1. С. 69-82.
5. Татарин Н.Б., Голік В.І. Місцеві бюджети як основа самостійності місцевого самоврядування. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2017. № 23(2). С. 72-75.

References

1. Budget Codex of Ukraine: Law of Ukraine from 08.07.2010. № 2456-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws> (date of reference 15.10.2018). (in Ukrainian)
2. Hlushchenko Yu.A. Optimization local spending Ukraine in local government. Theory and practice of public administration. 2015. № 3. pp. 140-149. (in Ukrainian)
3. Report on budget execution. State Treasury of Ukraine. URL: <http://www.treasury.gov.ua> (date of reference 18.10.2018). (in Ukrainian)
4. Lobodina Z. Transformation of expenditures of local budgets in the context of budget decentralization. Finance World. 2015. № 1. pp. 69-82. (in Ukrainian)
5. Tataryn N.B., Holik V.I. Local budgets as a basis for independence of the local government. Scientific Knowledge of the International Humanitarian University. Series: Economics and Management. 2017. № 23(2). pp. 72-75 (in Ukrainian)

ЯРЕМЕНКО

Валентина Григорівна
v.o.yaremenko@gmail.com

УДК 658.15

ПЕЛЕХАТА

Катерина Миколаївна

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИTHE ANALYSIS OF FINANCIAL RESULTS
OF ACTIVITIES OF ENTERPRISES OF
UKRAINEк.е.н., доцент, Харківський
інститут фінансів
Київського національного
торгівельно-економічного
університетустудент, Харківський
інститут фінансів Київського
національного торговельно-
економічного університету

У статті проаналізовано динаміку і структуру фінансових результатів діяльності підприємств України за період 2015-2017 рр. Результати дослідження свідчать про те, що українські підприємства у 2017 р. стали функціонувати більш ефективно порівняно з 2015-2016 рр. Адже при скороченні частки підприємств, які отримали прибуток у 2017 р., загальний фінансовий результат до оподаткування значно збільшився. В той же час протягом досліджуваного періоду залишалася збитковою діяльність тих підприємств, які функціонують у таких галузях, як будівництво, операції з нерухомим майном, а також мистецтво, спорт, розваги та відпочинок. Для забезпечення задовільного фінансового стану підприємствам необхідно систематично та ретельно аналізувати фінансові показники діяльності та на підставі результатів фінансового аналізу приймати відповідні управлінські рішення, адаптовані до особливостей функціонування підприємства на ринку, завдань його фінансової стратегії й політики тощо.

* * *

В статье проанализированы динамика и структура финансовых результатов деятельности предприятий Украины за период 2015-2017 гг. Результаты исследования свидетельствуют о том, что украинские предприятия в 2017 г. стали функционировать более эффективно по сравнению с 2015-2016 гг. Поскольку при сокращении доли предприятий, которые получили прибыль в 2017 г., общий финансовый результат до налогообложения значительно увеличился. В то же время в течение исследуемого периода оставалась убыточной деятельность предприятий, функционирующих в таких отраслях, как строительство, операции с недвижимым имуществом, а также искусство, спорт, развлечения и отдых. Для обеспечения удовлетворительного финансового состояния предприятий необходимо систематически и тщательно анализировать финансовые показатели деятельности и на основании результатов финансового анализа принимать соответствующие управленческие решения, адаптированные к особенностям функционирования предприятия на рынке, задач его финансовой стратегии и политики и др.

* * *

Introduction. In modern economic conditions, every business should provide a state of their financial resources, which it would have the ability to smoothly fulfill financial obligations to the owners, employees, business partners and government

The **purpose** of the article is to study of dynamics and structure of financial performance of Ukrainian enterprises in the current economic conditions.

Results. There are analyzes of dynamics and structure of financial results of Ukrainian enterprises for the period 2015-2017 in the article. In particular, indicators the dynamics of the number of business entities in Ukraine; indicators the dynamics of financial results of enterprises of Ukraine by types of activity; indicators the structure of financial results of Ukrainian enterprises for 2015-2017 are calculated. The results of the study indicate that Ukrainian enterprises in 2017 began to function more effectively compared with 2015-2016. After all, with the reduction of the share of enterprises that received profits in 2017, the overall financial result before taxation increased significantly. Instead, in such industries as agriculture, forestry, fisheries and education, the activity of enterprises was profitable. During that period, the loss-making activity of those enterprises operating in such fields as construction, real estate operations, as well as art, sports, entertainment and recreation remained. In all other industries over the course of three years there was a heterogeneous dynamics of financial performance of enterprises.

Conclusion. To ensure a satisfactory financial position, enterprises need to systematically and thoroughly analyze financial performance and, based on the results of financial analysis, make appropriate management decisions that are adapted to the features of the company's operation in the market, the objectives of its financial strategy and policy, etc.

Ключові слова: діяльність підприємства, фінансовий результат, фінансовий стан, прибуток, збиток

Ключевые слова: деятельность предприятия, финансовый результат, финансовое состояние, прибыль, убыток

Keywords: enterprise activity, financial result, financial condition, profit, lesion

ВСТУП

У сучасних економічних умовах кожне підприємство має забезпечувати такий стан своїх фінансових ресурсів, за якого воно б мало здатність безперебійно виконувати фінансові зобов'язання перед власниками, найманими працівниками, діловими партнерами та державою. Дослідженню теоретичних та практичних аспектів аналізу фінансових результатів діяльності підприємств присвячено багато праць вітчизняних вчених. Серед останніх публікацій варто виділити дос-

лідження Н.П. Воробйової, Р.О. Музиченка [1], І.С. Ладунки, Є.А. Кучеренко [4], В.С. Петренко, О.П. Квасової [5] та інших. В той же час проблеми ефективності функціонування українських підприємств потребують постійного моніторингу та визначення заходів щодо забезпечення стабільного фінансового стану суб'єктів господарювання.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні динаміки і структури фінансових результатів діяльності українських підприємств у сучасних економічних умовах.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою дослідження виступають наукові праці вітчизняних фахівців з питань управління фінансовим станом підприємств, а також звітність Державної служби статистики України. При проведенні дослідження використані методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

В економічній літературі термін «фінансовий стан підприємства» трактується як комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів [5, с. 141].

Аналіз фінансового стану підприємства дає якісну та кількісну інформацію про його діяльність, яка необхідна для багатьох суб'єктів ринку [1, с. 122]. Методичні засади здійснення фінансового аналізу підприємств та організацій в Україні визначені у наступних нормативно-правових документах:

– Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій: Наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 27.06.97 р. № 81;

– Методичні рекомендації по аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій: Лист Державної податкової адміністрації України від 27.01.98 р.

№ 759/10/20-2117;

– Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій: Наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 23.02.98 р. № 22.

На основі доступної звітнооблікової інформації можна оцінити фінансове положення підприємства. Основним інструментом для цього слугує економічний аналіз, за допомогою якого можна об'єктивно оцінити внутрішні і зовнішні відносини об'єкта, охарактеризувати його платоспроможність, ефективність і прибутковість діяльності, перспективи розвитку, а потім за його результатами прийняти обґрунтовані рішення [4, с. 186].

Для аналізу ефективності функціонування українських підприємств у сучасних економічних умовах потрібні їх кількісна та якісна характеристика. Про динаміку кількості суб'єктів господарювання в Україні у 2015-17 рр. свідчать дані табл. 1.

Як бачимо, у 2016 р. відбулося суттєве скорочення кількості суб'єктів господарювання в Україні – в цілому на 108808 одиниць – переважно за рахунок припинення діяльності фізичними особами-підприємцями. Проте, вже у 2017 р. кількість суб'єктів господарювання значно збільшилася (на 246547 одиниць), як за рахунок зростання кількості юридичних осіб, так і за рахунок збільшення кількості фізичних осіб-підприємців.

Далі проаналізуємо динаміку фінансових результатів до оподаткування підприємств України за період 2015-17 рр. у розрізі видів діяльності (табл. 2).

Таблиця 1

Динаміка кількості суб'єктів господарювання в Україні за 2015-17 рр. [розраховано за даними [3, 4]]

Кількість суб'єктів господарювання	2015	2016	2017	Відхилення	
				2016/2015	2017/2016
Усього, в тому числі:	1974439	1865631	2112178*	-108808	246547
- підприємства	343561	306470	338254	-37091	31784
- фізичні особи-підприємці	1630878	1559161	1773924*	-71717	214763

* Дані станом на 5 грудня 2017 року [4]

Таблиця 2

Динаміка фінансових результатів підприємств України за 2015-17 рр. за видами діяльності, млн. грн.

[розраховано за даними [3]]

Фінансовий результат до оподаткування	2015	2016	2017	Відхилення	
				2016/2015	2017/2016
Усього	-340126,6	-22201,5	287848,5	317925,1	310050,0
сільське, лісове та рибне господарство	103137,6	91109,5	79546,7	-12028,1	-11562,8
промисловість	-181360,9	-7569,6	85429,5	173791,3	92999,1
будівництво	-25074,1	-9342,9	-3760,7	15731,2	5582,2
оптова та роздрібна торгівля; ремонт авто-транспортних засобів і мотоциклів	-80564,3	7277,0	39176,4	87841,3	31899,4
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	-13921,8	12819,7	-16117,0	26741,5	-28936,7
тимчасове розміщування й організація харчування	-7094,4	-1947,6	1947,0	5146,8	3894,6
інформація та телекомунікації	-10166,6	4197,9	14970,7	14364,5	10772,8
фінансова та страхова діяльність	-171,3	-91658,3	55567,6	-91487,0	147225,9
операції з нерухомим майном	-63470,1	-42950,2	-12793,2	20519,9	30157,0
професійна, наукова та технічна діяльність	-47964,1	21079,8	45351,5	69043,9	24271,7
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-9425,1	-4347,7	137,2	5077,4	4484,9
освіта	105,3	102,8	159,7	-2,5	56,9
охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	-961,1	311,7	342,4	1272,8	30,7
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-3489,2	-1512,8	-2184,2	1976,4	-671,4
надання інших видів послуг	293,5	229,2	74,9	-64,3	-154,3

Наведені у табл. 2 дані свідчать про те, що у 2015-16 рр. більшість українських підприємств мала збитки, адже загальний фінансовий результат до оподаткування має від'ємне значення. Лише у 2017 р. українським підприємствам вдалося подолати кризу та отримати позитивний фінансовий результат. Отже, в цілому спостерігається позитивна динаміка фінансових результатів діяльності підприємств за досліджуваний період. Це підтверджують порівняльні розрахунки, так у 2016 р. збитки скоротилися на 317925,1 млн. грн., а у 2017 р. – на 310050 млн. грн..

Аналіз динаміки фінансових результатів україн-

ських підприємств у розрізі видів діяльності показав, що протягом всього досліджуваного періоду збитковою була діяльність тих підприємств, які функціонують у таких галузях, як будівництво, операції з нерухомим майном, а також мистецтво, спорт, розваги та відпочинок. Натомість у таких галузях, як сільське, лісове, рибне господарство та освіта діяльність підприємств була прибутковою. В усіх інших галузях протягом трьох років спостерігалася неоднорідна динаміка фінансових результатів діяльності підприємств.

Проаналізуємо далі структуру фінансових результатів підприємств України за 2015-17 рр. (табл. 3).

Таблиця 3

Структура фінансових результатів підприємств України за 2015-2017 рр. [розраховано за даними [3]]

Показник	2015		2016		2017	
	фінансовий результат, млн.грн.	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн.грн.	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн.грн.	у % до загальної кількості підприємств
Підприємства, які одержали прибуток	475321,2	73,7	523759,4	73,4	673891,1	72,8
Підприємства, які одержали збиток	-815447,8	26,3	-545960,9	26,6	-386042,6	27,2

Як бачимо, за даними табл. 3 питома вага підприємств, які отримували прибуток, протягом досліджуваного періоду поступово зменшилась майже на 1%, тобто з 73,7 % до 72,8 %. Відповідно питома вага підприємств, які отримували збиток, протягом досліджуваного періоду поступово збільшилась майже на 1 %, тобто з 26,3 % до 27,2 %. Отже, в цілому протягом трьох років структура фінансових результатів підприємств залишилась майже незмінною.

ВИСНОВКИ

Таким чином, узагальнюючи результати аналізу можна дійти висновку, що українські підприємства у 2017 р. стали функціонувати більш ефективно порівняно з 2015-16 рр.. Адже при скороченні частки підприємств, які отримали прибуток у 2017 р., загальний фінансовий результат до оподаткування значно збільшився, а саме на 310050 млн. грн.

Підсумовуючи відзначимо, що розвиток економіки нерозривно пов'язаний з фінансовим станом суб'єктів господарювання, який в свою чергу залежить від ефективності їх діяльності. Для забезпечення задовільного фінансового стану підприємствам необхідно систематично та ретельно аналізувати фінансові показники діяльності та на підставі результатів фінансового аналізу приймати відповідні управлінські рішення, адаптовані до особливостей функціонування підприємства на ринку, завдань його фінансової стратегії й політики тощо.

Список використаних джерел

1. Воробйова Н.П., Музиченко Р.О. Аналіз фінансового стану підприємства: сутність і необхідність. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. 2017. № 13. С. 116-123.
2. Діяльність підприємств. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 02.10.2018).
3. Кількість ФОП зменшилася на 24 % за 2 місяці. URL: <https://mind.ua/news/20181095-kilkist-fop-zmenshilasya-na-24-za-2-misyaci> (дата звернення: 03.10.2018).
4. Ладунка І.С., Кучеренко Є.А. Шляхи покращення фінансово-економічної діяльності підприємства. Економіка і суспільство. 2016. Вип. 5. С. 185-188.
5. Петренко В.С., Квасова О.П. Оцінка та шляхи покращення фінансового стану підприємства. Международный научный журнал. 2015. № 8. С. 139-142.

References

1. Vorobyova N.P., Muzychenko R.O. Analysis of financial condition: the nature and necessity. Problems of innovation and investment development. 2017. № 13. pp. 116-123 (in Ukrainian)
2. Activity of enterprises. State Statistics Service of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (last accessed: 02.10.2018). (in Ukrainian)
3. The quantity of individual entrepreneurs decreased by 24 % in 2 months. URL: <https://mind.ua/news/20181095-kilkist-fop-zmenshilasya-na-24-za-2-misyaci> (last accessed: 03.10.2018) (in Ukrainian)
4. Ladunka I.S., Kucherenko E.A. Ways to improve the financial condition of businesses in today's economy. Economics and Society. 2016. Issue 5. pp. 185-188 (in Ukrainian).
5. Petrenko V.S., Kvasova O.P. Estimation and ways to improve the financial condition of the enterprise. International Scientific Journal. 2015. № 8. pp. 139-142 (in Ukrainian).

ЯСІНОВСЬКА

Ірина Фантинівна
i-yasenovska@ukr.net

ВЕРХОЛЯК

Тетяна Петрівна

ХМІЛЬ

Соломія Зеновійвна

к.е.н., доцент, доцент кафедри
державних та місцевих фінансів,
Львівський національний
університет імені Івана Франка

студент, Львівський національний
університет імені Івана Франка

студент, Львівський національний
університет імені Івана Франка

УДК 336.64

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

ACTUAL PROBLEMS OF BUSINESS MANAGEMENT IN UKRAINE

Стаття присвячена висвітленню проблем ведення бізнесу в Україні у часі теперішніх економічних, правових і соціальних реформ, а також напрацюванню шляхів формування ефективного підприємницького середовища. У статті досліджено у динаміці місце України в окремих міжнародних рейтингах, здійснено аналіз джерел фінансування діяльності вітчизняних суб'єктів підприємництва. Запропоновано напрями вирішення окремих проблем фінансування суб'єктів малого та середнього підприємництва та формування ефективного підприємницького середовища в Україні.

* * *

Статья посвящена проблемам бизнеса в Украине во время нынешних экономических, правовых и социальных реформ, а также наработке путей формирования эффективной предпринимательской среды. В статье исследованы в динамике позиции Украины в отдельных международных рейтингах, осуществлен анализ источников финансирования деятельности отечественных субъектов предпринимательства. Предложены направления решения отдельных проблем финансирования субъектов малого и среднего предпринимательства и формирование эффективной предпринимательской среды в Украине.

* * *

An important place in Ukrainian economic transformation today is problem of the formation of market institutions, the main of which is the development of the business. The formation and development various forms of small entrepreneurship, along with middle and large businesses, is a strategic problem of economic policy in the context of modernization the economy and its approach to the world's leading standards. The article is devoted to the problems of conducting business in Ukraine in the time of the current economic, legal and social reforms, as well as the development of ways to form an effective business environment. This article explores the dynamics of Ukraine's place in some international rankings, which makes it possible to evaluate changes in the business environment in the country. Thus, the dynamics of Ukraine's position on the Global Competitiveness Index, ease of doing business index, the Global Innovation Index is investigated. It was found that in the structure of sources of funding large domestic enterprises the largest share of equity capital, there is also a significant share of current liabilities and collateral. Instead, the structure of the financing small and medium enterprises dominated in the share of current liabilities and provisions. At the same time, the share of own funds in the financing structure of small and medium-sized enterprises activity is very small, indicating problems with ensuring their financial sustainability. The direction for solving individual problems of financing small and medium enterprises and creating a favorable climate for the development of small and medium businesses in Ukraine are suggested. The results of research, which are expressed in the conclusions and proposals, will contribute part of the solution to enhance business development based on innovation, improving their financial support, the formation of effective business environment in the country.

Ключові слова: суб'єкти підприємництва, підприємницьке середовище, фінансові ресурси, власний капітал, зобов'язання, інновації, диверсифікація

Ключевые слова: субъекты предпринимательства, предпринимательская среда, финансовые ресурсы, собственный капитал, обязательства, инновации, диверсификация

Keywords: subjects of entrepreneurship, business environment, financial resources, equity capital, obligation, innovations, diversification

ВСТУП

Важливе місце в сучасних умовах трансформації економіки України посідає проблема формування ринкових інститутів, основним із яких є розвиток бізнесу. Становлення і розвиток різних форм малого підприємництва, поряд із середнім і великим бізнесом, є стратегічною проблемою економічної політики в умовах модернізації економіки, її наближення до передових світових стандартів.

Дослідженню проблем ведення бізнесу в Україні присвячено роботи багатьох вчених, серед яких

С.В. Безвух, І.С. Біла, В.В. Бобко, В.В. Галагуріч, Р.В. Кушнір, Т.В. Луцька, В.В. Мельник, Т.В. Паєнтко, О.М. Поліщук, Н.М. Салатюк, К.С. Саух, С.С. Слава, А.Ю. Стопчак, І.Б. Шевчук та інші.

У своїх працях науковці досліджували питання державної підтримки розвитку малого бізнесу та бізнесу на інноваційній основі, проблем залучення фінансових ресурсів у бізнес, дослідженню зарубіжного досвіду. Так, І.С. Біла та Н.М. Салатюк особливу увагу приділили дослідженню проблем державного регулювання діяльності бізнесу в Україні; В.В. Мельник,

В.В. Бобко, О.М. Поліщук – вивченню проблем розвитку малого інноваційного бізнесу; С.В. Безвух, А.Ю. Стопчак – дослідженню проблем соціального партнерства науки та бізнесу.

Однак, в сучасних умовах макроекономічної нестабільності виникає необхідність поглибленого дослідження проблем і перспектив розвитку бізнесу, що дозволить сформулювати комплекс заходів щодо активізації діяльності суб'єктів підприємництва, покращення управління оборотними активами, забезпечення фінансової стійкості.

МЕТА РОБОТИ

У статті ставилося завдання здійснити аналіз підприємницького середовища та проблем фінансування діяльності вітчизняних суб'єктів підприємництва з метою виявлення проблем та визначення напрямів активізації підприємницької діяльності в результаті формування ефективного підприємницького середовища.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання. В процесі дослідження були використані загальнонаукові та спеціальні методи, а саме абстрактно-логічний, дедуктивний і системний аналізи при дослідженні проблеми діяльності вітчизняних суб'єктів підприємництва; оцінці сучасного стану джерел фінансування їх діяльності; обґрунтуванні шляхів вирішення окремих проблем формування ефективного підприємницького середовища в Україні в умовах макроекономічної нестабільності.

РЕЗУЛЬТАТИ

Розвиток бізнесу в Україні відбувається в часі конкретних суспільно-економічних умов та під впливом системи екзогенних та ендегенних чинників. Ведення бізнесу в Україні здійснюється в умовах мінливого макросередовища, тому суб'єктам підприємництва доводиться адаптуватися до таких умов.

Невиважена регуляторна політика держави та несвоечасна оцінка і прогнозування фінансового стану підприємств стали вагомими причинами занепаду більшості сфер економіки, підвищення рівня бідності, безробіття та банкрутства [11, с. 189]. У сучасних умовах трансформації економіки України одним із пріоритетних факторів забезпечення сталого економічного зростання є мобілізація та ефективне використання потенціалу бізнесу. Стимулювання розвитку останнього є чинником диверсифікації виробництва, побудови інноваційної економіки, здатної протистояти викликам глобалізованого світу. Крім того, розвиток бізнесу – це спосіб залучення у господарський обіг додаткових ресурсів: у короткостроковому аспекті – грошових і матеріальних, у довгостроковому – активізація людського потенціалу, схильності до інновацій як одного із головних факторів економічного зростання [2, с. 24].

Стан підприємницького середовища в Україні добре відображає місце України в окремих міжнародних рейтингах (рис. 1).

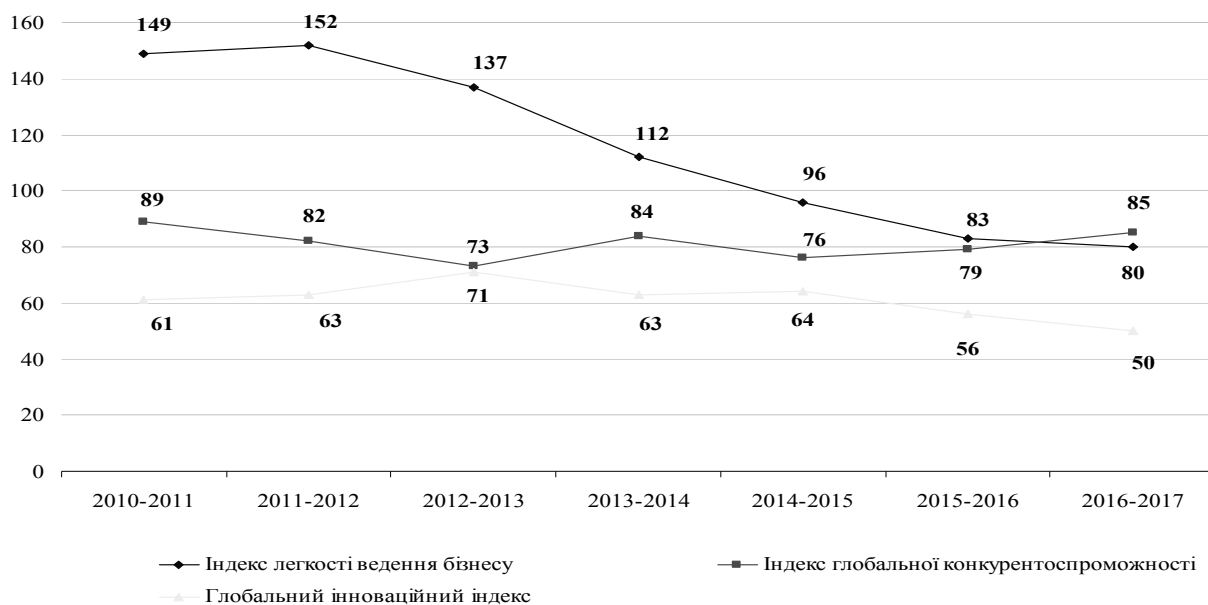

Рис. 1. Місце України у окремих міжнародних рейтингах [на основі [12, 13, 14]]

Значення індексу глобальної конкурентоспроможності показує зміни в економіці країни. Впродовж досліджуваного періоду спостерігається поступове покращення позиції України в посткризовий період і досягнення 73 позиції у 2013 р. та значне погіршення у 2014 р. після анексії Криму та початку військових дій на сході країни. У 2017 р. Україна за значенням індексу глобальної конкурентоспроможності зайняла 85 місце і таким чином погіршила показники двох

попередніх років. 3-поміж чинників, що стримують покращення позиції України, виділяють корупцію, неефективність судової влади, неефективність державних витрат, не достатня розвиненість фінансового та корпоративного секторів.

Індекс легкості ведення бізнесу характеризує ефективність механізмів регулювання підприємницької діяльності. У період 2012-17 рр. Україна досягнула значного прогресу у сфері державної регуляторної політики

щодо підприємництва, а саме значно спростилися процедури започаткування бізнесу, певне покращення системи сплати податків. У 2017 р. за значенням цього індексу Україна посіла 80 місце, покращивши своє місце в рейтингу, у порівнянні із 2012 р., на 72 позиції.

Глобальний інноваційний індекс є узагальненим показником, що дає можливість оцінити рівень інновацій в країні, за рівнем якого Україна у 2017 р. зайняла 50 позицію рейтингу. У динаміці Україні вдалося покращити свою позицію, що стало можливим за рахунок розвитку науково-дослідного та людського капіталу, оцінені позитивно отримані наукою результати. Однак негативно оцінені зміни у розвитку загальної інфраструктури та інституційному забезпеченні інноваційної діяльності, проблеми із забезпеченням верховенства права.

Сучасні досягнення України в міжнародному вимірі конкурентоздатності економіки, рівня розвитку й, особливо, ефективності функціонування національної інноваційної системи є не зовсім достатніми для забезпечення сталого розвитку вітчизняної економіки, гарантованої національної безпеки, виходу в найближчій

перспективі за рахунок економічного зростання на європейські стандарти життя українських громадян. Соціально-економічний розвиток української економіки на засадах інноваційного розвитку малого бізнесу має бути забезпечений комплексним застосуванням всіх важелів економічної політики. При цьому інноваційна стратегія, як основа майбутніх прибутків, має стати стимулом для реальної співпраці держави і бізнесу, в тому числі і малого. При цьому держава на законодавчому рівні стимулює і створює механізми підтримки і розвитку ринку інновацій [6, с. 171].

У структурі джерел фінансування великих вітчизняних підприємств у 2016 р. найбільшою була частка власного капіталу (45 %), значною є і частка поточних зобов'язань та забезпечень (39 %). Натомість, у структурі фінансування діяльності середніх та малих підприємств переважала частка поточних зобов'язань та забезпечень, відповідно 64 % та 78 %. Водночас, дуже малою є частка власних коштів у структурі фінансування діяльності малих та середніх підприємств, що вказує на проблеми із забезпеченням їх фінансової стійкості (рис. 2).

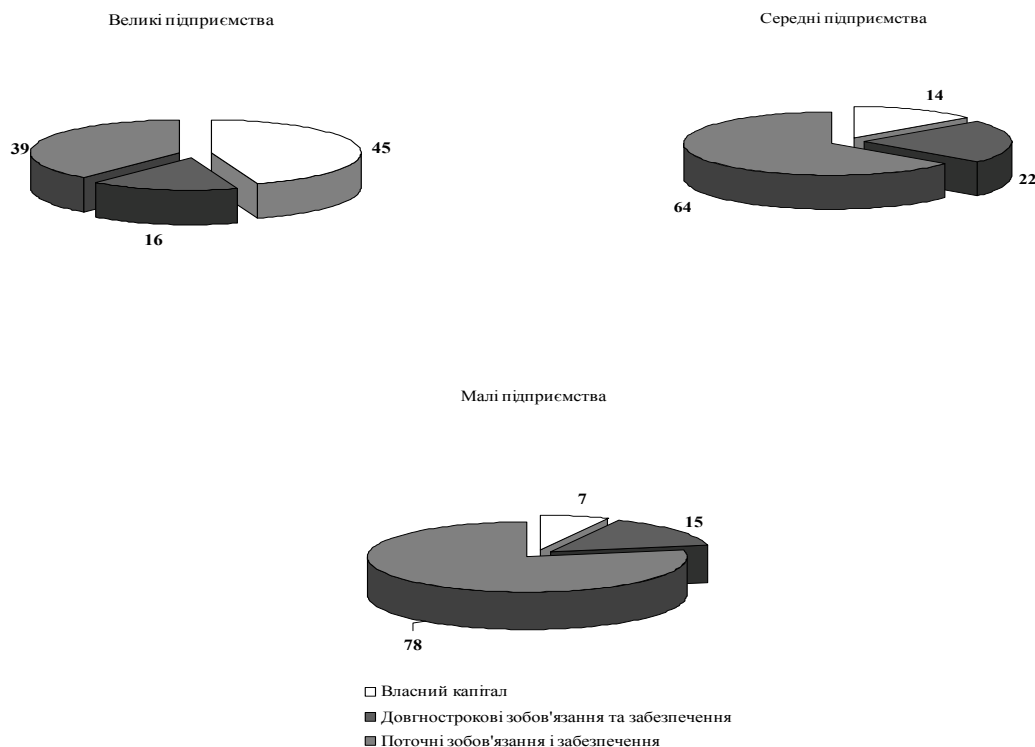

Рис. 2. Структура джерел фінансування діяльності підприємств України за їх розмірами у 2016 р. [на основі [3]]

Поділяємо думку Т.В. Паєнко, що проблема залучення фінансових ресурсів у вітчизняну економіку є досить складною, оскільки її вирішенню перешкоджає цілий ряд чинників: висока вартість кредитних ресурсів, залучення яких є недоцільним через низький рівень рентабельності більшості підприємств реального сектору економіки; відсутність довгострокових джерел фінансування; обмеженість власних ресурсів суб'єктів господарювання через низькі обсяги прибутку; низька інвестиційна активність як вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів через несприятливий інвестиційний клімат; обмеженість бюджетного фінансування через

хронічний дефіцит бюджету. Ситуація, в якій опинилася Україна, має всі ознаки інституціональної пастки: економічний розвиток потребує джерел фінансування, залучення яких є ускладненим. Як свідчить зарубіжний досвід, подолати подібну ситуацію можна тільки за активної участі держави у процесах фінансування економічного розвитку [9, с. 167].

Погоджуємося з думкою науковців про те, що одним із факторів, який впливає на здатність підприємства протистояти поширенню кризових процесів та дозволяє забезпечити більш-менш стабільну діяльність, навіть в умовах спаду загальної ділової активності, є

вироблення та реалізація стратегії диверсифікації, як одного із стратегічних напрямків розвитку [8, с.109].

Диверсифікація діяльності суб'єктів підприємницької діяльності дозволяє нарощувати обсяги виробництва, сприяє посиленню конкурентоспроможності підприємства та мінімізації рівня його загального ризику.

Диверсифікація – це розширення номенклатури продукції, яку виробляють окремі фірми та об'єднання; процес проникнення фірми в іншу галузь виробництва; оволодіння новими видами виробництва з метою підвищення ефективності діяльності, одержання економічної вигоди, розподілу комерційного ризику [5, с. 76]. Диверсифікація є важливою складовою побудови вдалої стратегії управління підприємства, оскільки на сьогоднішній день ринкова ситуація є досить мінливою і ризик діяльності суб'єктів підприємництва зростає. Саме диверсифікація дає можливість нарощувати прибуток та зменшувати рівень економічного ризику. Диверсифікація здатна забезпечити сталий розвиток за умови, що ця стратегія базується на інноваціях.

Малий і середній бізнес, який виступає однією із рушійних сил розвитку національної економіки, на сьогоднішній день переживає дуже непрості часи. Існує ціла низка проблем, які перешкоджають їх розвитку. Для їх вирішення мають бути задіяні державні механізми підтримки з урахуванням основних національних і корпоративних інтересів, які спрямовані на ефективне правове забезпечення, фінансово-кредитну підтримку та організаційно-консультаційне забезпечення підприємницької діяльності, стимулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва тощо [10, с. 51].

Існує нагальна потреба кардинальних змін у підходах до розв'язання накопичених проблем у малому підприємстві, що потребує пошуку нових шляхів його реформування й здійснення таких заходів [7, с. 96]:

- визначення фінансування пріоритетних напрямів розвитку малого підприємництва та оптимізації використання ресурсів за галузями, сферами господарської діяльності й територіями з урахуванням сучасного високотехнологічного товаровиробничого сектора;
- визначення економічних і соціальних проблем в аспекті підтримки і розвитку малого підприємництва на районному та регіональному рівнях, з урахуванням того, що діяльність малих підприємств орієнтована, головним чином, на місцевий ринок.

Поділяємо думку С.В. Безвух та А.Ю. Стопчак, що можливим варіантом виходу із сформованої ситуації є розвиток взаємодії закладів вищої освіти і роботодавців, або в широкому сенсі – науки та бізнесу. Однак формування взаємодії бізнесу та університетів в односторонньому варіанті, за програмою «постачальник-споживач», не зможе призвести до максимального результату. Необхідні інші, взаємовигідні підходи, які б стимулювали співробітництво та спільні дії обох сторін [1, с. 7]. Зарубіжний досвід розвитку співпраці університетів і компаній показує, що дане партнерство активно має підтримувати і стимулювати держава. Тобто, нова модель має бути побудована як співпраця 3 сторін, а саме: університету, держави і компанії. В Україні партнерство університетів і бізнесу розвинуто на невисокому рівні. До найпоширеніших форм співпраці ВНЗ із бізнесом в Україні відносять:

проходження практики на базі компанії; стажування на базі компанії; проведення навчальних курсів та об'єднання лабораторій від компаній; проведення студентських конкурсів від компаній [1, с. 13].

ВИСНОВКИ

Отже, проаналізувавши місце України за окремими міжнародними індексами у динаміці бачимо, що у країні відбувається процес формування підприємницького середовища, відчутний прогрес у сфері державної регуляторної політики щодо підприємництва, покращилися позиції за значення глобального інноваційного індексу. Водночас, вітчизняні суб'єкти підприємництва відчують значну потребу у фінансових ресурсах. Так, критично низькою є частка власного капіталу у структурі фінансування їх діяльності, значна частина суб'єктів підприємницької діяльності не є кредитоспроможними, що обмежує їх доступ до позикового капіталу.

З-поміж важливих напрямів покращання підприємницького середовища в Україні, на нашу думку, варто виділити:

- вдосконалення регуляторної політики держави, зокрема розробки державної системи підтримки малого підприємництва на основі значного залучення позабюджетних ресурсів, самофінансування, подальшого удосконалення процедури оподаткування;
- радикальна перебудова взаємовідносин держави та суб'єктів підприємницької діяльності у фінансово-кредитній сфері шляхом переорієнтації кредитних ресурсів банківської сфери на довгострокове кредитування суб'єктів підприємництва, забезпечення прийнятних умов банківського кредитування;
- поєднання економічних інтересів держави та бізнесу у формі соціального партнерства, що передбачає взаємообумовленість в реалізації власних та спільних інтересів, спрямованість спільних дій на задоволення потреб суспільства;
- спрощення дозвільних процедур та забезпечення їх прозорості, а також відповідальність бізнесу та прозорість діяльності суб'єктів підприємництва; запровадження європейських принципів державного ринкового нагляду за додержанням вимог щодо безпеки продукції та послуг; удосконалення інфраструктури розвитку підприємництва, розвиток фінансових ринків [4, с. 149];
- забезпечення належного рівня державної підтримки суб'єктів малого і середнього бізнесу, що працюють на інноваційній основі.

Отже, вирішення зазначених проблем розвитку бізнесу в Україні повинно стати одним із ключових напрямів державної політики, адже саме підприємство сприятиме значному підвищенню ефективності реалізації вітчизняного економічного потенціалу, оптимізації ролі країни у міжнародному поділі праці, посиленню конкурентоспроможності економіки України.

Список використаних джерел

1. Безвух С.В., Стопчак А.Ю. Соціальне партнерство науки і бізнесу: форми взаємодії, проблеми і рекомендації щодо їх вирішення. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2015. № 3(3). С. 7-14. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_3\(3\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2015_3(3)_3).
2. Біла І.С., Салатюк Н.М. Розвиток сучасного бізнесу

та проблеми його державного регулювання в Україні. Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 16. С. 24-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bse_2017_16_7.

3. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікробізнесу: стат. збірник. К.: Державна служба статистики України, 2016. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

4. Конкурентоспроможність національної економіки: фінансові важелі та стимули: кол. моногр. / Н.С. Ситник, А.В. Стасишин, У.З. Ватаманюк-Зелінська та ін.; під заг. ред. д.е.н. Н.С. Ситник. Львів: "Сполом", 2017. Ч. 2. 512 с.

5. Луцька Т.В., Кушнір Р.В. Диверсифікація: особливості розвитку підприємств. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 16. С. 74-78.

6. Мельник В.В., Бобко В.В., Поліщук О.М. Актуальні проблеми розвитку малого інноваційного бізнесу в Україні. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2017. Вип. 90(2). С. 167-173. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/zhpum_2017_90\(2\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/zhpum_2017_90(2)_17).

7. Саух К.С. Проблеми та перспективи розвитку підприємств малого бізнесу в Україні. Збірник наукових праць Українського державного університету залізничного транспорту. 2015. Вип. 154. С. 93-97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpudazt_2015_154_18.

8. Слава С.С., Галагурич В.В. Диверсифікація як ефективний механізм забезпечення розвитку підприємства. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. Випуск 1 (42), 2014. С. 109-111.

9. Паєнтко Т.В. Диверсифікація фінансових потоків в контексті стимулювання економічного розвитку. Інформаційні технології в освіті. 2013. Вип. 17. С. 166-172.

10. Шевчук І.Б., Петришин О.П. Аналіз діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу: проблеми та перспективи розвитку. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". 2018. № 9(2). С. 47-52. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2018_9\(2\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2018_9(2)_11).

11. Ясіновська І.Ф. Оцінка фінансового стану підприємств регіону. Регіональна економіка: Науково-практичний журнал. Львів. 2016. № 1. С. 188-195.

12. Doing Business 2017. URL: <http://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB17-Report.pdf>.

13. The Global Competitiveness Report 2016-2017. URL: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf.

14. The Global Innovation Index 2017. Winning with Global Innovation. URL: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf.

References

1. Bezvukh S.V., Stopchak A.Yu. Social partnership of

science and business: forms of interaction, problems and recommendations for their solution. Khmelnytsky: Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu, 2015, № 3(3), pp. 7-14 (in Ukrainian).

2. Bila I.S., Salatiuk N.M. Development of modern business and problems of its state regulation in Ukraine. Prychornomorski ekonomichni studii, 2017, Issue. 16, pp. 24-27 (in Ukrainian).

3. Activities of subjects of large, medium, small and microenterprises : stat collection. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine, 2016. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

4. Competitiveness of the national economy: fiscal leverage and incentives / N.S. Sytnyk, A.V. Stasyshyn, U.Z. Vatamanyuk-Zelinska et.al.; ed. N.S. Sytnyk. Lviv: Spolom, 2017, 512 p (in Ukrainian).

5. Lutska T.V., Kushnir R.V. Diversification: peculiarities of enterprise development. Investments: practice and experience, 2013, № 16, pp. 74-78 (in Ukrainian).

6. Melnyk V.V., Bobko V.V., Polishchuk O.M. Actual problems of small innovative business development in Ukraine. Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva, 2017, Issue 90(2), pp. 167-173 (in Ukrainian).

7. Saukh K.S. Problems and prospects of small business development in Ukraine. Zbirnyk naukovykh prats Ukrainykoho derzhavnoho universytetu zaliznychnoho transportu, 2015, Issue 154, pp. 93-97 (in Ukrainian).

8. Slava S.S., Halahurych V.V. Diversification as an effective mechanism for enterprise development. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Ekonomika, 2014, Issue 1(42), pp. 109-111 (in Ukrainian).

9. Paientko T.V. Diversification of financial flows in the context of stimulating economic development. Informatsiini tekhnologii v osviti, 2013, Issue 17, pp. 166-172 (in Ukrainian).

10. Shevchuk I.B., Petryshyn O.P. Analysis of the activities of small and medium enterprises: problems and prospects of development. Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka", 2018, № 9(2), pp. 47-52 (in Ukrainian).

11. Yasinovska I.F., Assessment of the financial situation of enterprises in the region. Rehionalna ekonomika: Naukovo-praktychnyi zhurnal, 2016, № 1, pp. 188-195 (in Ukrainian).

12. Doing Business 2017. URL: <http://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB17-Report.pdf>.

13. The Global Competitiveness Report 2016-2017. URL: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf.

14. The Global Innovation Index 2017. Winning with Global Innovation. URL: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf.

ФАБІЯНСЬКА

Вікторія Юхимівна
viktoriafab@ukr.net

УДК 658.14/17

КОНТРОЛЬ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО
УДОСКОНАЛЕННЯCONTROL OF LAND RESOURCES IN UKRAINE AND WAYS OF ITS
IMPROVEMENTк.е.н., доцент, Вінницький
національний аграрний
університет

У статті досліджено сутність контролю земельних ресурсів відповідно до чинного законодавства. На підставі аналізу законодавчих документів в галузі земельного права, виокремлено види контролю земельних ресурсів а також його суб'єкти. Визначено, що основними видами контролю за використанням та охороною земель є наступні: державний, самоврядний (місцевий), громадський, контроль власника. Розглянуто права на землю відповідно до Земельного кодексу України. Досліджено сутність державного контролю за використанням та охороною земель, його завдання, принципи, методи. Виокремлено внутрішньогосподарський контроль земельних ресурсів, його об'єкти та особливості, що вирізняють з-поміж інших видів контролю.

* * *

В статье исследована сущность контроля земельных ресурсов в соответствии с действующим законодательством. На основании анализа законодательных документов в области земельного права, выделены виды контроля земельных ресурсов а также его субъекты. Определено, что основными видами контроля за использованием и охраной земель являются: государственный, самоуправляемый (местный), общественный, контроль владельца. Рассмотрены права на землю в соответствии с Земельным кодексом Украины. Исследована сущность государственного контроля за использованием и охраной земель, его задачи, принципы, методы. Выделен внутрихозяйственный контроль земельных ресурсов, его объекты и особенности, которые отличают от других видов контроля.

* * *

Introduction. In Ukraine, the problem of supervisory activity in the field of land relations is particularly acute as the number of violations of land legislation is constantly increasing, especially as regards the rational use of nature and the preservation of quality indicators of land resources, which is primarily due to the imperfection of the normative and methodological base of system of external control and supervision authorities activity and due to inappropriate work of internal control authorities at enterprises.

The **purpose** of the work is to study the essence of control in the current land law and its types and to determine the internal economy control over the use of land resources and its objects.

Results. The article examines the essence of land resources control in accordance with the current legislation. On the basis of the analysis of legislative documents in the field of land law the types of land resources control and its subjects are identified. It is determined that the main types of control over the use and protection of land are the following: state, self-governing (local), public and owner control. The rights on land are considered in accordance with the Land Code of Ukraine. The essence of state control over the use and protection of land, its tasks, principles, methods is investigated. The internal economy control of land resources, its objects and features distinguishing among other types of control are distinguished.

Conclusion. The control of land relations in Ukraine depending on the subjects of its implementation is divided into the state, self-governing (local), public and owner control. The internal economy control of land resources is the control of the quality state and availability of land resources of the enterprise, the correctness of their display in the accounting and financial statements, correctness of the calculation and payment of all necessary payments which related to the rights of the entity to the land parcel, that is provided inside the enterprise by specifically created authorities for such purposes or authorized persons.

Ключові слова: контроль, земельні ресурси, державний контроль, самоврядний контроль, громадський контроль, контроль власника, внутрішньогосподарський контроль

Ключевые слова: контроль, земельные ресурсы, государственный контроль, самоуправляемый контроль, общественный контроль, контроль владельца, внутрихозяйственный контроль

Keywords: control, land resources, state control, self-government control, public control, owner control, internal control

ВСТУП

Земельні ресурси України є її національним багатством, а тому необхідність цілеспрямованого, ефективного, економічно обґрунтованого управління ними, є цілком очевидним. Контроль, як функція менеджменту полягає у цілеспрямованому впливі на об'єкт контролю з метою досягнення бажаних, планових показників його розвитку та усунення відхилень від заданих параметрів. В Україні проблема контрольної діяльності у сфері земельних відносин стоїть особливо гостро, оскільки постійно збільшується кількість правопорушень норм земельного законодавства, особ-

ливо в частині раціонального природокористування та збереження якісних показників земельних ресурсів, що пов'язано, в першу чергу, із недосконалістю нормативної та методичної бази діяльності системи зовнішніх контрольно-наглядових органів, а також неналежною роботою органів внутрішньогосподарського контролю на підприємствах.

Внутрішньогосподарський контроль дає можливість підвищити ефективність управління підприємством, створює умови для безпеки прийняття рішень, в тому числі в частині володіння, користування та збереження земельних ресурсів, як найважливішого предмету та

засобу праці в сільськогосподарському виробництві.

Вагомий внесок у дослідження теоретичних та практичних проблем розвитку контролю земельних ресурсів та його нормативно-правового забезпечення зробили такі вчені-економісти, як: М.С. Богіра [1], Н.Г. Виговська [2], О.В. Ільчак [3], Г.М. Калетнік [4], С.В. Козловський [4], К.О. Набока [5], С.М. Остапчук [6], О.Л. Стеблянко [2], В.М. Ціхановська [4], О.О. Фурсін [7], Т.В. Юрченко [8] та багато інших.

Т.В. Юрченко здійснила розробку документального забезпечення проведення внутрішньогосподарського контролю земельних ресурсів сільськогосподарського підприємства [8].

О.В. Ільчак запропоновано трирівневу систему контролю за використанням земель в сільському господарстві: державний контроль, самоврядний контроль (з боку місцевої громади) та контроль власника [3].

К.О. Набока вважає, що у чинному земельному законодавстві відсутній єдиний підхід до визначення видів контролю, а також їх чітке розмежування [5].

Проте селяни не бачать перспективи в розвитку особистих господарств і, як правило, передають свої земельні ділянки в оренду, до того ж не завжди на вигідних умовах. При цьому практично відсутній контроль за раціональним використанням і охороною земель орендарями [1].

Незважаючи на те, що наразі існує розроблена теоретична основа, що пов'язана із розвитком земельних відносин та їх регулюванням, однак незначна увага приділяється контролю відносин, пов'язаних із земельними ресурсами як важливій функції управління, що створює умови для порушень земельного законодавства.

Проведені автором дослідження дають змогу стверджувати, що положення законодавства України в частині регулювання земельних відносин [9, 10, 11] спрямовані на захист прав власників на землю, однак насправді орендодавці позбавлені можливостей для здійснення контролю за використанням їх земельної ділянки орендарем та підтриманні ним її природних властивостей. Це зумовлено тим, що зазвичай власники земельних ділянок не мають можливості обробляти її самостійно, а відтак, передають землю у користування орендареві, який використовує її з метою отримання прибутку, що нерідко супроводжується недотриманням науково обґрунтованих сівозмін, використанням для удобрення переважно мінеральних добрив, що приз-

водить до погіршення природних якостей землі [12].

Тому назріла необхідність у розробці механізму контролю з боку власника земельної ділянки за її використанням та збереженням природних якостей.

МЕТА РОБОТИ

Метою роботи є дослідження сутності контролю у чинному земельному законодавстві та його видів, а також визначення внутрішньогосподарського контролю за використанням земельних ресурсів та його об'єктів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, законодавчі документи та ресурси Internet.

При проведенні дослідження використано наступні методи: абстрактно-логічний, монографічний, діалектичний, статистичний, аналізу та синтезу, індукції та дедукції.

РЕЗУЛЬТАТИ

Відповідно до Земельного кодексу України [9], контроль за використанням та охороною земель полягає в забезпеченні додержання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями та громадянами земельного законодавства України. Тобто, контроль у сфері земельних відносин має бути спрямований на виконання державою її функцій щодо управління земельними ресурсами, сутність яких полягає у сукупності цілеспрямованих дій з постійного моніторингу, нагляду, контролю та подальшого регулювання ринку землі з метою додержання усіма його учасниками норм земельного законодавства.

Землі України за основним цільовим призначенням поділяються на такі категорії: землі сільськогосподарського призначення; землі житлової та громадської забудови; землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; землі оздоровчого призначення; землі рекреаційного призначення; землі історико-культурного призначення; землі лісгосподарського призначення; землі водного фонду; землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення [9].

Наведено у табл. 1 структуру земельного фонду України станом на 01.01.2016 р..

Таблиця 1

Структура земельного фонду України станом на 01.01.2016 р. [13]

Види земельних угідь	тис. га	%
Сільськогосподарські землі	42 724	70,8
Землі лісового фонду	10 632	17,6
Забудовані землі	2 558	4,2
Землі водного фонду	2 426	4,0
Інші землі	2 016	3,4
Разом, земельний фонд	60 356	100,0

Землями сільськогосподарського призначення визнаються землі, надані для виробництва сільськогосподарської продукції, здійснення сільськогосподарської науково-дослідної та навчальної діяльності, розміщення відповідної виробничої інфраструктури, у тому числі інфраструктури оптових ринків сіль-

ськогосподарської продукції, або призначені для цих цілей.

До земель сільськогосподарського призначення належать:

- сільськогосподарські угіддя (рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища та перелоги);

- несільськогосподарські угіддя (господарські шляхи і прогони, полезахисні лісові смуги та інші захисні насадження, крім тих, що віднесені до земель лісгосподарського призначення, землі під господарськими будівлями і дворами, землі під інфраструктур-

рою оптових ринків сільськогосподарської продукції, землі тимчасової консервації тощо) [9].

Земельним кодексом України передбачено наступні права на землю (табл. 2).

Таблиця 2

Права на землю відповідно до Земельного кодексу України [сформовано автором на основі [9]]

Право на землю	Визначення	
Ст. 78. Право власності на землю	це право володіти, користуватися і розпоряджатися земельними ділянками. Земля в Україні може перебувати у приватній, комунальній та державній власності	
Ст. 92. Право користування землею	право постійного користування земельною ділянкою - це право володіння і користування земельною ділянкою, яка перебуває у державній або комунальній власності, без встановлення строку	
	право оренди земельної ділянки - це засноване на договорі строкове платне володіння і користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для провадження підприємницької та іншої діяльності	
Ст. 98. Право земельного сервітуту	це право власника або землекористувача земельної ділянки чи іншої заінтересованої особи на обмежене платне або безоплатне користування чужою земельною ділянкою (ділянками)	
Ст. 102. Право користування чужою земельною ділянкою	для сільськогосподарських потреб (емфітевзис)	виникають на підставі договору між власником земельної ділянки та особою, яка виявила бажання користуватися цією земельною ділянкою для таких потреб
	для забудови (суперфіції)	

Отже, земельне законодавство України передбачає різні види володіння та користування земельними ділянками з метою реалізації як особистих потреб громадян, так і ведення підприємницької діяльності фізичними та юридичними особами.

За липень 2015 р. – червень 2017 р. було здійснено 3 632 386 транзакцій щодо земельних ділянок зі зміною власника та/або користувача, 89,5 % з яких – щодо с/г земель; щодо не с/г земель – 10,5 %. У структурі транзакцій сільськогосподарських земель домінували транзакції оренди (76,1 %); на спадщину припадало 18,3 %, купівлю–продаж – 3,1 %, міну–дарування – 1,6 %, емфітевзис – 0,8 % та лише 0,05 % – на іпотеку. Кардинально інша структура транзакцій склалася на ринку несільськогосподарських земель: оренда – 19,2 %, спадщина – 26,8 %, купівля–продаж – 36,8 %, міну–дарування – 15,4 %, емфітевзис – 0,03 % та іпотека – 1,8 % [13].

У ст. 2,3 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» [11] проголошено основні завдання та принципи державного контролю за використанням та охороною земель, що узагальнені автором на рис. 1.

Особливо важливим, на думку автора, є завдання державного контролю у сфері земельних відносин, реалізація яких спрямована на охорону земель, як найбільшого національного багатства України та забезпечення раціонального природокористування.

Охорона земель – система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення [11].

Охорона ґрунтів – система правових, організаційних, технологічних та інших заходів, спрямованих на збереження і відтворення родючості та цілісності ґрунтів, їх захист від деградації, ведення сільськогосподарського виробництва з дотриманням ґрунтозахисних технологій та забезпеченням екологічної безпеки довкілля [14].

Виконання функцій державного контролю за охороною, збереженням та використанням земельних ресурсів України покладено на Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр).

Проте деякі дослідники вважають, що Держгеокадастр, безперечно, повинен здійснювати контролюючу функцію, при цьому слід переглянути інші його повноваження з метою оптимізації організаційної структури та підвищення ефективності функціонування відомства. Одним з таких повноважень є право розпоряджатися землями державної власності, під час реалізації якого Держгеокадастр виступає одночасно як розпорядник і контролер, тобто контролює сам себе [5], а це суперечить природі контрольної функції взагалі.

Ст. 189 Земельного кодексу України визначає самоврядний контроль за використанням та охороною земель, який здійснюється сільськими, селищними, міськими, районними та обласними радами. Повноваженнями сільських, селищних, міських рад та їх виконавчих органів у галузі земельних відносин є наступні:

- здійснення контролю за використанням та охороною земель комунальної власності, додержанням земельного та екологічного законодавства;

- обмеження, тимчасова заборона (зупинення) використання земель громадянами і юридичними особами у разі порушення ними вимог земельного законодавства [9].

К.О. Набока зазначає, що, як правило, самоврядний контроль передбачає: контроль за станом використання земель, за станом виконання заходів щодо охорони земель; контроль за наявністю документів, які підтверджують права землевласників і землекористувачів на землю, проектною документації [5].

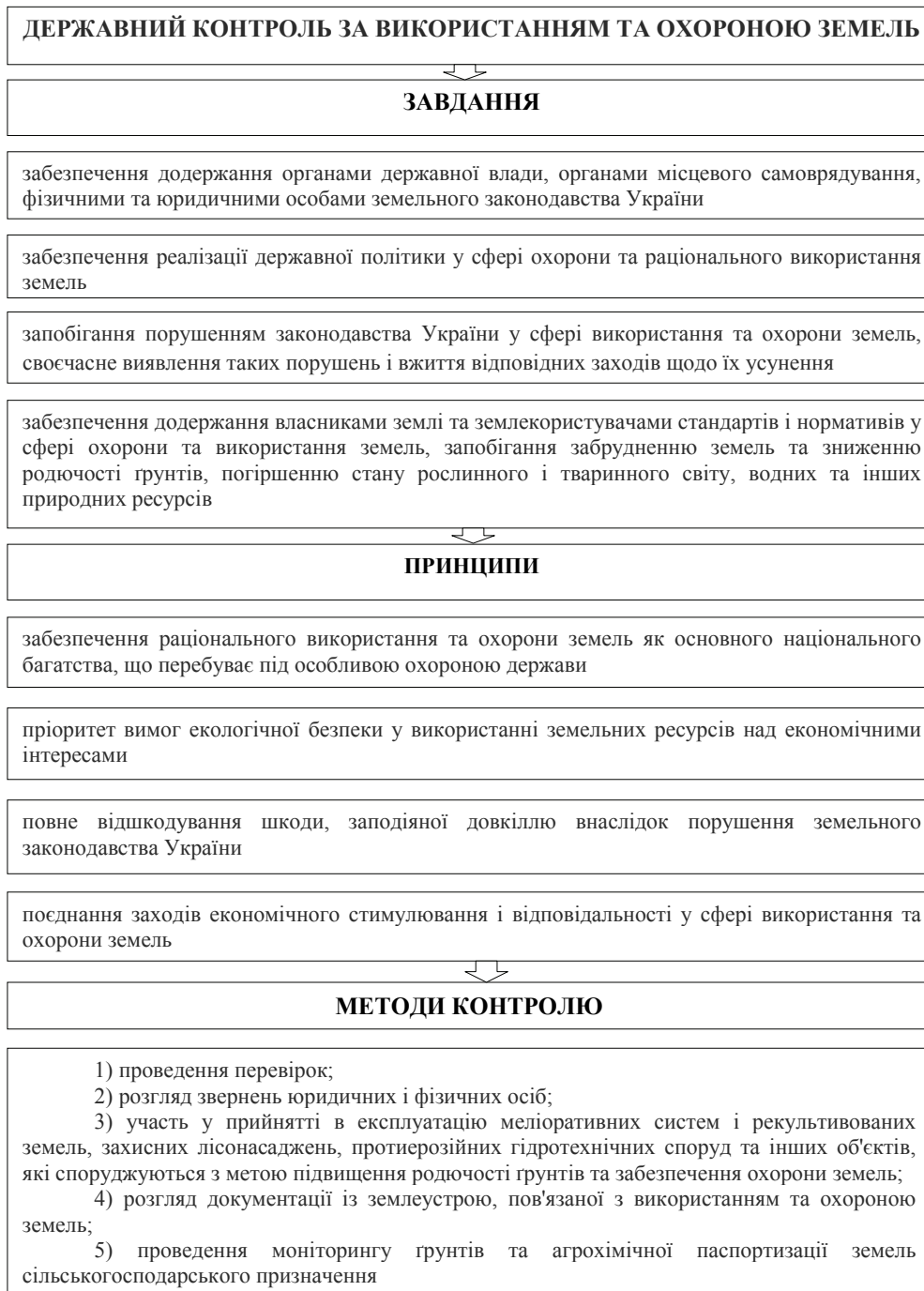

Рис. 1. Державний контроль за використанням та охороною земель: завдання, принципи, методи [сформовано автором на основі [11]]

До повноважень органів самоврядного контролю у сфері земельних відносин слід віднести регулювання питань, пов'язаних з:

- контролем за додержанням вимог земельного законодавства, зокрема, встановленого порядку набуття та реалізації права на землю, умов договору оренди земельних ділянок, які перебувають у комунальній власності тощо;
- виявленням самовільно зайнятих земельних ділянок і прийняттям відповідних заходів; виявленням порушень та зверненням до суду з позовом про дострокове розірвання договору оренди;
- захистом прав власників земельних ділянок та землекористувачів шляхом вирішення земельних су-

перечок у межах міста і додержанням правил добросусідства [7].

Земельним кодексом України (ст. 190) [9] передбачає також такий вид контролю, як громадський контроль за використанням та охороною земель, що полягає у контрольних діях з боку як громадських організацій, так і окремих громадян стосовно відповідності земельних відносин чинному законодавству.

Проте, громадські об'єднання й інспектори мають лише право виявити факт земельного правопорушення або факт нераціонального використання земель, попередити правопорушення або настання негативних наслідків, зібрати й узагальнити певну інформацію та передати її державним органам для вживання попере-

джувальних або інших заходів, а також вимагати вживання відповідних заходів. Громадські інспектори призначаються органами місцевого самоврядування та діють на підставі положення, затвердженого центральним органом виконавчої влади по земельним ресурсам. Тому науковець вважає, що самоврядний й громадський контроль в галузі земельних відносин здебільшого має декларативний характер [5].

Власниками земельних ділянок можуть бути як приватні фізичні особи та підприємства, так і державні та комунальні підприємства, організації та установи. Відповідно до норм земельного законодавства України, власники земельних ділянок реалізують свої функції контролю через права володіння, користування та розпорядження землею, при цьому, зобов'язані:

- забезпечувати використання їх за цільовим призначенням;
- додержуватися вимог законодавства про охорону довкілля;
- своєчасно сплачувати земельний податок;
- не порушувати прав власників суміжних земельних ділянок та землекористувачів;
- підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі;
- своєчасно надавати відповідним органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування дані про стан і використання земель та інших природних ресурсів у порядку, встановленому законом;
- дотримуватися правил добросусідства та обмежень, пов'язаних з встановленням земельних сервітутів та охоронних зон;
- зберігати геодезичні знаки, протиерозійні споруди, мережі зрошувальних і осушувальних систем;
- за свій рахунок привести земельну ділянку у попередній стан у разі незаконної зміни її рельєфу, за винятком здійснення такої зміни не власником земельної ділянки, коли приведення у попередній стан здійснюється за рахунок особи, яка незаконно змінила рельєф [9].

Дослідження підтверджують, що найбільша частина земель сільськогосподарського призначення в Україні знаходиться у користуванні сільськогосподарських підприємств на правах оренди. Така ситуація пов'язана із неможливістю орендарів обробляти земельні частки (паї) внаслідок відсутності або недостатності фінансових, матеріальних, трудових та технічних ресурсів.

Оренда землі – це засноване на договорі строкове платне володіння і користування земельною ділянкою, необхідною орендареві для проведення підприємницької та інших видів діяльності [15].

Правовідносини між орендарем та орендодавцем регулюються договором оренди, який має бути укладений на кожну орендовану ділянку, яку використовує у своїй господарській діяльності підприємство. У договорі оренди вказуються: обсяг, форма, терміни виплати орендної плати, а також спеціальні умови щодо використання земельної ділянки за призначенням. Усі суттєві умови договору мають бути попередньо погоджені обома сторонами.

Договір оренди землі – це договір, за яким орендодавець зобов'язаний за плату передати орендареві земельну ділянку у володіння і користування на певний

строк, а орендар зобов'язаний використовувати земельну ділянку відповідно до умов договору та вимог земельного законодавства [15].

Істотними умовами договору оренди землі є:

- об'єкт оренди (кадастровий номер, місце розташування та розмір земельної ділянки);
- строк дії договору оренди;
- орендна плата із зазначенням її розміру, індексації, способу та умов розрахунків, строків, порядку її внесення і перегляду та відповідальності за її несплату.

За згодою сторін у договорі оренди землі можуть зазначатися інші умови. У разі якщо договором оренди землі передбачено здійснення заходів, спрямованих на охорону та поліпшення об'єкта оренди, до договору додається угода щодо відшкодування орендарю витрат на такі заходи [15].

Строк дії договору оренди землі визначається за згодою сторін, але не може перевищувати 50 років. При передачі в оренду для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, фермерського господарства, особистого селянського господарства земельних ділянок сільськогосподарського призначення, які є земельними ділянками меліорованих земель і на яких проводиться гідротехнічна меліорація, строк дії договору оренди землі визначається за згодою сторін, але не може бути меншим як 10 років [15].

На кожну орендовану земельну ділянку повинен бути укладений договір, який регулює правовідносини між орендарем та орендодавцем. Обсяг, форма і терміни виплати орендної плати встановлюються за домовленістю сторін. Також у договорі повинні вказуватись умови, на яких орендар може використовувати земельну ділянку. Доцільним є внесення вимог щодо збереження ґрунтів, дотримання сівозміни, заборони використання технологій та засобів, що можуть нанести шкоду земельній ділянці, визначення штрафних санкцій у разі недотримання вказаних вимог.

У разі погіршення орендарем корисних властивостей орендованої земельної ділянки, пов'язаних із зміною її стану, орендодавець має право на відшкодування збитків [15].

Органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, які укладають договори оренди землі, повинні до 1 лютого надавати органу Державної фіскальної служби (ДФС) за місцезнаходженням земельної ділянки переліки орендарів, з якими укладено договори оренди землі на поточний рік, та інформувати відповідний орган ДФС про укладення нових, внесення змін до існуючих договорів оренди землі та їх розірвання до 1 числа місяця, що настає за місяцем, у якому відбулися зазначені зміни.

Орендар земельної ділянки зобов'язаний у п'ятиденний строк після державної реєстрації договору оренди земельної ділянки державної або комунальної власності надати копію договору відповідному органу ДФС.

Н.Г. Виговська та О.Л. Стебляно, аналізуючи стан державного фінансового контролю земельних відносин в Україні, вважають за доцільне виділити три основні його напрями:

- 1) контроль за надходженнями до державного бюджету коштів у вигляді плати за землю та орендної плати;

2) контроль за розподілом бюджетних коштів на рівні головного розпорядника – Міністерства аграрної політики та продовольства;

3) контроль за використанням бюджетних коштів розпорядниками (в першу чергу, Держгеокадастром України та територіальними органами Держгеокадастру) [2].

Так, у 2017 р. сплачено плати за землю 26 376 млн. грн., з яких 13 % – фізичними особами, 87 % – юридичними. Середній розмір єдиного податку за 1 га сільгоспугідь в Україні у 2017 р. зріс на 73 грн. порівняно з 2016 р. та становив 249 грн.. При цьому, зменшилася задекларована площа сільгоспугідь, з яких сплачувалися податки, та кількість платників податків [13].

Розглянемо облікове забезпечення земельних ділянок сільськогосподарського призначення, які перебувають у власності та користуванні (в тому числі оренді) сільськогосподарських підприємств.

С.М. Остапчук виокремлює три групи об'єктів обліку використання сільськогосподарських земель:

1) об'єкти, які впливають на якісний стан (природну родючість) земельної ділянки (капітальні та поточні витрати на поліпшення земель, витрати на охорону земель, виробничі витрати);

2) об'єкти, які презентують земельний капітал з певним рівнем природної родючості, який є в розпорядженні підприємства (земельні ділянки, права користування земельними ділянками);

3) об'єкти, які залежать від виду сільськогосподарських угідь та їх природної родючості (орендна плата, земельний податок) [6].

Внутрішньогосподарський контроль земельних ресурсів – це контроль якісного стану та наявності земельних ресурсів підприємства, правильності їх відображення в обліку та фінансовій звітності, правильності нарахування та сплати усіх необхідних платежів, пов'язаних із правами господарюючого суб'єкта на земельну ділянку, який проводиться всередині підприємства спеціально створеними для таких цілей органами або уповноваженими особами. Особливою ознакою внутрішньогосподарського контролю земельних ресурсів, що відрізняє його від інших видів контролю в галузі земельного законодавства, є те, що він спрямований на досягнення цілей підприємства – забезпечення економічної безпеки, розвитку, рентабельності діяльності.

Об'єктами внутрішньогосподарського контролю земельних ресурсів є те, на що направлена діяльність контролюючих осіб в процесі перевірки дотримання підприємством вимог земельного законодавства України, зокрема:

- капітальні витрати на поліпшення земель;
- поточні витрати на підтримання земельних ділянок у якісному стані;
- витрати, пов'язані із охороною земель;
- виробничі витрати, які здійснюються в процесі обробки земель;
- наявність та якісний стан земельних ділянок;
- права користування земельними ділянками;
- податки та інші платежі, які сплачуються підприємством у зв'язку із правами володіння та користування земельними ділянками (орендна плата, податок із доходів фізичних осіб-орендодавців, військовий збір,

земельний податок).

Внутрішньогосподарський контроль земельних ресурсів на підприємстві має бути організований в розрізі його об'єктів з метою перевірки їх наявності, правильності відображення в первинних документах, облікових регістрах, податковій та фінансовій звітності.

ВИСНОВОК

Контроль земельних відносин в Україні в залежності від суб'єктів його здійснення поділяється на державний, самоврядний (місцевий), громадський, контроль власника. Державний контроль у сфері земельних відносин здійснюють декілька органів державної влади, проте найбільшими повноваженнями щодо здійснення контрольних функцій наділений Держгеокадастр.

Внутрішньогосподарський контроль земельних ресурсів – це контроль якісного стану та наявності земельних ресурсів підприємства, правильності їх відображення в обліку та фінансовій звітності, правильності нарахування та сплати усіх необхідних платежів, пов'язаних із правами господарюючого суб'єкта на земельну ділянку, який проводиться всередині підприємства спеціально створеними для таких цілей органами або уповноваженими особами.

Особливою ознакою внутрішньогосподарського контролю земельних ресурсів, що відрізняє його від інших видів контролю в галузі земельного законодавства, є те, що він спрямований на досягнення цілей підприємства – забезпечення економічної безпеки, розвитку, рентабельності діяльності.

Вважаємо за доцільне внести пропозиції в частині удосконалення контрольної діяльності у сфері земельних відносин, зокрема:

- вдосконалення законодавчої бази управління земельними ресурсами, в яких визначались би чітко компетенції органів виконавчої влади, що дало б змогу зробити контроль, як фінансовий, так і в частині використання земельних ресурсів та їх охорони, ефективним, дієвим, що усунуло б дублювання функцій різних органів виконавчої влади;

- спрощення процедур та скорочення строків оформлення права власності на земельну ділянку (пай) у порядку спадкування за законом або заповітом, з метою зменшення кількості не витребуваних земельних часток (паїв);

- спрощення процедур та скорочення строків реєстрації договорів оренди земельних ділянок (паїв);

- зменшення кількості документів дозвільного характеру у сфері земельних відносин та створення умов відкритості інформації про земельні ділянки для усіх заінтересованих осіб;

- посилення відповідальності обох сторін договору оренди землі за невиконання умов договору, що дозволить захистити права орендодавця щодо збереження ґрунтів, дотримання сівозміни, заборони використання технологій та засобів, що можуть нанести шкоду земельній ділянці.

Реалізація цих заходів дасть змогу вдосконалити діяльність усіх суб'єктів контролю у сфері земельних відносин, що як наслідок, забезпечить охорону та ефективне використання земельних ресурсів України.

Список використаних джерел

1. Богіра М.С. Особливості державного контролю за використанням і охороною земель в умовах приватної власності. Збалансоване природокористування. 2016. № 2. С. 80-83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zp_2016_2_18.
2. Виговська Н.Г., Стебляк О.Л. Державний фінансовий контроль земельних відносин в Україні: сучасний стан і напрями удосконалення. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Сер.: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. 2015. Вип. 2. С. 50-68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ptmbo_2015_2_7.
3. Ільчак О.В. Система контролю земель сільськогосподарського призначення. Актуальні проблеми економіки. 2015. № 10. С. 270-276. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2015_10_36.
4. Калетнік Г.М., Козловський С.В., Ціхановська В.М. Перспективи розвитку земельних відносин та ринку землі в Україні. Агросвіт. 2012. № 12. С. 2-6.
5. Набока К.О. Контрольно-наглядові функції держави у сфері земельних відносин в Україні. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". 2017. № 13. С. 35-39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_13_7.
6. Остапчук С.М. Фізіократичні засади бухгалтерського обліку використання земель сільськогосподарського призначення. Вісник ЖДТУ. 2014. № 4 (70). С. 23-29.
7. Фурсін О.О. Шляхи вдосконалення контрольно-наглядової діяльності держави у сфері регулювання ринку земель. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". 2017. № 17(1). С. 14-18. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_17\(1\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_17(1)_4).
8. Юрченко Т.В. Документальне забезпечення внутрішньогосподарського контролю земельних ресурсів. Agricultural and resource economics: international scientific e-journal. 2018. Vol. 4, № 2. С. 144-164. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/areis_2018_4_2_12.
9. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
10. Про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру: Постанова КМУ від 14 січня 2015 р. № 15. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2015-%D0%BF>.
11. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19.06.2003 № 963-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/963-15>.
12. Фабіянська В.Ю. Контроль як функція управління земельними ресурсами в Україні. Розвиток національних фінансово-економічних систем в умовах глобальних викликів: збірник матеріалів II Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (5 жовтня 2018 р.; м. Київ) / відпов. за вип. С. Остапчук. К.: ТОВ «ВІПО», 2018. С. 170-173.
13. Моніторинг земельних відносин в Україні: 2016-2017. Статистичний щорічник. URL: <http://land.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/monitoring.pdf>.
14. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 № 962-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15>.
15. Про оренду землі: Закон України від 06.10.2008 № 161-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14>.

References

1. Bohira M.S. Features of state control over the use and protection of land in the conditions of private property. Balanced nature management. 2016. № 2. pp. 80-83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zp_2016_2_18. (in Ukrainian)
2. Vyhovska N.H., Steblyanko O.L. State Financial control of land relations in Ukraine: Current state and directions of improvement. Problems of the theory and methodology of accounting, control and analysis. Series: Accounting, control and analysis. 2015. Issue 2. pp. 50-68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ptmbo_2015_2_7. (in Ukrainian)
3. Ilchak O.V. Agricultural land control system. Actual problems of the economy. 2015. № 10. pp. 270-276. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2015_10_36. (in Ukrainian)
4. Kaletnik H.M., Kozlovskiy S.V., Tsikhanovska V.M. Prospects for the development of land relations and the land market in Ukraine. AgroSvit 2012. № 12. pp. 2-6. (in Ukrainian)
5. Naboka K.O. Control and supervision functions of the state in the field of land relations in Ukraine. International scientific magazine "InterScience". 2017. № 13. pp. 35-39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_13_7. (in Ukrainian)
6. Ostapchuk S.M. Physiocratic principles of accounting for the use of agricultural land. Journal of ZHDTU. 2014. № 4 (70). pp. 23-29. (in Ukrainian)
7. Fursin O.O. Ways of improvement of control and supervision activity of the state in the field of land market regulation. International scientific magazine "InterScience". 2017. № 17 (1). pp. 14-18. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_17\(1\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_17(1)_4). (in Ukrainian)
8. Yurchenko T.V. Documentary support for the internal control of land resources. Agricultural and Resource Economics: international scientific e-journal. 2018. Vol. 4, № 2. pp. 144-164. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/areis_2018_4_2_12. (in Ukrainian)
9. Land Code of Ukraine: Law of Ukraine of 25.10.2001, № 2768-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>. (in Ukrainian)
10. About the State Service of Ukraine for Geodesy, Cartography and Cadastre: CMU Resolution of January 14, 2015, № 15. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2015-%D0%BF> (in Ukrainian)
11. About state control over use and protection of land: Law of Ukraine of June 19, 2003. № 963-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/963-15>. (in Ukrainian)
12. Fabiyanska V.Yu. Control as a function of land management in Ukraine. Development of national financial and economic systems in the context of global challenges: a collection of materials of 2-nd International science and practice Internet Conference (October 5, 2018, Kyiv) / answer for the issue S. Ostapchuk. Kyiv: LLC "VIPO", 2018. pp. 170-173. (in Ukrainian)
13. Monitoring of land relations in Ukraine: 2016-2017. Statistical Yearbook. URL: <http://land.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/monitoring.pdf>. (in Ukrainian)
14. About protection of land: Law of Ukraine of June 19, 2003. № 962-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15>. (in Ukrainian)
15. About rent of land: Law of Ukraine of 06.10.2008 № 161-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14>. (in Ukrainian)

ШЕВЧУК

Сергій Васильович
Nauka-rez@ukr.net

УДК 338.001.36; 338.242.2

МИТНА БЕЗПЕКА ТА МИТНІ ІНТЕРЕСИ ДЕРЖАВИ: ОСОБЛИВОСТІ
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯCUSTOMS SECURITY AND CUSTOMS INTERESTS OF THE STATE:
FEATURES OF ECONOMIC AND LEGAL REGULATIONк.е.н., докторант,
Університет державної
фіскальної служби
України

У статті розглянуто сутність та нормативно-правові аспекти регулювання процесів забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів. Під час аналізу нормативно-правової бази встановлено термінологічні прогалини дефініції в частині семантичного наповнення визначення, яке не дає чіткого уявлення про сутність митних інтересів та їх місце у системі національних інтересів. Звернуто увагу на відсутність деталізації митних інтересів держави у Митному кодексі України. Виокремлено проблемні аспекти законодавчої регламентації забезпечення митної безпеки та митних інтересів, що впливають на загальні результати роботи органів Державної фіскальної служби України, а також запропоновано авторський підхід щодо усунення зазначених протиріч.

* * *

From the clear definition, definition and implementation of the customs policy to ensure the customs interests of the state, the country's competitive position in international ratings and the full functioning of the economic and social sectors depend. After all, it is precisely customs interests that are an important component of national interests, both in terms of filling the state budget and protecting the customs border of Ukraine. However, due to the large number of terminological defects, both in the previous and in the current version of the Customs Code of Ukraine, the effectiveness of customs security and the protection of customs interests does not correspond to an acceptable level. To resolve these issues, the main objective of the article is to study the essence of the reflection of the concepts of customs security and customs interests in the legal and regulatory framework of Ukraine, as well as an analysis of the legislative regulation of processes related to their provision. During the analysis of the regulatory framework, terminological definitions are defined in terms of the semantic content of the definition, which does not provide a clear idea of the nature of customs interests and their place in the system of national interests. Attention is drawn to the lack of detail of the customs interests of the state in the Customs Code of Ukraine. The problematic aspects of the legal regulation of the provision of customs security and customs interests, which influence the general results of the work of the bodies of the State fiscal service of Ukraine, are identified. The opinion was formed that the norms of the Customs Code of Ukraine, which regulate the process of customs security and the protection of customs interests, require revision and improvement. In particular, this concerns the part of the detail and criteria of customs interests, the allocation of the principles of their provision, the regulation of interagency cooperation, the allocation of regulatory tools and the formation of a separate strategy for their provision. The author's approach to eliminating these contradictions is also proposed.

Ключові слова: забезпечення, митна безпека, митні інтереси, митна політика, Митний кодекс України, нормативно-правова база, економіко-правове регулювання

Keywords: providing, customs security, customs interests, customs policy, Customs code of Ukraine, regulatory and legal framework, economic and legal regulation

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сьогодні проблематика визначення та забезпечення митних інтересів держави є тематикою, що жваво дискутується як у теоретико-практичному колі, так і серед представників публічного сектора. Від чіткості окреслення, визначення та реалізації митної політики щодо забезпечення митних інтересів держави, залежать конкурентні позиції країни у міжнародних рейтингах та повноцінне функціонування економічного та суспільного сектора. Адже, саме, митні інтереси є важливою складовою національних інтересів, як в частині наповнення державного бюджету, так і захисту митного кордону України.

Проте, дослідники в галузі митного права та практичні працівники неодноразово відзначали значну кількість вад термінологічного характеру як у попередніх, так і в чинній редакції Митного Кодексу України [1] (далі МКУ), – як з погляду формальної логіки, так і юридичної техніки [2, с. 186]. У зв'язку з чим, дослідження нормативно-правової сутності, в частині з'ясування законодавчих протиріч забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів, а також пошук

шляхів їх усунення та оптимізації є актуальним та своєчасним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Дослідженню правового регулювання реалізації митної політики, забезпеченню митної безпеки та захисту митних інтересів присвячена значна кількість публікацій дослідників, у яких розглядається як проблеми застосування термінів і понять у митному праві та митному регулюванні, так і наближення вітчизняного митного законодавства до міжнародних стандартів, серед яких варто виокремити І. Бережнюка, Є. Додіна, А. Мазура, І. Міщенко, І. Новосад, П. Пашка, Д. Приймаченка, І. Федотова та ін..

Проте, не зважаючи на вагомий внесок зазначених науковців в тематику дослідження, все ж, розкритими не в повній мірі залишаються як процеси правового регулювання забезпечення митної безпеки та митних інтересів, так і їх термінологічне унормування.

МЕТОЮ СТАТТІ є дослідження сутності відображення понять митна безпека та митні інтереси у нормативно-правовій базі України, а також аналіз

законодавчого регулювання процесів, що пов'язані з їх забезпеченням.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Варто констатувати, що поняття митні інтереси є достатньо новим, проте тісно взаємопов'язаним з більш обговорюваною категорією митна безпека. Обидві дефініції увійшли у нормативний кругообіг із внесенням змін до МКУ у 2012 р. та відразу стали достатньо дискусійними як у площині доктринальних досліджень теоретико-методологічного формату, так із позицій системного інституційно-правового провадження.

Головні теоретико-методологічні та інституційно-правові колізії обумовлені двома аспектами. Перший із яких дискусійність інтерпретації категорій митна безпека та митні інтереси в науково-теоретичному полі; друга наявність протиріч законодавчого характеру, що суперечать науковій логіці та нормативній техніці в частині реалізації митної політики, а отже, впливають на забезпечення митної безпеки та захист митних інтересів держави.

Зокрема, згідно ст. 5 МКУ [1], державна митна політика визначається як система принципів та напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки. Тобто одним із пріоритетних напрямів реалізації митної політики є забезпечення митної безпеки та захист митних інтересів. Останні, згідно ст. 6 МКУ [1] тлумачаться наступним чином, митна безпека як стан захищеності митних інтересів України, а під митними інтересами України запропоновано розуміти національні інтереси України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення державної митної справи.

Проте, інтерпретація останніх, згідно визначень зазначених у Митному кодексі країни піддається об'єктивній критиці. Зокрема, Є.В. Додін, Г.Л. Карпенко, Л.О. Копцева, І.В. Міщенко, В.В. Прокопенко, наголошують, що фундаментальні поняття «митна політика», «митні інтереси», «митна безпека» та «митна справа» позбавлені будь-якої конкретики, містять взаємопосилання, створюючи замкнуте коло у визначеннях [3, с. 5]. Також, незважаючи на термінологічну визначеність відповідних категорій, в науково-практичному колі продовжується дискусія, як в частині оцінки сутнісного наповнення дефініцій, так і доцільності окремого позиціонування, виокремлення та представлення категорій «митна безпека» та «митні інтереси» у головному митному документі [3-8].

Дійсно, із зазначених у Митному кодексі дефініцій, важко скласти комплексне уявлення про чіткість інтерпретації та системну ідентифікацію митної безпеки, митних інтересів, а також виокремити практичні аспекти взаємодії даних понять в системі координат реалізації митної політики та провадження митної справи.

Не позбавлено, на нашу думку, змісту зауваження І. Яковлева [7] щодо відсутності кроків по усуненню відповідних колізій у законодавчій базі, не зважаючи на перманентне внесення змін та розробку нових нормативно-правових актів, що стосуються митної діяль-

ності в Україні.

Проте, у відповідному форматі можна погодитися, лише, з думкою науковців щодо наявності недоліків законодавчого наповнення, тлумачення та регламентування відповідних сентенцій, а також важливості їх фактичного унормування у найближчій перспективі. Проведений аналіз законодавчої бази щодо нормативно-правового регламентування дефініцій митна безпека, митні інтереси дав змогу констатувати, що відповідні категорії згадується лише у декларативних чи цільових приписах, без чіткої конкретизації, обґрунтування та підходів у розрізі практичної реалізації, що обумовлює їх фрагментарний та опосередкований характер (ст.ст. 5, 6, 544, 550, 576 МКУ).

Деструктивним, на нашу думку, є як судження щодо позиціонування митної безпеки, як складової фінансової безпеки, так і гіпотеза з приводу недоцільності законодавчо-термінологічного регламентування даних сентенцій. Ми виходимо з тих позицій, що митні правовідносини, які виникають під час забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів охоплюють не тільки економічну сферу, а й зовнішньополітичну, правоохоронну, науково-технологічну, екологічну, інвестиційно-інноваційну, інформаційну, а також сферу державної безпеки та захисту митного кордону. Зазначене, не лише, визначає складність сутнісного наповнення семантико-етимологічного розуміння дефініцій митна безпека та митні інтереси, але й обумовлює формування специфічного підходу їх нормативно-правового регламентування, що необхідне для їх ефективного забезпечення.

Відповідний напрям розвитку обумовлює вирішення низку важливих питань, що стосуються формування та гармонізації єдиних тарифів, узгодження та систематизації процесів опису і кодування товарів, створення функціональних систем безпеки, заснування та інтеграції міжнародних організацій, що відповідатимуть за визначення загальних норм, правил та процедур зовнішньоекономічної та митної діяльності.

На ряду з необхідністю унормуванням понятійно-термінологічного розуміння дефініцій, важливим аспектом регулювання процесів забезпечення митної безпеки та митних інтересів залишається встановлення чіткої ієрархії та взаємоузгодженість функцій державних органів.

Адже, з позиції державного регулювання, суб'єктами забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів є: «Верховна рада України, Кабінет міністрів, міністерства: фінансів, економіки, аграрної політики, закордонних справ, охорони здоров'я, охорони навколишнього середовища, внутрішніх справ, транспорту та зв'язку, юстиції; [6, с. 41] державні служби: фіскальна, регуляторна, фінансового моніторингу, прикордонна, лікарських засобів і виробів медичного призначення, експортного контролю, служба безпеки України тощо.

Не сприяють формуванню ефективної структурної вертикалі часті реформаційні зміни органів, на яких безпосередньо покладені функції забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів. Так, Державна митна служба України у 2012 р. припинила своє існування у зв'язку із створенням Міністерства доходів і зборів України. Останнє, у свою чергу, згодом було реформовано у Державну фіскальну службу України.

Однак частота та непослідовність оптимізаційних заходів у сфері державних митних органів свідчить про відсутність концептуального бачення форм та методів здійснення митної реформи та її кінцевих результатів.

Крім того, з огляду на різноспрямованість темпорально близьких установчих рішень, утворення ДФС України як новітнього державного центрального митного відомства України було також здійснено без додержання адекватного модульного реформування, оскільки шлях розроблення та впровадження комплексних, системних, стратегічних програм загального розвитку не дав змоги відійти від двозначної казуїстики у контексті тлумачення законодавчих, нормативно-правових актів із питань державної митної справи [9, с. 35].

Поза увагою залишилися і питання щодо приведення нормативно-правових актів, які регулюють правовий статус ДФС України та порядок реалізації завдань, що відповідно до законодавства України з питань державної митної справи покладено на ДФС України та її територіальні органи, до єдиного знаменника. Так, наприклад, МК України досі оперує поняттям «центральный орган исполнительной власти, который обеспечивает формирование и реализует государственную налоговую и таможенную политику» (наприклад, п. 34-1 ст. 4, п. 64 ст. 4, ч. 4 ст. 13, ч. 2 ст. 554). Однак стосовно ДФС України таке формулювання є недоцільним, оскільки на ДФС України покладено функцію саме реалізації окремих напрямків державної політики (ч. 1 Положення про Державну фіскальну службу України), а «забезпечення формування» державної податкової політики та державної політики у сфері державної митної справи покладено на Міністерство фінансів України (п. 1, п. 4 Положення про Міністерство фінансів України) [9, с. 36].

Обумовлене вище, впливає як на стан реалізації митної політики, так і на забезпечення митної безпеки та захист митних інтересів. Зокрема, це простежується у основних результатах та показниках роботи Державної фіскальної служби України у 2014-17 рр. Так, згідно рішення «Про результати аудиту ефективності виконання органами Державної фіскальної служби України повноважень у сфері державної митної справи та боротьби з правопорушеннями під час застосування митного законодавства» [10] Рахункової палати України основні проблемні аспекти були виявлені у:

- відсутності дієвої та ефективної системи контролю за дотриманням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності вимог законодавства України з питань державної митної справи під час ввезення товарів на митну територію України, а також повноти і своєчасності надходження до державного бюджету митних платежів, що зумовило збільшення податкового боргу суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з митних платежів на кінець 2016 р. в 3,2 рази порівняно з 2015 р. та становило суму у майже 140,0 млн. грн.;

- відсутності належної взаємодії між органами ДФС і правоохоронними органами, органами державної виконавчої служби, іншими державними органами, а також митними органами інших країн світу, що не сприяло ефективному проведенню заходів із забезпечення дотримання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності митного законодавства;

- проблемах організаційно-управлінського характеру, що простежуються у діях ДФС України, що

не володіє повною інформацією про стан забезпечення технічними засобами митниць ДФС, що свідчить про відсутність належної уваги до матеріально-технічного забезпечення митних органів. У дослідженому періоді відсутня позитивна динаміка автоматизації та інформатизації процесів митного контролю та митного оформлення. Як наслідок, усі перевірені митні органи не оснащені технічними засобами митного контролю в обсягах, передбачених внутрішніми розпорядчими документами. Така ситуація негативно впливала не лише на якість і своєчасність надання митних послуг, а й створювала корупційні ризики та небезпеку ввезення на територію України або вивезення з України заборонених і контрабандних товарів;

- неузгодженості нормативно-правового забезпечення у сфері державної митної справи, що не дозволило спростити митні формальності, прискорити митне оформлення товарів та покращити адміністрування митних платежів, зокрема: Мінфіном не забезпечено розроблення та затвердження форми заяви про видачу сертифіката уповноваженого економічного оператора та анкети з результатами самооцінки, проведеної заявником для отримання статусу уповноваженого економічного оператора, як це передбачено гл. 2 Митного кодексу України; у дослідженому періоді законодавством не передбачались обмеження щодо оформлення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності товарів у митний режим переробки на тимчасово окупованій території України, на якій органи державної влади не здійснюють своїх повноважень. За цих обставин митні органи не мали права відмовити в такому оформленні. При цьому оформлення товарів у режим переробки на тимчасово окупованій території фактично виводило їх з-під митного контролю, оскільки органи ДФС позбавлені можливості контролювати цільове використання таких товарів і дотримання умов відповідного митного режиму; за інформацією ДФС України, на сьогодні не забезпечено повного перегляду ставок ввізного мита, розмір яких менший граничного рівня, встановленого Протоколом про вступ України до Світової організації торгівлі, що не сприяє захисту вітчизняних товаровиробників та збільшенню надходжень до державного бюджету митних платежів. Так, ДФС України виявлено 1 940 ставок (19,5 % загальної їх кількості), що були нижчі за рівень, встановлений зобов'язаннями України перед СОТ; до цього часу не узгоджені між собою норми Податкового і Митного кодексів України в частині посилання на центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, та органи доходів і зборів, а також визначення порядку та процедур проведення перевірок і звірок органами державної фіскальної служби тощо.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи зазначене вище, варто констатувати, що норми Митного кодексу України, якими регламентуються процес забезпечення митної безпеки та захист митних інтересів, потребують перегляду та удосконалення. Зокрема, це стосується частини деталізації та критерізації митних інтересів, виокремлення принципів їх забезпечення, унормування міжвідомчої взаємодії, виокремлення регулятивного

інструментарію та формування окремої стратегії їх забезпечення. У відповідному контексті, впровадження зазначених змін має відбуватися шляхом створення окремого нормативно-правового акту, що дозволить комплексно та системно врахувати головні особливості забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів.

Також, для унормування протиріч, важливим є реалізація наступних кроків:

- розроблення заходів посилення митного контролю, а також їх законодавче регламентування, в частині усунення схем ухилення від оподаткування під час тимчасового ввезення транспортних засобів на територію України;

- перегляд ставок ввізного мита, розмір яких необґрунтовано менший від граничного рівня, встановленого Протоколом про вступ України до Світової організації торгівлі, з врахуванням економічної кон'юнктури та закономірних тенденцій розвитку;

- узгодження норм Податкового і Митного кодексів України, для структуризації, встановлення чіткої вертикалі та ефективності функціонування фіскальних органів, в частині посилення на центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику;

- розробка та впровадження заходів, щодо поліпшення координації та взаємодії між центральним апаратом, територіальними органами ДФС (митницями та головними управліннями), а також іншими державними органами для підвищення якості планування та проведення контрольно-перевірочної роботи з питань дотримання митного законодавства;

- розширення міжнародної співпраці, у площині запровадження електронного обміну інформацією, підтвердження автентичності документації, спільного контролю тощо.

Запропонований перелік заходів не можна назвати вичерпним, проте він є одним із першочергових, для збалансування дисбалансів у нормативно-правовій площині забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України від 03.12.2017 № 4495-17. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 23.10.2018).
2. Приймаченко Д.В., Прокопенко В.В. Митні формальності: правова природа та зміст поняття (міжнародно-правовий аспект). *Адміністративне право і процес*. 2014. № 3(9). С. 186-197
3. Додін Є.В., Карпенко Г.Л., Копцева Л.О., Міщенко І.В. Нова редакція Митного кодексу України: позиція науки. *Митна справа*. 2011. № 2. С. 3-13.
4. Мартинюк, В.П. Аналіз стану митної складової фінансової безпеки України. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*.

Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2014. Том 16. № 1. С. 212-218.

5. Новосад І. Діагностика фіскальної складової митної безпеки України. *Світ фінансів*. 2017. № 3(52). С. 157-165.

6. Паішко П.В. Митна безпека (теорія, методологія та практичні рекомендації): монографія. Одеса: ПЛАСКЕ, 2009. 628 с.

7. Яковлев І.П. Форми і методи публічного адміністрування у державній митній справі: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2016. 224 с

8. Губа М.О. Місце митної безпеки держави серед основних складових її забезпечення. *Бізнес Інформ*. 2014. № 11. С. 19-23.

9. Федотов О.П. Адміністративно-правова концепція здійснення державної митної справи: теорія та практика: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2016. 457 с.

10. Про результати аудиту ефективності виконання органами Державної фіскальної служби України повноважень у сфері державної митної справи та боротьби з правопорушеннями під час застосування митного законодавства / рішення Рахункової палати від 30 травня 2017 р. № 12-3. 2017. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16751938/R_RP_12-3_2017.pdf?subportal=main (дата звернення: 23.10.2018).

References

1. The Customs Code of Ukraine. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (last accessed: 23 September 2018)
2. Pryimachenko D.V., Prokopenko V.V. Customs formalities: legal nature and content of the concept (international legal aspect). *Administrative law and process*. 2014. № 3(9). pp. 186-197 (in Ukrainian)
3. Dodin Ye.V., Karpenko H.L., Koptseva L.O., Mishchenko I.V. New edition of the Customs Code of Ukraine: the position of science. *Customs*. 2011. № 2. pp. 3-13. (in Ukrainian)
4. Martyniuk, V.P. Analysis of the status of the customs component of Ukraine's financial security. *Economic analysis*, 2014. Vol. 16. № 1. pp. 212-218 (in Ukrainian)
5. Novosad I. Diagnostics of the fiscal component of Ukraine's customs security. *The world of finance*. 2017. № 3(52). pp. 157-165 (in Ukrainian)
6. Pashko P.V. Customs safety (theory, methodology and practical recommendations): monograph. Odessa: AT «PLASKE», 2009. 628 p. (in Ukrainian)
7. Yakovlev I.P. Forms and methods of public administration in the state customs. Odessa, 2016. 224 p (in Ukrainian)
8. Huba M.O. The place of customs security of the state among the main components of its provision. *Business Inform*. 2014. № 11. pp. 19-23. (in Ukrainian)
9. Fedotov O.P. Administrative-legal concept of the implementation of the state customs business: theory and practice. Odessa, 2016. 457 p. (in Ukrainian)
10. About the results of the audit of the effectiveness of the authorities of the State fiscal service of Ukraine in the field of state customs and fight against offenses during the application of customs legislation / decision of the Accounting Chamber. № 12-3. 2017. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16751938/R_RP_12-3_2017.pdf?subportal=main (in Ukrainian) (last accessed: 23 September 2018)

ВІТЬКО

Даніїл Олександрович
daniil.vitko.190992@gmail.com

УДК 339.137.22:339.924

ДЕТЕРМІНАНТИ ЗОВНІШНЬОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
КОМПАНІЙ НА АГРАРНИХ РИНКАХ ЄСDETERMINANTS OF COMPANIES' EXTERNAL COMPETITIVENESS
AT THE AGRICULTURAL MARKETS OF EUаспірант, Київський
національний університет імені
Тараса Шевченка

Здійснено оцінку впливу спільної аграрної політики ЄС та торговельних обмежень на конкурентні позиції компаній з ЄС та з третіх країн. Виявлено напрями впливу обох політик на такі аспекти конкурентоспроможності як ціна та якість продукції. Показано, що прямі виплати з фондів ЄС найбільше впливають на рівень конкуренції на ринках аграрної продукції ЄС. Вони, по-перше, підвищили продуктивність, вдосконалили структуру ринків та зробили їх більш конкурентними, а по-друге, покращили торговельні баланси країн ЄС в торгівлі саме аграрною продукцією.

* * *

Осуществлена оценка влияния общей аграрной политики ЕС и торговых ограничений на конкурентные позиции компаний из ЕС и с третьих стран. Выявлены направления влияния обеих политик на такие аспекты конкурентоспособности как цена и качество продукции. Показано, что прямые выплаты из фондов ЕС больше всего влияют на уровень конкуренции на рынках аграрной продукции ЕС. Они, во-первых, повысили производительность, усовершенствовали структуру рынков и сделали их более конкурентными, а во-вторых, улучшили торговые балансы стран ЕС в торговле именно аграрной продукцией.

* * *

Introduction. The EU agrarian markets are very attractive for international companies, resulting in the dynamism of competition. On the other hand, the EU is characterized by extremely restrictive trade and agricultural policies. It magnifies the need to study the impact of the environment on the companies' competitiveness.

Purpose. The purpose of the paper is to assess the impact of the CAP and EU trade policy on the external competitiveness of international agribusiness enterprises.

Results. The key aspects of competitiveness are the price and quality of products, which are influenced by the common agricultural and trade policies. Thus, the EU trade policy, which is used to restrict access to the market, includes measures protecting the national agrisectors of the EU, limiting foreign imports. It usually involves high import tariffs or quotas that limit the amount of imports for a particular product from a given country and allow domestic producers with high production costs to compete. Further, internal support includes support for prices and direct subsidies paid by government to farmers. Payments that are most distorting trade are those related to levels of production (so-called related direct payments), which contributes to overproduction and lower world prices.

In our opinion, direct payments, within the financial instruments, do influence the level of competition in the markets of agricultural products of the EU and, respectively, on the competitiveness of companies both from the EU and from the third countries. We believe that payments from EU funds within the framework of the CAP, firstly, increased productivity, improved the structure of the markets and made them more competitive; and, secondly, improved trade balance of agrarian products of the EU countries.

Conclusion. The CAP and EU trade policy are key determinants of the external competitiveness of companies.

Ключові слова: міжнародна конкурентоспроможність, аграрні ринки, ЄС, спільна аграрна політика

Ключевые слова: международная конкурентоспособность, аграрные рынки, ЕС, общая аграрная политика

Keywords: international competitiveness, agrarian markets, EU, common agrarian policy

ВСТУП

Європейський Союз (ЄС) є значним за обсягом ринком споживання, оскільки налічує понад 508 млн. мешканців. Відносячись до групи розвинених країн, він також характеризується платоспроможним попитом – показник середнього доходу споживача перебуває на рівні 2250 євро на місяць. Згадані чинники роблять його дуже привабливим для іноземних підприємств, що має наслідком динамізацію конкуренції.

Конкурентне середовище для компаній з ЄС є менш жорстким внаслідок спільної аграрної політики (САП) та відсутності торговельних бар'єрів. Проте компанії з третіх країн стикаються зі справжніми викликами, виходячи на ринки с/г продукції ЄС.

На проблему оцінки міжнародної конкурентоспро-

можності підприємств останнім часом звертається значна увага з боку як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. Однак, питання оцінки саме зовнішнього середовища приймаючої країни, особливо всередині інтеграційних утворень, є досить слабо дослідженим.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є оцінка впливу САП та торговельної політики ЄС на зовнішню конкурентоспроможність міжнародних аграрних підприємств.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В ході дослідження використовувалися методи аналізу, узагальнення, індукції-дедукції, порівняння та регресійний аналіз.

РЕЗУЛЬТАТИ

Міжнародна конкурентоспроможність компанії або її продукції залежить від двох найголовніших чинників – ціни та якості. На ці обидві агреговані величини, які визначають місце компанії на ринках ЄС, найбільше впливають: умови та інструменти САП та торговельної політики ЄС. Значним чином, САП сприяє посиленню конкурентоспроможності компанії саме з ЄС шляхом підтримки їх фінансової стійкості завдяки прямим виплатам, одночасно впливаючи і на конкурентні позиції компанії з третіх країн, а також на рівень якості через обов'язкові та добровільні стандарти якості цієї продукції (нині частина політики

САП відповідає за це, а також нетарифне регулювання) [1].

З іншого боку, ЄС варто віднести до групи країн, які характеризуються дуже протекціоністською торговельною політикою в аграрній сфері щодо третіх країн. Торгові бар'єри дійсно високі, хоча вони пом'якшуються різноманітними схемами преференцій, які надають порівняно сприятливі умови доступу для країн, що розвиваються, які саме в аграрному секторі й мають найбільші конкурентні переваги.

У цілому, наше бачення впливу зовнішнього середовища на конкурентоспроможність компанії на аграрних ринках ЄС представлена на рис. 1.

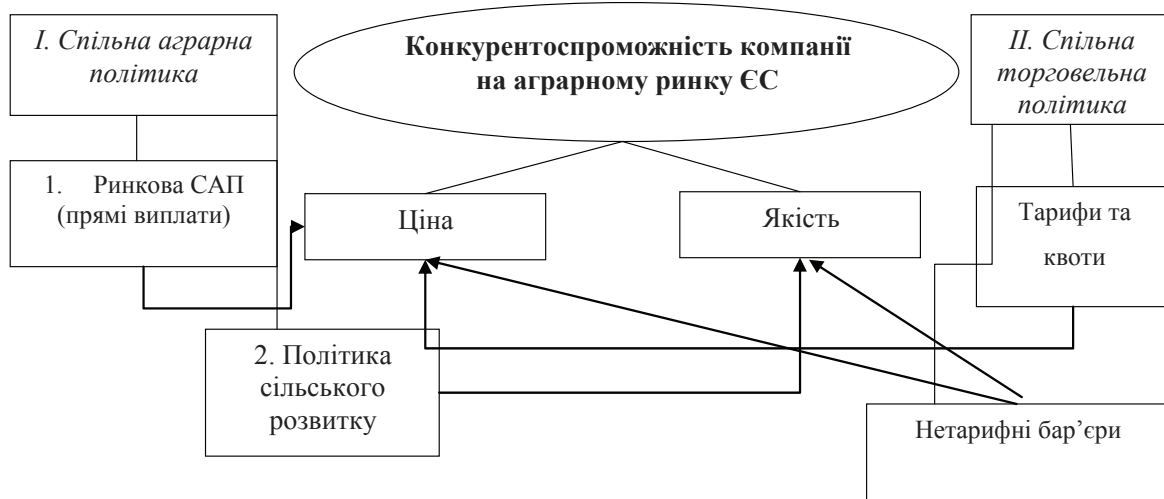

Рис. 1. Вплив зовнішнього середовища на конкурентоспроможність компанії на аграрних ринках ЄС

Розглянемо спочатку загалом ці детермінанти, а потім проаналізуємо їх детально окремо.

Отже, загалом спільна торговельна політика ЄС, яку можна звести до обмеження доступу до ринку, передбачає заходи, що захищають національні агро-сектори країн ЄС, обмежуючи іноземний імпорт. Це зазвичай передбачає високі імпорتنі тарифи або квоти, які обмежують кількість імпорту для певного продукту з даної країни та дозволяють вітчизняним виробникам, які мають високі виробничі витрати, конкурувати.

Внутрішня підтримка включає підтримку цін та прямі субсидії, що сплачуються урядом фермерам. Платежі, які найбільше спотворюють торгівлю – це ті, які пов'язані з рівнями виробництва (так звані пов'язані прямі виплати), що сприяє перевиробництву та зниженню світових цін. Тому звернемося до фінансових інструментів САП, які найбільше спотворюють конкуренцію та впливають на конкурентні позиції компанії.

Частка витрат САП в загальному бюджеті ЄС протягом 1980-2017 рр. значно знизилася, з 73 % у 1985 р. до 39 % у 2016 р.. Це зменшення відбулося, незважаючи на послідовне розширення ЄС. Така тенденція до зниження частки витрат ЄС на САП головним чином пов'язана з реформуванням САП та збільшенням частки інших політик ЄС.

Найбільшого абсолютного значення фінансування САП досягало в 1997 р., а також в 2005-6 рр. Після 2006 р. прослідковується чіткий тренд на зменшення фінансування САП. Протягом останніх років у ЄС

витрати на підтримку сільського господарства лише за рахунок Європейського аграрного фонду гарантування (ЄАФГ) знаходилися у межах 42-45 млрд. євро на рік.

Що стосується напрямів підтримки, то 94 % обсягів фінансування ЄАФГ спрямовується на пряму допомогу (41,6 млрд. євро у 2016 р.). Слід зазначити, що до 2005 р. прямі виплати були пов'язані із виробництвом продукції та надавалися на гектар посівів, голову худоби тощо. У 2014 р. на такий вид прямої підтримки було спрямовано лише 2,7 млрд. євро (6,1 %), а в 2016 р. – 5,38 млрд. євро (9,8 %). Тобто, після появи в 2005 р. непов'язані платежі розширювалися до 2014 р. У 2016 р., як видно з рис. 2., вони зменшили свою частку, одночасно збільшилася частка пов'язаних витрат.

На сьогодні, відповідно до напрямів реформування підтримки сільського господарства ЄС, основна сума прямих виплат (90,2 %) не пов'язується з виробництвом продукції. Фермер отримує кошти за збереження своїх земель у придатному для сільгоспвиробництва стані, дотримання екологічних та інших стандартів.

Ще близько 6 % (2,5 млрд. євро) від суми коштів, які виділяються із ЄАФГ, спрямовуються на заходи, пов'язані із покращенням конкуренції в аграрному секторі шляхом здійснення інтервенцій. Найбільші суми коштів з цього напрямку підтримки надходять у галузь плодоовочівництва та виноробства.

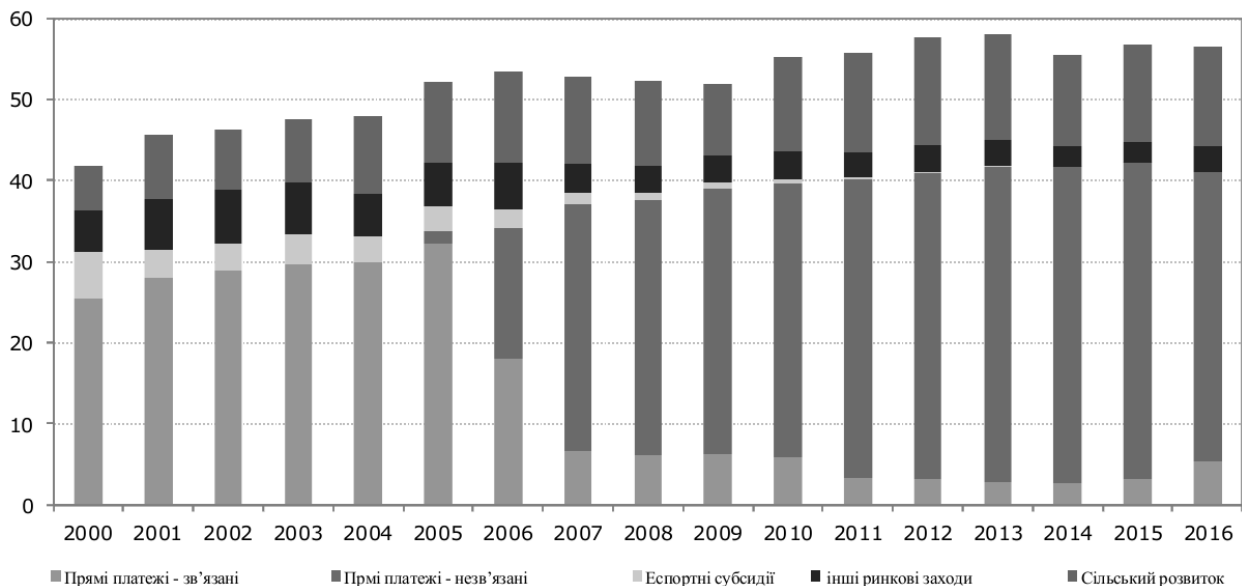

Рис. 2. Види витрат САП, 2000-2016 рр. [1]

У розрізі країн-членів ЄС найбільшу за обсягом фінансову підтримку у 2014 р. отримали Франція, Іспанія, Німеччина, Італія. Саме у аграрний сектор цих чотирьох країн надійшло 50 % (30,96 млрд. євро) коштів ЄАФГ. Ці чотири країни є незмінними лідерами фінансової допомоги протягом довгого періоду часу.

Проте, якщо порівнювати обсяг підтримки сільськогосподарства з ЄАФГ та обсяг валового випуску аграрної продукції, то ситуація тут дещо інша. Так, у

2016 р. найвищу питому вагу підтримки по відношенню до виробництва сільгосппродукції мала Греція (20,7 %), найнижчу – Нідерланди (3 %).

У середньому у ЄС-28 співвідношення між обсягом підтримки з ЄАФГ та валовим випуском аграрної продукції становить 10,9 %. Варто відзначити, що у порівнянні з 2014 р., цей показник знизився на 1,6 %, що говорить про зниження впливу САП на рівень конкуренції на аграрних ринках ЄС.

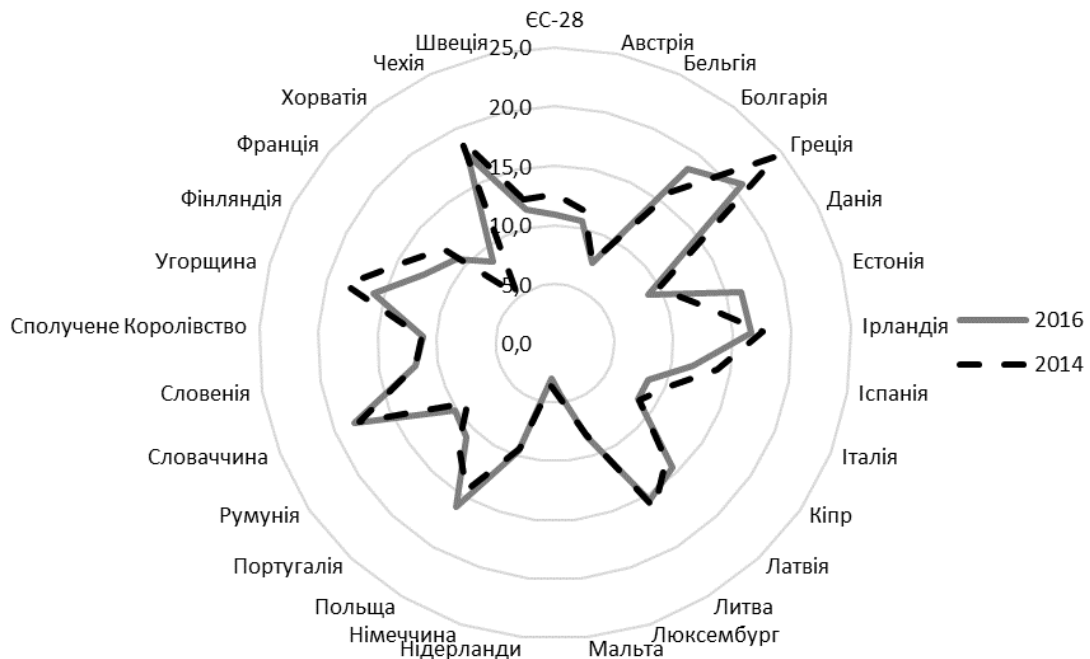

Рис. 3. Співвідношення між обсягом підтримки та обсягом валової продукції в ЄС, 2014, 2016 рр., % [2]

Саме прямі виплати, серед фінансових інструментів, на нашу думку, здатні впливати на рівень конкуренції на ринках аграрної продукції ЄС, відповідно на конкурентоспроможність компаній як з ЄС, так і з третіх країн. Ми вважаємо, що виплати з фондів ЄС в рамках САП: по-перше, підвищили продуктивність, вдосконалили структуру ринків та зробили їх більш

конкурентними; по-друге, покращили торговельні баланси країн ЄС в торгівлі саме аграрною продукцією.

Першу нашу гіпотезу ми можемо підтвердити, проаналізувавши зв'язок між виплатами та зміною прибутковості компаній в аграрному секторі, а також між зміною загальної факторної продуктивності (total factor productivity).

Аналіз еволюції чистої прибутковості аграрних підприємств ЄС вказує на загальний тренд до зростання, проте певну нестабільність. Падіння прибутковості відбулося в 2008-09 рр., а також в 2015 р. Цікавим є те, що саме в періоди падіння прибутковості фінансування САП зростало, особливо в період

фінансової кризи. Як видно з рис. 4, зростання фінансової допомоги від ЄС призводило до зростання прибутковості вже у наступний рік. Так, наприклад, після зростання фінансування САП в 2008-09 рр., на 4 % в середньому, у 2010 р. прибутковість вже зросла на 25 %. Аналогічна залежність й для 2015-16 рр. [2].

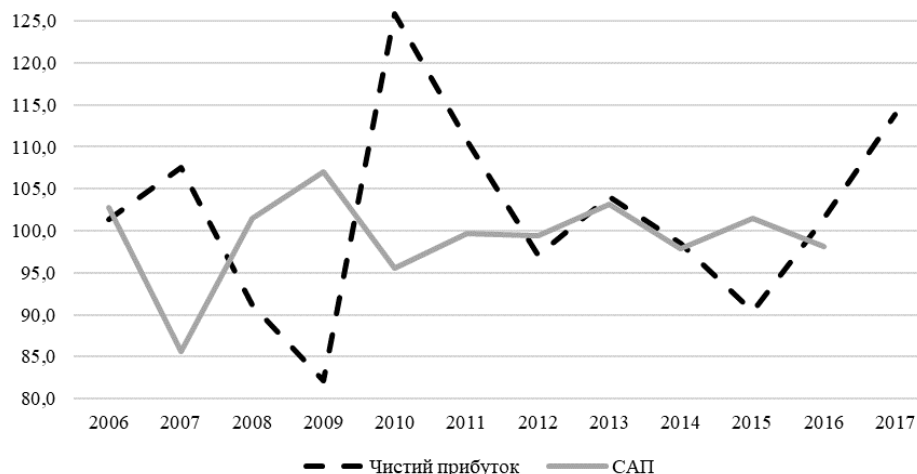

Рис. 4. Динаміка чистого прибутку та фінансування САП, 2006-2017 рр., % [2]

Використання регресії дало змогу нам встановити прямий зв'язок між чистим прибутком аграрних компаній та витратами САП за попередній період. Рівняння подане нижче.

$$\text{Прибуток} = 2,71 + 0,872 \cdot \text{САП}_{t-1} \quad (1)$$

(3,09) (0,352)

T = 11, R-квадрат = 0,152
(стандартні похибки у дужках)

Не дивлячись на низький показник індексу детермінації, все ж можна зробити певний висновок про кількісний вплив витрат САП на прибутковість компаній аграрного сектору, відповідно їх конкурентоспроможність. Як бачимо, збільшення витрати на 1 % мало результатом зростання чистого прибутку на 0,872 %.

ВИСНОВКИ

Таким чином, аграрні ринки є дуже привабливими для іноземних компаній і характеризуються високим

рівнем конкуренції. Впливаючи на ціни та вимоги до якості продукції, САП та торговельна політика ЄС є ключовими детермінантами зовнішньої конкурентоспроможності компаній.

Список використаних джерел

1. Common agricultural policy. URL: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy_en.
2. Indicator A of the income from agricultural activity. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tag00057&plugin=1>

References

1. Common agricultural policy. URL: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy_en.
2. Indicator A of the income from agricultural activity. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tag00057&plugin=1>

ЯК ПОКУПЦЮ-ПЛАТНИКУ ПДВ ЗАХИСТИТИ СВОЄ ПРАВО НА ПОДАТКОВИЙ КРЕДИТ У РАЗІ ВІДСУТНОСТІ РЕЄСТРАЦІЇ ПОДАТКОВОЇ НАКЛАДНОЇ? АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ***Чи є законними «договірні штрафи»?***

Існує практика прописування в договорі купівлі-продажу застереження про те, що у разі відсутності реєстрації контрагентом накладної:

1) підприємство притримує оплату по договору у розмірі 20 % до реєстрації постачальником податкової накладної;

2) контрагентом – постачальником сплачується штраф у розмірі ПДВ, як компенсація втраченого підприємством податкового кредиту.

Різниця між першим і другим випадком полягає в тому, що в першому випадку залишок оплати у розмірі 20 % лише притримується, і може бути сплачений після виконання постачальником всіх умов щодо реєстрації накладної.

Ніде в законодавстві прямо не забороняється прописувати в договорах вищезазначені застереження. Сторони можуть добровільно погодитись, що оплата по договору проводиться, наприклад, у розмірі 80 % від суми договору після його виконання, і у розмірі 20 % після реєстрації постачальником податкової накладної (перший випадок). Або ж погодитись на суму штрафу у розмірі 20 % у разі не реєстрації постачальником податкової накладної (другий випадок). Проте варто мати на увазі, що відсутність реєстрації податкової накладної в реєстрі може бути з вини податкової, а не з вини постачальника.

Які можуть бути ризики у кожному з двох випадків?

У першому випадку менш захищеною стороною є постачальник, який може недоотримати кошти. Такий постачальник може звернутись до суду з вимогою оплатити залишок суми договору у розмірі 20 %.

У другому випадку менш захищеною стороною є покупець, яке може втратити право на податковий кредит. В цьому випадку покупець може подати до суду на постачальника з вимогою сплати штрафу або компенсацію збитків.

Узагальнюючі усі випадки, можна виділити такі групи судових справ:

Перша група – постачальник, який не зареєстрував накладні та недоотримав оплату, звертається до суду з позовом до покупця з вимогою оплатити повну вартість договору.

Друга група – покупець звертається до суду з позовом до постачальника, який не зареєстрував або не вчасно зареєстрував накладну, або зареєстрував з помилками – з вимогою про стягнення штрафу, який передбачений в договорі.

Третя група – покупець звертається до суду з позовом до постачальника, який не зареєстрував або не вчасно зареєстрував накладну, або зареєстрував з помилками – з вимогою про відшкодування збитків у розмірі суми втраченого податкового кредиту – незалежно від того, чи передбачено у договорі штраф, чи ні.

1. Щодо *першої групи* судова практика є неодно-

значною. Апеляційні суди вирішують справи то на користь позивача, то на користь відповідача. Судових рішень касаційних судів по таким справам нами в результаті моніторингу реєстру судових рішень не виявлено.

Наведемо кілька прикладів позитивних для підприємства-покупця рішень апеляційних судів.

Постанова Одеського апеляційного господарського суду від 17 вересня 2018 р. по справі № 915/206/18 за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Росток Агро» до Дочірнього підприємства з іноземною інвестицією «Сантрейд» щодо оплати у повному обсязі поставленого у лютому 2017 р. товару у встановлений строк.

Згідно обставин справи, ТОВ «Росток Агро» здійснило поставку насіння ДП «Сантрейд», проте не зареєструвало податкову накладну, у зв'язку з чим ДП «Сантрейд» не виконав остаточний розрахунок. ТОВ «Росток Агро» посилався на те, що не зміг зареєструвати податкову накладну через неправомірні дії податкових органів.

Умовами договорів поставки передбачено оплату партії товару у два етапи: 80 % після поставки товару, 20 % після отримання документів на товар та реєстрації відповідної податкової накладної в ЄРПН відповідно до вимог чинного законодавства.

Апеляційним судом було прийнято рішення на користь покупця ДП «Сантрейд», тобто визнано за ним право на притримання остаточної оплати до виконання ТОВ «Росток Агро» своїх обов'язків щодо реєстрації податкової накладної.

При цьому, судом враховано, що умови договорів не містять будь-яких застережень щодо виконання з боку Державної фіскальної служби України своїх обов'язків стосовно прийняття та своєчасної реєстрації податкових накладних, а також наявності чи відсутності вини позивача у ненаданні покупцю роздруківки електронної квитанції про реєстрацію відповідної податкової накладної у ЄРПН.

Постанова Одеського апеляційного господарського суду від "04" липня 2017 р. по справі № 916/681/17 за позовом Комунальної установи «Одеський обласний клінічний медичний центр» до Державного підприємства «Морський торговельний порт «Чорноморськ» щодо оплати у повному обсязі наданих у січні 2015 р. послуг.

Судом було вирішено справу на користь ДП «МТП «Чорноморськ», визнано за ним право як покупця на притримання частини оплати до реєстрації податкової накладної. При цьому суд, як і в попередній справі, керувався тим, що сторони самі добровільно погодилися і зафіксували в договорі те, що умовою повної оплати товару є належним чином зареєстрована в ЄРПН податкова накладна).

2. Друга група судових справ – покупець звертається до суду з позовом до постачальника, який не зареєстрував або не вчасно зареєстрував накладну, або зареєстрував з помилками – з вимогою про стягнення штрафу, який передбачений в договорі.

Судова практика з цього питання також неоднозначна. Зустрічаються рішення апеляційних судів, і навіть Вищого господарського суду про задоволення позовних вимог та стягнення штрафу. Проте, на сьогоднішній день практика касаційних судів спрямована на те, що штрафи за порушення законодавства щодо реєстрації податкових накладних стосуються податкових, а не господарських правовідносин. При цьому враховується наявність або відсутність збитків, спричинених порушенням порядку реєстрації ПН, та можливості покупця набути право на податковий кредит за певних умов. Сучасна практика судів виходить з правової позиції Верховного суду у справі №908/3565/16, викладеної в постанові від 02.05.2018 р., а також у справі №918/216/17, викладеної в постанові від 12.03.2018 р.

Ключовим питанням є те, чи дійсно порушення строку реєстрації податкової накладної або реєстрації ПН з помилками призводять до втрати покупцем права на податковий кредит. Якщо податковий кредит не втрачено, то відповідно до вищенаведеної правової позиції Верховного суду немає підстав для задоволення вимог щодо стягнення договірної штрафу як такого, якщо ніяких збитків для сторони немає. З тієї підстави, що штрафи за порушення порядку реєстрації податкових накладних самі по собі належать до сфери податкових, а не господарських правовідносин. Верховний суд зазначає, що сам факт зазначення сторонами у договорі обов'язку постачальника зареєструвати податкову накладну не має наслідком зміни характеру відповідних правовідносин з податкових на господарські / цивільні.

Іншою є ситуація, коли внаслідок таких порушень покупець таки втратив право на податковий кредит. По суті тут матиме місце відшкодування завданих збитків, що буде розглянуто нижче (третя категорія справ).

Постанова Вищого господарського суду України від 02.08.2016 р. у справі № 913/1045/15. Згідно обставин справи постачальник у 2015 р. зареєстрував податкові накладні, але із простроченням. Згідно умов договору у разі ненадання або несвоєчасного надання податкових накладних постачальник сплачує покупцеві штраф в розмірі 20 % загальної вартості продукції.

Таким чином, позивач (покупець) просив стягнути з відповідача (постачальника) штраф у розмірі 20% вартості продукції за несвоєчасну реєстрацію податкових накладних. При цьому податкову накладну все-таки було зареєстровано і право на податковий кредит не втрачено.

Вищий господарський суд погодився з рішенням місцевого та апеляційного суду про відмову у задоволенні позовних вимог, оскільки штраф за несвоєчасну реєстрацію відповідачем податкових накладних в Єдиному реєстрі податкових накладних є податковим правопорушенням, застосовування відповідальності за яке покладено на відповідні контролюючі органи відповідно до вимог Податкового кодексу України. Крім цього, реєстрація податкових накладних не є господарським зобов'язанням за договором поставки.

Постанова Донецького апеляційного господарського суду від 15.08.2018р. по справі №908/341/18.

Згідно обставин справи покупець звернувся з позовом до постачальника про стягнення штрафу за несвоєчасну реєстрацію податкової накладної.

Судом у даній справі відмовлено у задоволенні позовних вимог, посилаючись на вищезазначену позицію Верховного суду України.

Судом також зазначено, що перебування своєчасно наданих відповідачем на реєстрацію податкових накладних у незареєстрованому стані зумовлено діями податкового органу, який не є учасником договору поставки взагалі і зобов'язаною особою відносно стягуваних штрафних санкцій.

Постанова Харківського апеляційного господарського суду від 19 січня 2016 р. по справі № 922/5024/15.

Згідно з обставин справи підрядник, надаючи послуги у 2014 р., не зареєстрував податкову накладну. Виходячи із законодавства, яке діяло на той час, суд визнав, що покупець не втратив право на податковий кредит. Проте, задовольнив позовні вимоги щодо стягнення штрафу за порушення строків реєстрації накладної.

Суд керувався тим, що умовами договору відповідна оплата штрафних санкцій не поставлена в залежність від певних обставин. Єдиною підставою такої оплати є порушення строків реєстрації податкових накладних в Єдиному реєстрі податкових накладних.

3. Третя група судових справ – покупець звертається до суду з позовом до постачальника, який не зареєстрував або не вчасно зареєстрував накладну, або зареєстрував з помилками – з вимогою про відшкодування збитків у розмірі суми втраченого податкового кредиту – незалежно від того, чи передбачено у договорі штраф, чи ні.

Донедавна суди керувалися правовою позицією, викладеною у Постанові Верховного Суду України від 12 березня 2018 р. по справі № 918/216/17 (<http://reyestr.court.gov.ua/Review/72645158>)

Дана правова позиція полягала у відмові позивачу у відшкодуванні втраченого податкового кредиту та в основному ґрунтувалася на листі Міністерства доходів і зборів України від 13.01.2014 № 448/6/99-99-19-04-02-15. Даний лист виданий під час дії попередньої редакції Податкового кодексу (до 01.01.2015 р.), яка дозволяла включати суму податкового кредиту за відсутності зареєстрованої податкової накладної у разі подання покупцем скарги на постачальника. Хоча, спірні правовідносини згідно обставин справи виникли вже у 2015 р..

На даний час існує позиція Верховного суду України, яка полягає у захисті майнових прав покупця, який втратив право на податковий кредит з вини продавця, який не зареєстрував податкову накладну. Така позиція викладена у нещодавній **постанові Верховного Суду України від 03 серпня 2018 р. по справі № 917/877/17** (<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75896031>).

Згідно обставин цієї справи, постачальник-відповідач не оформив податкові накладні та не зареєстрував їх в Єдиному реєстрі податкових накладних, у такий спосіб позбавивши Позивача-покупця права на віднесення сплаченого податку на додану вартість до складу податкового кредиту. Збитками є сума податкового кредиту у розмірі ПДВ, сплаченого Позивачем при одержанні послуг з оренди майна відповідно до Договору та не отриманого Позивачем внаслідок протиправної поведінки (бездіяльності) Відповідача. Неотримання податкового кредиту підтверджується податковими деклараціями за квітень 2016 р..

Місцевий та апеляційний господарські суди відмовили позивачу у задоволенні позовних вимог щодо відшкодування збитків, керуючись висновками, викладеними у постанові Верховного Суду від 12.03.2018 р. у справі № 918/216/17.

Верховним судом України у постанові по даній справі від 03 серпня 2018 р. задоволено позовні вимоги позивача щодо відшкодування збитків, керуючись наступним.

Відповідно до частин 1, 2 ст. 22 ЦК України особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування. Збитками є: 1) витрати, яких особа зазнала у зв'язку із знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

За змістом ст. 224 ГК України учасник господарських відносин, який порушив господарське зобов'язання або установлені вимоги щодо здійснення господарської діяльності, повинен відшкодувати завдані цим збитки суб'єкту, права та законні інтереси якого порушено.

Таким чином, Відповідач з порушенням вимог п. 201.10 ст. 201 ПК України не зареєстрував податкові накладні, у зв'язку з чим Позивач був позбавлений права включити суми ПДВ до складу податкового кредиту та, відповідно, скористатись правом на зменшення податкового. З огляду на викладене у цьому випадку є прямий причинно-наслідковий зв'язок між бездіяльністю Відповідача щодо виконання визначеного законом обов'язку зареєструвати податкові накладні та неможливістю включення сум ПДВ до податкового кредиту Позивача, а також, відповідно, зменшення податкового зобов'язання на зазначену суму, яка фактично є збитками цієї особи. Отже, наявні усі елементи складу господарського правопорушення.

Верховний суд України у своїй постанові від 03.08.2018 р. прямо зазначив, що слід **відступити від висновку, викладеного у постанові Верховного Суду від 12.03.2018 у справі № 918/216/17**, та доходить висновку, що положення п. 201.10 ст. 201 ПК України в редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин, не передбачають можливості включення покупцем товарів / послуг суми ПДВ до податкового кредиту у разі невиконання продавцем обов'язку зі складення та реєстрації податкової накладної у Єдиному реєстрі податкових накладних (крім випадків, встановлених податковим законодавством, коли підставою для нарахування сум податку, що відносяться до податкового кредиту без отримання податкової накладної, є інші документи) при цьому покупець зазначених товарів / послуг має право додати до податкової декларації скаргу на такого продавця, однак подання такої скарги згідно з наведеною нормою у редакції, чинній після 01.01.2015, не є підставою для включення ним сум податку до складу податкового кредиту.

Окрім постанови Верховного Суду України від 03 серпня 2018 р. по справі № 917/877/17 існує ще **По-**

станова Верховного суду України від 06 червня 2018 р. № 920/1190/16 (<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75298599>), прийнята на користь позивача, якою визнано право позивача-покупця на відшкодування збитків за втрачений податковий кредит внаслідок відсутності реєстрації податкової накладної.

ВИСНОВКИ

1. На нашу думку, оптимальним варіантом захисту прав покупця товарів, робіт і послуг буде зазначення у договорі застереження про притримання оплати по договору у розмірі 20 % до реєстрації постачальником податкової накладної відповідно до вимог податкового законодавства. Законодавством не забороняється зазначення в договорі такого застереження. Існують ризики подання постачальниками позовів про стягнення повної оплати, проте такі випадки трапляються нечасто. І навіть у разі задоволення судами позовних вимог про оплату повної суми по договору покупець зможе подати окремий або зустрічний позов про відшкодування збитків у розмірі втраченого податкового кредиту.

При цьому, у договорі варто прописувати те, що продавець обізнаний з ризиками щодо нерєєстрації податкової накладної податковою, і йому не відомі будь-які фактори які б перешкоджали реєстрації накладної.

Окрім цього, зазначення застереження про притримання оплати має свої переваги перед «договірним штрафом». А саме, продавець матиме певний стимул все-таки вирішити проблеми з податковою та зареєструвати належним чином податкову накладну, якщо знатиме, що після цього з ним повністю розрахуються.

2. Щодо зазначення в договорах штрафних санкцій за порушення порядку реєстрації податкових накладних – на сьогодні існує практично однозначна позиція судів касаційної інстанції, яка полягає в тому, що штрафи за несвоєчасну реєстрацію ПН самі по собі не належать до сфери господарських правовідносин, навіть за умови чіткого зазначення в договорі. Тобто, якщо ПН зареєстрована несвоєчасно, але право на податковий кредит не витрачене, стягнути додатково штраф за порушення договору через суд ймовірніше за все не вдасться. Якщо право на податковий кредит втрачене, то з недобросовісного постачальника можна стягнути збитки незалежно від застереження в договорі.

3. На сьогодні існує позитивна практика Верховного Суду України стосовно визнання права покупців на відшкодування збитків у розмірі втраченого податкового кредиту, завданих внаслідок винних дій постачальника щодо порушення порядку реєстрації податкових накладних. Проте, слід брати до уваги і конкретні обставини справи, які вказують на вину постачальника і на те, чи дійсно мають місце збитки.

*ТУМАНЯН Анна Оганесівна,
аудитор АФ "Аналітик"
af.analitik.ua@gmail.com*

ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ ОПТОВОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПАЛЬНОГО

1. Реєстрація платником акцизного податку, що реалізує пальне

Відповідно до п. 212.1.15 ПК платником акцизного податку є, зокрема, особа, яка реалізує пальне. При цьому, згідно п. 14.1.212 ПК під реалізацією пального для цілей акцизного податку розуміються *будь-які операції з передачі (відпуску, відвантаження) пального* на митній території України на підставі договорів купівлі-продажу, міни, поставки, дарування, комісії, доручення, поруки, інших господарських та цивільно-правових договорів або за рішенням суду, іншого компетентного державного органу чи органу місцевого самоврядування за плату (компенсацію) або без такої, які передбачають перехід права власності або права розпорядження, а також передачу (відпуск, відвантаження) пального на підставі договорів про виробництво із сировини замовника.

Згідно п. 212.3.4 ПК **особи, які здійснюватимуть реалізацію пального, підлягають обов'язковій реєстрації** як платники податку контролюючими органами **за місцезнаходженням юридичних осіб** до початку здійснення реалізації пального. Заяву про реєстрацію необхідно подати **не пізніше ніж за три робочі дні до початку здійснення реалізації пального**. Форму заяви затверджено Наказом Мінфіну 25.02.2016 № 218. Форма заяви – J(F)1310301.

Якщо реалізувати пальне буде відокремлений підрозділ юридичної особи, то реєструватися як платник акцизного податку має саме юридична особа. Але у розділі 5 заяви зазначаються відомості про пункти (склади, комплекси, станції, інші об'єкти) з реалізації пального. Якщо пунктом з реалізації пального є відокремлений підрозділ заявника – юридичної особи, в такому разі потрібно зазначити в розділі заяви:

- у колонці 2 «Найменування пункту» – має вказуватись офіційна назва філії (роз'яснення ДФС <http://tr.sfs.gov.ua/media-ark/news-ark/print-252873.html>)
- у колонці 3 «Код пункту реалізації» має вказуватись код відокремленого підрозділу.

Код та назву типу об'єкта оподаткування пункту з реалізації пального потрібно взяти з рекомендованого довідника типів об'єктів оподаткування, розміщеного на сайті ДФС (<http://sfs.gov.ua/dovidniki--reestri--perelik/dovidniki-/127294.html>).

За повідомленням ДФС (<http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/238684.html>) заповнення поля коду пункту реалізації має значення для подальшого його використання при складанні акту інвентаризації обсягів залишків пального та при реєстрації акцизних накладних пунктами, яким буде делеговане право виписки таких накладних.

Якщо філії або відокремленому підрозділу вирішено делегувати право виписки акцизних накладних, то у колонці 4 розділу 5 Заяви необхідно поставити «1».

Таку реєстраційну заяву необхідно подати незалежно від того, чи значиться юридична особа платником акцизного податку в органах ДФСУ чи ні.

Після подання заяви можна сформулювати запит для

отримання витягу із Реєстру платників за формою J(F)1302501.

2. База оподаткування та ставки податку

Податковим кодексом визначені специфічні ставки акцизного податку для реалізації пального – у твердих сумах з одиниці реалізованого товару (продукції). В якості бази береться об'єм у літрах, приведених до t 15° С. Ставка визначається в одиницях виміру – євро за 1000 літрів, приведених до t 15° С.

Курс євро відповідно до п. 217.3 Податкового кодексу розраховується за офіційним курсом гривні, встановленим Національним банком України, що діє **на перший день кварталу**, в якому здійснюється реалізація товару (продукції), і залишається незмінним протягом кварталу.

3. Об'єкт оподаткування та дата виникнення податкових зобов'язань.

В залежності від виду діяльності з реалізації пального у підприємства можуть виникати різні об'єкти оподаткування акцизним податком, а саме:

1. Відповідно до п. 213.1.1 ПК об'єктом оподаткування є реалізація вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції). Даний пункт поширюється на виробників пального, які в подальшому реалізують, або використовують для потреб власного споживання, у випадку втраченого пального тощо.

2. Відповідно до п. 213.1.9 ПК об'єктом оподаткування є реалізація суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів, у тому числі і пального.

3. Стосовно нашого випадку – відповідно до п. 213.1.12 ПК об'єктом оподаткування є **реалізація будь-яких обсягів пального понад обсяги**, що:

отримані від інших платників акцизного податку, що підтверджені зареєстрованими акцизними накладними в Єдиному реєстрі акцизних накладних;

ввезені (імпортовані) на митну територію України, що засвідчені належно оформленою митною декларацією;

вироблені в Україні, реалізація яких є об'єктом оподаткування відповідно до підпункту 213.1.1 ПК, що підтверджені зареєстрованими акцизними накладними в Єдиному реєстрі акцизних накладних.

Простіше кажучи, підприємство згідно п. 213.1.12 ПК сплачує акцизний податок на обсяг реалізованого пального за мінусом обсягу отриманого пального від платників акцизного податку.

Відповідно до п. 216.1 та п. 216.12 Податкового кодексу у випадку реалізації пального датою виникнення податкових зобов'язань є дата реалізації таких обсягів пального.

4. Акцизний склад

Відповідно до п. 14.1.6 ПК **акцизний склад** – спеціально обладнані приміщення на обмеженій території (далі – приміщення), розташовані на митній території України, де під контролем постійних представників контролюючого органу розпорядник акцизного складу провадить свою господарську діяльність шля-

хом вироблення, оброблення (перероблення), змішування, розливу, пакування, фасування, зберігання, одержання чи видачі спирту етилового, горілки та лікеро-горілчаних виробів, а також приміщення, розташовані на митній території України, де розпорядник акцизного складу провадить свою господарську діяльність шляхом вироблення, оброблення (перероблення), змішування, навантаження-розвантаження, зберігання пального (крім скрапленого газу природного, бензолу, метанолу), за винятком приміщень для навантаження-розвантаження, зберігання пального виключно для потреб власного споживання пального розпорядником акцизного складу.

Відповідно до п. 230.1 ПК акцизні склади, на території яких здійснюється виробництво, оброблення (перероблення), змішування навантаження-розвантаження, зберігання пального, повинні бути обладнані витратомірами-лічильниками та рівнемірами – лічильниками рівня таких товарів (продукції) у резервуарі, які зареєстровані в Єдиному державному реєстрі витратомірів-лічильників та рівнемірів-лічильників рівня пального у резервуарі.

У п. 230.1 ПК також передбачено, що відпуск пального без наявності витратомірів-лічильників та рівнемірів-лічильників забороняється. Проте, ця норма починає діяти лише з 2019 р..

Так, відповідно до п. 12 Підрозділу 5 Перехідних положень Податкового кодексу під назвою «Особливості справляння акцизного податку та екологічного податку» зазначено, що *норми п. 230.1 ст. 230 цього Кодексу щодо обладнання акцизних складів, на території яких здійснюється виробництво, оброблення (перероблення), змішування, навантаження-розвантаження, зберігання пального, витратомірами-лічильниками та рівнемірами-лічильниками застосовуються з 1 січня 2019 р..*

5. Акцизна накладна та система електронного адміністрування реалізації пального (СЕА РП). Сплата акцизного податку

Платникам акцизного податку автоматично відкриваються облікові картки в системі електронного адміністрування реалізації пального за кожним кодом товарної підкатегорії згідно з УКТ ЗЕД (п. 232.2 ПК).

Згідно з п.п. 16, 17 Порядку електронного адміністрування реалізації пального **електронний рахунок відкривається платнику податку Казначейством автоматично** без укладення договору та на безоплатній основі. На електронний рахунок платник податку зараховує необхідну суму коштів **виключно з власного поточного рахунка. Електронні рахунки відкриваються** виключно на підставі реєстрів для Казначейства, які ДФС після внесення осіб до реєстру платників протягом одного робочого дня надсилає Казначейству.

Система електронного адміністрування реалізації пального (СЕА РП) відрізняється від СЕА ПДВ в основному наступним:

1) облік в СЕАРП ведеться у розрізі підкатегорій УКТ ЗЕД, за кожною з яких може формуватися окремий ліміт реєстрації ($\Sigma \text{АНакл}$);

2) ліміти реєстрації акцизних накладних (АН) виражені в літрах;

3) для збільшення ліміту реєстрації необхідно не лише поповнити рахунок, але й подати заявку на поповнення лімітів реєстрації АН.

На сьогодні діє Порядок заповнення акцизної накладної, розрахунку коригування акцизної накладної, заявки на поповнення (коригування) залишку пального, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2016 № 218, а також Порядок електронного адміністрування реалізації пального, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 113.

Відповідно до ст. 231 Податкового кодексу платник податку при реалізації пального зобов'язаний скласти в електронній формі акцизну накладну за кожним кодом товарної підкатегорії згідно з УКТ ЗЕД реалізованого пального та зареєструвати в Єдиному реєстрі акцизних накладних.

Акцизна накладна **складається платником податку в день реалізації пального** при кожній повній або частковій операції з реалізації пального та **реєструється у Єдиному реєстрі акцизних накладних не пізніше п'ятнадцяти календарних днів**, наступних за датою складання.

Платник податку має право зареєструвати акцизну накладну в Єдиному реєстрі акцизних накладних, в якій загальний обсяг реалізованого пального **не перевищує обсяг ($\Sigma \text{АНакл}$), обчислений за спеціальною формулою відповідно до п. 232.3 ст. 232 ПК**, а саме:

$$\Sigma \text{АНакл} = \Sigma \text{АНаклОтр} + \Sigma \text{АМитн} + \Sigma \text{ЗаявкиПоповн} - \Sigma \text{КоригЗаявкиПоповн} - \Sigma \text{АНаклВид} - \Sigma \text{Втрат},$$

де $\Sigma \text{АНаклОтр}$ – загальний обсяг пального за отриманими платником податку акцизними накладними та розрахунками коригування, зареєстрованими в Єдиному реєстрі акцизних накладних;

$\Sigma \text{АМитн}$ – загальний обсяг пального, ввезеного на митну територію України, оформленого належним чином митними деклараціями, з якого сплачено акцизний податок;

$\Sigma \text{ЗаявкиПоповн}$ – загальний обсяг пального за оформленими та зареєстрованими в системі електронного адміністрування реалізації пального заявками на поповнення обсягу залишку пального, із списанням з облікових карток грошових коштів сплаченого акцизного податку в бюджет, рівних сумі акцизного податку для відповідного обсягу пального;

$\Sigma \text{КоригЗаявкиПоповн}$ – загальний обсяг пального за оформленими та зареєстрованими в системі електронного адміністрування реалізації пального коригуваннями до заявок на поповнення обсягу залишку пального, за якими зменшується попередньо збільшений обсяг залишку пального;

$\Sigma \text{АНаклВид}$ – загальний обсяг пального за виданими платником податку акцизними накладними, зареєстрованими в Єдиному реєстрі акцизних накладних, та розрахунками коригування до таких акцизних накладних, зареєстрованими в Єдиному реєстрі акцизних накладних;

$\Sigma \text{Втрат}$ – загальний обсяг пального втраченого, як в межах, так і понад встановлені норми втрат, зіпсованого, знищеного, включаючи випадки внаслідок аварії, пожежі, повені, інших форс-мажорних обста-

вин чи з іншої причини, пов'язаної з природним результатом, а також внаслідок випаровування в процесі виробництва, обробки, переробки, зберігання чи транспортування такого пального, що засвідчені відповідним актом втрати, псування чи знищення пального.

Якщо обсяг Σ А Накл, є меншим за обсяг пального в акцизній накладній та/або розрахунку коригування, які платник податку повинен зареєструвати в Єдиному реєстрі акцизних накладних, то платник податку зобов'язаний виконати наступні дії:

1) **перерахувати на електронний рахунок суму коштів у розмірі акцизного податку за відповідний обсяг реалізованого пального, та**

2) **зареєструвати заявку на поповнення обсягу залишку пального в системі електронного адміністрування реалізації пального.**

Тобто, у нашому випадку підприємству потрібно буде сплатити акцизний податок за реалізований обсяг пального на електронний рахунок, потім подати заявку на поповнення обсягу залишку пального в СЕА реалізації пального, і після цього підприємство зможе зареєструвати акцизну накладну.

Відповідно до п. 222.1.1 ПК акцизний податок сплачується протягом 10 календарних днів, що настануть за останнім днем відповідного граничного строку, передбаченого для подання податкової декларації за місячний податковий період.

Відповідно до п.п. 16, 17, 21 Порядку електронного адміністрування реалізації пального для перерахування акцизного податку в сумах, необхідних для реєстрації платником податку заявок на поповнення обсягів залишків пального платнику податку автоматично відкривається електронний рахунок. Кошти, заповнені платником податку на електронний рахунок, автоматично перераховуються Казначейством на бюджетний рахунок, призначений для сплати акцизного податку з реалізації пального, протягом операційного дня, в який такі кошти зараховані на електронний рахунок.

Особливості складання акцизних накладних відокремленими підрозділами

Відповідно до Порядку заповнення акцизної накладної, розрахунку коригування акцизної накладної, заявки на поповнення (коригування) залишку пального при складанні акцизної накладної, розрахунку коригування акцизної накладної філією чи іншим структурним підрозділом платника податку в графі «Особа, що реалізує пальне» акцизної накладної зазначаються найменування головного підприємства, зареєстрованого як платник податку, що визначено статутними документами, та через кому – найменування такої філії (структурного підрозділу).

6. Декларація з акцизного податку.

Згідно п. 223.2 ПК декларація з акцизного податку подається щомісяця не пізніше 20 числа наступного звітного (податкового) періоду контролюючому органу за місцем реєстрації.

У нашому випадку потрібно буде заповнити розділ В декларації «Податкові зобов'язання з реалізації пального». А саме – рядок В2 «Операції з реалізації будь-яких обсягів пального понад обсяги відповідно до пункту

213.1.12», сума якого повинна відповідати сумі у колонці 20 Додатку 1¹.

Декларація подається відповідно до Порядку заповнення та подання декларації акцизного податку, затвердженого Наказом Міністерства фінансів України від 23.01.2015 № 14.

Згідно з п. 4 розділу III цього Порядку особа, яка реалізує пальне зобов'язана подавати декларацію за кожний звітний період *незалежно від того, чи провадив такий платник господарську діяльність у цьому періоді*, чи ні.

Згідно цього ж Порядку Додаток 1¹ «Розрахунок суми акцизного податку з реалізації пального відповідно до підпункту 213.1.12 пункту 213.1 статті 213 Кодексу» обов'язково заповнюється всіма платниками акцизного податку з реалізації пального *незалежно від того, чи був у звітному періоді об'єкт оподаткування*.

7. Податок на додану вартість та акцизний податок

Виникає питання – що є базою ПДВ у випадку реалізації пального, і як у даному випадку враховується сума акцизу?

Насамперед, за визначенням, наведеним у п. 14.1.4 Податкового кодексу акцизний податок - непрямий податок на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених цим Кодексом як підакцизні, **що включається до ціни таких товарів (продукції).**

З іншого боку, згідно п. 188.1 ПК для податку на додану вартість база оподаткування операцій з постачання товарів / послуг визначається виходячи з їх договірної вартості **з урахуванням загальнодержавних податків та зборів** (крім акцизного податку на реалізацію суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів, збору на обов'язкове державне пенсійне страхування, що справляється з вартості послуг стільникового рухомого зв'язку, податку на додану вартість та акцизного податку на спирт етиловий, що використовується виробниками – суб'єктами господарювання для виробництва лікарських засобів, у тому числі компонентів крові і вироблених з них препаратів (крім лікарських засобів у вигляді бальзамів та еліксирів).

У нашому випадку не здійснюється реалізація роздрібною торгівлю підакцизних товарів. Таким чином, акцизний податок на реалізацію пального у нашому випадку **включається до ціни товару та до бази оподаткування ПДВ.**

8. Бухгалтерські проведення при нарахуванні та сплаті акцизного податку та ПДВ

- 1) Відвантаження пального: Дт 361 Кт 70
- 2) Нарахування ПДВ: Дт 70 Кт 6411
- 3) Нарахування зобов'язань з акцизного податку: Дт 70 Кт 6412
- 4) Відображення собівартості пального: Дт 90 Кт 203
- 5) Сплата акцизного податку: Дт 6412 Кт 311

ТУМАНЯН Анна Оганесівна,
аудитор АФ "Аналітик"
af.analitik.ua@gmail.com

АНОТАЦІЇ, КОМЕНТАРІ, КОНСУЛЬТАЦІЇ

КОМЕНТАР ЩОДО ЗМІН ДО ПОРЯДКУ ВЕДЕННЯ ОСОБОВИХ СПРАВ ПРАЦІВНИКІВ

Наказом Міністерства юстиції України від 04.07.2018 р. № 2277/5 внесено зміни до **Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях** (надалі Правила). Дані Правила затверджені наказом Мін'юсту від 18.06.2015 р. № 1000/5. Зміни набрали чинності з 27.07.2018 р..

У новій редакції Правил передбачено, що *тимчасовий доступ до документів здійснюється на підставі ухвали слідчого судді, суду в порядку, визначеному Кримінальним процесуальним кодексом України*.

Вилучені документи надаються безпосередньо особі, визначеній в ухвалі слідчого судді, суду.

Суттєва відмінність полягає в тому, що у попередній редакції Правил було встановлено чітку послідовність формування особової справи працівника: внутрішній опис документів, заява про прийняття на роботу (контракт), направлення тощо. У чинній редакції Правил встановлюється черговість формування документів особової справи у хронологічному порядку, в міру надходження документів.

Окрім того, **наводимо у таблиці відмінності щодо вимог до комплектації документів особової справи:**

Попередня редакція Правил	Чинна редакція Правил
внутрішній опис документів справи	внутрішній опис документів справи
заява про прийняття на роботу (контракт);	заява про прийняття на роботу, письмовий трудовий договір (контракт), копії або витяги з розпорядчих документів (наказів, розпоряджень) про прийняття на роботу,
направлення або подання;	особовий листок з обліку кадрів, доповнення до особового листка з обліку кадрів, автобіографія, копія паспорта, копія облікової картки платника податків, копія військового квитка (у разі наявності),
документи про освіту (копії); копії або витяги з розпорядчих документів (наказів, розпоряджень) про призначення, переведення на посаду, звільнення працівника тощо;	копії документів про освіту, науковий ступінь, вчене звання, копії заяви про переведення на іншу роботу (посаду), сумісництво, зміну біографічних даних, копії або витяги з розпорядчих документів (наказів, розпоряджень) про переведення на іншу роботу (посаду), сумісництво, копії документів, що є підставами для надання пільг (за наявності), копії документів про внесення змін до облікових документів у зв'язку зі зміною біографічних даних (прізвища, імені, по батькові), характеристики, копії документів про підвищення кваліфікації, стажування, заохочення (нагородження, преміювання), документи з атестації, заява про звільнення з роботи, копії або витяги з розпорядчих документів (наказів, розпоряджень) про звільнення з роботи
доповнення до особового листка з обліку кадрів; довідки та інші документи.	
Копії наказів, розпоряджень про стягнення, заохочення, зміну прізвища працівника тощо до особової справи не включаються. Ці відомості вносяться в доповнення до особового листка з обліку кадрів або до трудової книжки.	Відомості про стягнення, заохочення, виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника, заміщення вакантної посади вносяться до доповнення до особового листка з обліку кадрів.

У чинній редакції Правил уточнено, що особові справи державних службовців формуються відповідно до Порядку ведення та зберігання особових справ державних службовців, затвердженого наказом Національного агентства України з питань державної служби від 22 березня 2016 р. № 64 (а не відповідно до Порядку ведення особових справ державних службовців в органах виконавчої влади, затвердженого постановою КМУ від 25 травня 1998 р. № 731, який витратив чинність).

Внесені зміни щодо порядку проведення експертизи

цінності документів.

Насамкінець, чинною редакцією Правил затверджені у новій редакції наступні додатки:

- додаток 22 – Опис справ з кадрових питань (особового складу);
- додаток 43 – Зразок архівної довідки;
- додаток 51 – Акт про приймання-передавання справ (документів) від однієї установи до іншої.

Матеріал підготовлено фахівцями
Аудиторської фірми "Аналітик"

Аудиторська фірма «Аналітик» пропонує аутсорсинг бухгалтерських послуг!

Аутсорсинг бухгалтерського обліку – це передача ведення бухгалтерського обліку сторонній фірмі.

Які ж переваги аутсорсингу бухгалтерських послуг?**1. Значна (!) економія коштів** на ведення бухобліку:

- економія за бухгалтерські послуги, за які **Ви нам платитимете принаймні на 1000 гривень менше, ніж штатному бухгалтеру**;
- економія на програмне забезпечення (1С, Медок, Ліга Закон тощо);
- економія на утримання офісу, комп'ютерної техніки.

2. Відтепер податкові та інші інспекції – це наші проблеми!

Ми беремо на себе повну матеріальну відповідальність за якість наданих бухгалтерських послуг, включаючи можливі санкції.

3. З нами Ви можете забути про головний біль з постійними пошуками бухгалтера, який у будь-який час може піти від Вас на іншу роботу.**4. Ми не йдемо у відпустку та не беремо лікарняний. Наша фірма справді гарантує безперервне та якісне ведення бухгалтерського обліку.**

І нарешті – з нами Ви не тільки отримаєте якісні бухгалтерські послуги. За додатковою домовленістю ми забезпечимо Вас необхідними податковими, юридичними консультаціями, аудиторськими послугами різного характеру.

Все що Вам потрібно – це:

- періодично передавати нам первинну бухгалтерську документацію;
- щомісячно отримувати від нас інформацію про податки та інші обов'язкові платежі;
- укласти із нами договір.

Зробіть вибір, вигідний для Вас!

(044)278-05-88

(097)178-90-89

(066)178-20-42

www.af-analitik.com.ua